

Az emberi cselekedeteket irányító vonatkozások, értékek és viselkedések jelenlegi hiányával szembeesülve szükséges, hogy az embert a legbensőbb oldaláról, a valós egyénisége felől fedezzük fel. Anélkül, hogy tagadnánk szubjektivitását, de felismerve ebben a szubjektivitásban a történelem, a valóság és a társadalmi rendszer felépítését.

Ez az összefoglalás a szenvedés és az értelműresség állapotából indul ki, vitatja az emberi tudatosságot visszautasító valós, elfogadott világot, értelmet és cselekvési etikát keres. Ezt hétköznapi nyelven teszi, egy képzeletbeli párbeszédet hoz létre az olvasóval, mindennapi tapasztalatokon keresztül kerülve hozzá közelebb. A szerző nemcsak megpróbálja feltárni egy új belső valóság kapuit, hanem kísérletet tesz arra, hogy értelmezze a társadalmi világot, és utat mutasson egy új emberi valóság felé.

Dario Ergas Benmayor 1952-ben született, informatikusként dolgozik, és két gyermeke van.

Humanista, aki életét annak szenteli, hogy olyan emberi szerveződések építsen és irányítson, amelyekben az emberek személyes változásra és a lakóhelyükön társadalmi változásra törekcsenek.

Egyike volt Chileben a *Közösség az Emberi Fejlődésért* (1978) és a *Humanista Párt* (1984) alapítóinak. 1992-ben létrehozta a *Laura Rodriguez Alapítványt*, amely a megkülönböztetés ellen harcol. Jelenleg a chilei *Humanista Párt* ideológiai bizottságának tagja, és tevékenységével hozzájárul a *Humanista Mozgalom* növekedéséhez a világ különböző pontjain.

Dario Ergas

Az értelműresség értelme

Dario Ergas

Az értelműresség értelme

Sentido del sinsentido

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Dario Ergas: Sentido del sinsentido
Virtual Ediciones, Santiago de Chile, 2000

Original and translation copyright © 2000 by Dario Ergas
Hungarian translation and copyright © 2002 by Dario Ergas and „Humanista Kiadványok Egyesület”

Fordította: Annus Rita, Domán Sándor
A verseket nyersfordításból fordította: Czifrik Balázs
Korrektúra: Lossos Borbála
Tördelés: Mészáros Tímea
Borítóterv: Domán Sándor, Gentischer Zsuzsa
Nyomdai munkák: B&L Stúdió

Első kiadás: Budapest, 2002. december

Humanista Kiadványok Egyesülete
Budapest 1125
Lóránt u. 8/b

ISBN 963 206 140 3

Tartalomjegyzék

<i>Előszó az első kiadáshoz</i>	7
<i>Előszó a második kiadáshoz</i>	8
<i>Előszó a magyar kiadáshoz</i>	9
<i>Bevezető</i>	10
<i>A belső igazság</i>	11
Az abszolút vagy naiv igazság	11
Mi történik velünk?	12
Az önmagamról való megfélelkezés	13
A belső tekintet	13
A külső tekintet	15
<i>A pszichológiai valóság</i>	16
A tudat állapotai	16
A valóság érzékelése	16
A hiedelmek	17
<i>Az értelemüresség</i>	19
Az értelemüresség leírása	19
A pszichológiai csapda	20
A belső érzékelések elaltatása	21
<i>A kudarc</i>	22
A kudarc élménye	22
A hiedelmek bukása	23
<i>Az ellentmondás</i>	25
A szenvedés lélektani szerepe	25
Az ellentmondás leírása	25
A döntések meghozatala	26
<i>A neheztelés</i>	27
Néhány észrevétel	27
A neheztelés logikája	27
A neheztelés állapotának leírása	29
A válság	29
A megbékélés	29
Hiedelem, kudarc és megbékélés	31
<i>Az életterv</i>	33
Mihez kezdünk az életünkkel?	33
Az értelem élménye	34

A hamis tervek _____	35
Az érvényes vagy értelmes cselekedetek _____	35
Az életterv megtalálása _____	36
<i>Az értelmet kereső társadalom</i> _____	37
A személyes kérdés és a társadalmi kérdés _____	37
Mit lehet tenni? _____	37
A társadalmi ellentmondás _____	38
Az értelemüresség a társadalomban _____	38
Az értelemüresség ideológiája _____	39
<i>Egy új valóság felé</i> _____	41
A változás lehetséges _____	41
Az emberi természet bukása _____	41
Az erőszak bukása _____	44
<i>A társadalmi változás</i> _____	47
Merre tartunk? _____	47
A társadalmi mozgalom _____	48
A társadalmi változás _____	49
<i>Az élet értelme</i> _____	50
A lét kérdése _____	50
A halál kérdése _____	51
A hit kérdése _____	52
Az élet értelme _____	53
<i>Összefoglalás</i> _____	55
<i>Bibliográfiai jegyzetek</i> _____	56

Ezt a könyvet Laura Rodríguez Riccomini emlékének ajánlom

A könyv első vázlatai 1991 őszén készültek el. Ezt követően fénymásolt formában terjedt a Humanista Mozgalom tagjai között szerte a világon, „A tudat sötét állapotai” címen.

Ekkora Lala már elismert volt a chilei társadalomban, mint az erőszak minden formája ellen harcoló képviselő; harcolt a nők és a bennszülöttek megkülönböztetése és az ország szegényeinek szélsőséges helyzete ellen. Általa napról napra egyre jobban megismertem a nép szenvedését és örömét. Vele tanultam meg azt is, hogy mit jelent úgy gyakorolni a hatalmat, hogy az az emberek érdekeit szolgálja, és azt is, hogy mivé válik a hatalom, ha a „képviselek” a „személyes érdemeik” miatt töltik be ezeket a pozíciókat, elfelejtve annak a rengeteg embernek az erőfeszítéseit, akiknek köszönhetően odakerültek. Megtanultam, hogy ami „emberi”, az nem a test, mert az csak segédeszköz az emberi szándék kifejezéséhez a világban. „Nem a testem vagyok” mondta nekem, amikor végtagjainak izmai már nem reagáltak, és úgy használta azokat, mint egy újszülött.

Lala volt az, aki ragaszkodott ahhoz, hogy megváltoztassam ennek az írásnak a címét. Bámulva hallgattam az érveit, és rá kellett jönnöm, hogy ő tudta tolmácsolni az emberek érzéseit. Röviddel halála előtt, amikor együtt végigtekintettünk életünkön, és visszaemlékeztünk erre a jelenetre, bevallotta, hogy akkor még nem olvasta a könyvet. Sokat nevtünk, olyan hévvel, mint azok, akiknek a lelkét a közelgő vég tudata keríti hatalmába.

Mikor elmész, menj nyugodtan

Én, szerelmem, várni foglak

Mikor elmész, menj nyugodtan

Én, szerelmem, keresni foglak

Előszó az első kiadáshoz

Már jó ideje annak, hogy először találkoztam ezekkel az írásokkal. Más volt a címük, és éppen befejezés előtt álltak. Első olvasásra hatással voltak rám az ott leírt igazságok, melyeket a szerző „pszichológiai igazságoknak” nevez. Nagy értéket képvisel a hasonlóság aközött, ami kifejtésre kerül és amit érzünk. Hozzájárulunk bizonyos csomókra vonatkozó megoldási javaslatokhoz, amelyek lehetségesek, újszerűek, és az „ez van” hiteles szellemiségét árasztják.

De hogyan lehetne besorolni ezt a könyvet? Milyen műfajhoz tartozik?

Ezzel a nehézséggel már találkozhattak azok az olvasók, akik igen műveltek. Nemtetszésüket fejezték ki a látszólagos rendszerezettség és a gondolkodás szigorúságának hiánya miatt. És kifejezetten fenntartom a „látszólagosat”, mert így olyan lehet a mű, amilyennek számunkra tűnik. Ugyanakkor lehetetlen nem felismerni egy bizonyos fegyelmet, melynek segítségével a szerző eljut a bemutatott egészhez, de nem hagyja figyelmen kívül a téma részleteit sem.

Szembetűnik, hogy egy ilyen könyv megalkotása csak önmagunk komoly vizsgálatával lehetséges: olyan feladat, amely több mint érdekes. Ez szükséges mostanában, amikor is a társadalmi paraméterek hiánya néha arra kényszerít, hogy önmagunkba forduljunk. De nem ez a végső cél, hanem ahogyan Dario Ergas is javasolja, azért kell önmagunkba fordulni, hogy tisztázzuk és értelmet adjunk saját feladatunknak, amely másokban végződik.

Helytálló ez a mű?

Igen, az. És nekem úgy tűnik, hogy a javaslatokat az egészet figyelembe véve kell tanulmányozni, mivel az ötletek olyan felépítésben követik egymást, hogy minden egyes rész kapcsolódik az egészhez. Ez olyan állapotba juttatja az olvasót, hogy koncentrikus körökön haladva ő maga tesz felismeréseket; ezen körök – nyilvánvalóan – a társadalmi cselekvés felé irányulnak, melyről a mű utolsó előtti fejezetében esik szó.

Kétségtelenül azt is le kell szögezni, hogy a helytállóság csak akkor áll fenn, ha az, aki ténylegesen olvassa, átadja magát egyfajta javasolt játéknak, amelyen keresztül rövid időn belül rájön, hogy a szerző nem csupán a fejéhez kíván szólni.

Valószínű, hogy ez a könyv sokkol, felkavar, arra készlet, hogy becsukjuk a szemünket, de az egyik még pihenés közben is éber és nyugtalan marad. Ez az a kiindulópont, amikor azt mondhatjuk: megfelelő.

Olvasom a fejezetek címeit: „A belső igazság”, „A pszichológiai igazság”, „Az értelemüresség”, „A kudarc”, „Az ellentmondás”, „A nehezítés”, „Az emberi kapcsolatok”, „A társadalmi cselekvés”, „A lét kérdése”; az olvasó bizonyára egyet fog velem érteni abban, hogy egy nagy kaland előtt állunk.

Juan Chambeaux

Előszó a második kiadáshoz

A könyv központi magja 1991-ben készült el. Hét évvel később lehetőségem nyílt arra, hogy felülvizsgáljam és átadjam nektek a javított változatát annak, ami először egy, a tudat sötét állapotain át vezető út leírása volt.

Ebben az új kiadásban a hangsúlyt a „kudarc” állapotára helyeztem. Ebben az írásban szereplő tapasztalatok közül talán a kudarc az egyik legfontosabb fogalom, amely először nem kapott akkora fontosságot, mint amekkorát megérdemel. Nemcsak azért vettem alapul ezt a gondolatot, hogy feltárjam egy új belső valóság kapuit, hanem azért is, hogy értelmezsem a társadalmi világot, és utat mutassak egy új, emberi valóság felé.

Arra is felhasználtam ezt a lehetőséget, hogy felvázoljak egy életterv kidolgozásához szükséges néhány lépést, és bemutassak néhány, az élet értelmével kapcsolatos megközelítést.

„Az értelműresség értelme” végül is Mario Rodriguez Cobos – közismertebb nevén Silo – filozófiájának személyes megélése. Azért hangsúlyozom ezt, mert – noha egyes helyeken közvetlenül utalok az író könyveire, ugyanakkor máskor nem említem azokat – Silo gondolatai a mű egészében jelen vannak.

A bibliográfiai jegyzeteket a könyv végére hagytam, hogy ne szakítsam meg a párbeszédet, melyet megpróbálok kialakítani veled.

Dario Ergas

Előszó a magyar kiadáshoz

1999 végén került először Magyarországra a könyv egy francia nyelvű kiadása. Az első nyersfordítás fénymásolatban terjedt a Humanista Mozgalom tagjai között, majd heti találkozókön foglalkoztunk különböző fejezeteivel. Később baráti találkozókön, összejöveteleken idézeteket, fejezetrészeket használtunk fel, hogy Dario Ergas gondolatait és javaslatait minél szélesebb körben terjesszük. Ezzel a kiadással szeretnénk lehetővé tenni, hogy akik eddig csak a részletekkel ismerkedhettek meg, az egész könyvet elolvashassák.

Azok a kérdések, amelyeket a szerző feszeget, nem feltétlenül jelentenek újdonságot azok számára, akik hosszabb ideje foglalkoznak önmaguk megfigyelésével, a fejlődéssel és azzal, hogy megtanulják legyőzni a fájdalmat és a szenvedést, nem csak önmagunkban, hanem a környezetükben is. Am tapasztalataink szerint ők is nagy érdeklődéssel olvassák a könyvet, mert Dario Ergas közvetlen, személyes hangvétele, példái nem csak érthetővé, de élvezetessé is teszik mondanivalóját. Megfigyeléseit, leírásait az „igazsággal”, a „valósággal”, a hiedelmeinkkel és a nehezteléseinkkel kapcsolatban ismerősként üdvözljük, mintha a mi érzéseinket, gondolatainkat fogalmazná meg. Nem bírál, nem oktat ki, hanem megért minket (hiszen ő is érzett hasonlóan), segít a megértésben és abban, hogy vágyunk a változtatásra felébredjen.

Dario írását olvasva felismerhetjük, hogy valódi társadalmi változáshoz a személyes fejlődésünkről hozott döntés nélkül nem járulhatunk hozzá, ugyanakkor fejlődésünk során azt tapasztaljuk, hogy szükséges részt vennünk a társadalmi változtatásban. Mindenképpen meg kell említeni azokat a sorait, amelyeket bátran tekinthetünk kinyilatkoztatásoknak. Ezek jelentősen továbblépnek a jelen kor embertelensége elleni lázadáson: vágyat, erős hitet és reményt sugároznak a felépítendő emberközpontú kultúra iránt.

Olvassák nyitott szívvel és nagy bizalommal azt, amit egy tőlünk sok ezer kilométerre élő humanista írt úgy, mintha itt ülne mellettünk és megbeszelné velünk mindennapjaink nehézségeit.

Bevezető

Ez a könyv arról szól, hogy mi az, amit az ember szenvedésként él meg.

A következő oldalakon a belső világ megértéséhez igyekszem hozzájárulni. Nem a maga teljességében vizsgálom, hanem csupán azon állapotait, amelyekben a legnagyobb zűrzavart fedeztem fel, és ahonnan szerintem a szenvedés gyökerei erednek.

Hosszú idővel ezelőtt vállaltam magamra azt a kötelezettséget, hogy segítsem azokat, akik összezavarodtak, és belső világuk foglyaivá váltak. Olyan utakat szerettem volna mutatni, amelyeken át a tudat sötét állapotaiból világosabb állapotok felé juthatunk.

Akkor határoztam ezt el, amikor már belefáradtam abba, hogy megoldásokat keressek a problémáimra, hogy az éberség és az örület közti keskeny ösvényen egyensúlyozzak, és úgy határoztam, hogy végigmegyek az úton, kiismerem az útvesztőket és leleplezem a belső világ kelepcéit.

Ez a könyv – reményeim szerint – hozzájárul szándékom megvalósításához.

A belső igazság

1. Az abszolút vagy naiv igazság

„Ismerd meg önmagad!” Ez a mondás a görögök óta bevésődött az emberi tudatba, mint törekvés vagy mint szükséglet. Különbőféle formákat öltve irányította az embereket a keresésben.

Az évek során sok embernél felismertem ezt a törekvést.

Mindig is gyanakodva fogadtam az olyan kijelentéseket, hogy „én ismerem magam”. Találkoztam szerényebb emberekkel is, akik azt hangsúlyozták, hogy az életben a legfontosabb önmagunk megismerése. Mások számára önmaguk keresése rendkívüli fontosságú volt, ám nyomban felhagytak velem, amint sikerült apró célokat elérniük, melyekben önmaguk megvalósítását vélték felfedezni.

Megint másoktól – akik keveset tudtak saját magukról – ezt hallottam: „Az a problémám, hogy nem ismerem önmagam.” Ők azok, akik arra vágnak, hogy utazzanak, hogy felkeressenek egy pszichoterapeutát, hogy elsöprő erejű élményekben legyen részük, és így találkozzanak önmagukkal.

Olyanok is akadnak, akik ezt ismételtetik: „Az ember sosem ismeri meg teljesen önmagát”, és közben úgy vélekednek, hogy ez a keresés az élet utópisztikus értelmei közé tartozik.

Ebben az általános zűrzavarban sokak tanácsát követtem anélkül, hogy őszintén meg tudtam volna érteni javaslataikat.

Sokáig hallgattam ezeket magam körül, és hosszú időbe telt, mire rájöttem, hogy ez a zűrzavar nem az én személyes fogyatékságom, nem is genetikai probléma, amivel együtt kell élnem. Ez a zűrzavar mindennapos volt a körülöttem élő emberekben, azokban is, akik azt állították, hogy ezt a kérdést már megoldották.

Nehéz volt elfogadnom a tényt, hogy az „igazságok” kifejezés, melyhez az emberek ragaszkodnak, komolytalan, és nem jelez mást, mint egy lelkiállapotot. Noha meg voltak győződve arról, hogy nézőpontjuk abszolút és egyetemes, tulajdonképpen mind ezt mondták: „amit életem e pillanatában állítok – az adott családi és szociális helyzetemben, a múltam eseményeit, valamint adott jövőbeli érdekeimet figyelembe véve –, az így is van, és semmi kétség nem fér hozzá, létfontosságú és alapvető a számomra, hogy így is legyen. Ha bárki az ellenkezőjét állítja, az téved vagy hazudik, ártani akar nekem és a környezetemnek.” Feltételeztem azonban, hogy túlzás lenne minden egyes kijelentés alkalmával végiggondolni ezt a szónoklatot, és így az emberek el is hagyják. Aztán megfigyeltem, hogy elhagyják ugyan, de nem a beszélgetőpartner iránti együttérzésből, hanem mert nem ismerik önmagukat.

Megértettem, hogy ezek az „igazságok” nem abszolútak, hanem inkább naivak. A naivitás nem abban áll, hogy nem ismerjük fel a másik szándékát (amely esetleg ártó is lehet), hanem hogy saját szándékunkat nem ismerjük. Ebből ered az alapvető különbség az „abszolút (vagy naiv) igazság” és aközött, amit mi *belső igazságnak* nevezünk.

Itt nemcsak arról van szó, hogy nem ismerjük fel személyes nézőpontjainkat, hanem arról is, hogy teljesen figyelmen kívül hagyjuk azt a tényt, hogy ezekben valamiféle szándék van. Még akkor is, mikor egyesek nagyképpen azt hirdetik, hogy „senki nincs a teljes igazság birtokában” (ami egy újabb abszolútum), nem értik saját szándékukat sem, amivel pedig tisztában kellene lenniük, mielőtt a valóság felett ítélnének.

„Abszolút igazságnak” nevezem azokat a szellemi alkotásokat, melyeket az elmém hoz létre, amikor értelmezi a külvilág jelenségeit. Azt hiszem, hogy a szellemi alkotások és a külső jelenség pontosan megfelelnek egymásnak, tőlem teljesen függetlenek, és örök érvényűek. Ez az igazság nemcsak abszolút, de naiv is, mert mikor ezt hangoztatom, egyben tagadom, hogy tudatosan fordítom le a valóságot, ebből következően tudatom szándékosságát is tagadom. Az, hogy hogyan fogalmazom meg ezt az „igazságot” összefügg tudatom szándékával, múltjával és jövőjével is.

Általában gyerekes dolognak tartják, ha valaki nem ismeri fel mások szándékait, és naivan elhiszi, amit mondanak neki. Ugyanakkor én valójában azt tartom naivnak, hogy saját szándékunkat nem ismerjük fel, amikor ítélnénk valami felett.

Amikor történik velük valami (mármint azokkal, akik az abszolút igazságról beszélnek), megbuknak egy vizsgán, elesnek egy üzlettől, a kedvesük elhagyja őket vagy meghal valaki, amikor egy gyerek alamizsnát kér tőlük, amikor bármi meginog a környezetükben, akkor ezek az abszolútnak kikiáltott igazságok egyszerre megszűnnek abszolútnak lenni. Az általuk megélt helyzetekben felismertem azt,

amivel magam is gyakran szembekerültem. Így nem próbáltam megkérdőjelezni ezeket az „igazságokat”, inkább elfogadtam őket olyannak, amilyenek, és azt figyeltem meg, hogy azok az emberek, akik azelőtt annyira bizonygatták az igazságaikat, egy bizonyos idő elteltével már nem is ragaszkodtak hozzájuk. Mindebből arra következtetek, hogy az én zavarodottságom sem nagyobb másokénál.

2. Mi történik velünk?

Érdekes ez a kijelentés az önmegismerésről, de hát mit kellene tenni? Hol kell elkezdeni? Ahogy a pszichológusok mondják: az ember zárkózott, félénk vagy skizofrén alkatú, nagyon alacsony vagy nagyon magas az intelligencia-hányadosa, vagy hogy nem volt biztos családi háttere stb. Az ilyen mondatoknak „abszolút igazság” ízük van, de ezektől még nem kerültem közelebb önmagamhoz.

Talán ez az oka, hogy amikor egy nap valakitől azt hallottam, hogy „az ember szenved”, e kijelentés egyszerűsége tovább visszhangzott bennem. Mindegy, hogy ez a mondat igaz volt-e vagy nem, de ez volt a helyzet velem, és az egész emberiséggel. Ettől a pillanattól kezdve már nem én voltam az egyetlen zavarodott, kétségbeesett és irányvesztett. Micsoda egyszerű és nyilvánvaló mondat! Fontossága azonban csak abban állt, hogy mindez megtörtént velem, én pedig nem vettem észre. Megtörtént velem, és nem a körülmények miatt. Korábban nem láttam, hogy mennyire nyilvánvaló. Ráadásul megtörtént másokkal is.

Ahhoz, hogy megismerjem magam, először is azt kell felismernem, hogy „mi történik velem”. Ami történik velem, nem osztható aszerint, hogy igaz vagy hamis, jó vagy rossz. „Ez történik velem”, csak ez a fontos. Arra sem lehet alapozni, hogy mások mit mondanak arról, ami „velem történik”, főleg miután beláttuk, hogy ez azoknak a véleménye, akik nincsenek tisztában azzal, ami „velük történik”.

A fizikusok feltevései nem bizonyíthatók eleve. Sok információt kell összegyűjtenünk ahhoz, hogy véleményt mondhassunk egy jelenségről, vagy megalkothassunk egy elméletet. A jelenség mérésénél nagy pontossággal kell eljárni, mivel a mérőeszközök és a megfigyelő mérési hibáival is számolni kell. Miért ne lenne hát szükség az „önmegismeréssel” kapcsolatban is hasonló pontosságra? (1)

Ahhoz, hogy önmagunkat megismerjük, először információkat kell gyűjtenünk magunkról. Ha pszichológiai szempontokból vizsgálódunk, akkor pszichológiai adatokat kell gyűjtenünk.

Például amikor azt mondom: azért szenvedek, mert egyedül vagyok, el kell fogadnom, hogy ez a kijelentés egyáltalán nem mond rólam semmit. Inkább egy sor kellemetlen érzést tolmácsol, amelyeket én a szenvedés fogalma alatt foglalok össze, és az egyedüllét tényével társítok. Hogy közelebb kerüljek az önmagamról szóló igazsághoz, így kellene fogalmaznom: azt *hiszem*, hogy szenvedek, mert egyedül vagyok.

Ez oda vezet, hogy megkérdem magamtól: miért kell azt mondanom, hogy szenvedek? Mi minden történik velem belül? Mit jelent az a szó, hogy „szenvetek”? Az ilyenfajta leírás más, mintha azt mondanám, hogy egyedül vagyok. A kellemetlen érzéshez, amit átélek, azt az okot társítom, hogy „egyedül vagyok”. El kell fogadnom, hogy arról van szó csupán, hogy lefordítom a magam nyelvére azt, ami velem történik, és ez a fordítás lehet pontos vagy hibás. Tehát ez csak a magyarázata, és nem az objektív leírása annak, ami történik velem.

Gyakran előfordul, hogy lefordítjuk magunknak a velünk történt eseményeket, és ez az értelmezés mégsem lesz jó semmire. Például nem oldja meg az egyedüllétem problémáját, ha éppen ez az, ami aggaszt. Az esetek nagy részében ezeket az értelmezéseket másoktól, nálam ihletettebb emberektől hallottam, illetve olyan könyvekben olvastam, amelyek – legalábbis így hittem – igazságokról szólnak. De nem segítettek abban, hogy megismerjem a bensőmet, és ha megkönnyebbülést hoztak is, ez csak pillanatnyi és átmeneti volt, és nem kaptam megfelelő eszközt arra, hogy előreléphetsek egy mindig változó világban.

Ha foglalkoztat önmagam megismerése, akkor nem elegendő, ha egy mások által leírt, általános emberi viselkedésből indulok ki, amit fel kellene ismernem magamban. Nem indulhatok ki olyan közhelyekből, mint „az életnek nincs értelme”, vagy „én én vagyok, te pedig te”, vagy „én szabadgondolkodó vagyok” stb.

Ha igazán meg szeretném ismerni magam, meg kell tanulnom *szemlélni* a velem történő dolgokat, és megkülönböztetni őket attól, aminek én magyarázom őket: megfigyelni, hogy a testem mely pontjait

feszítem meg, hogyan lélegzem, milyen képek jutnak az eszembe, mitől leszek feszült és mitől nyugszom meg, mire gondolok és hogyan cselekszem különböző helyzetekben stb.

A történetek magyarázása hozzátartozik a szemlélődéshez, és tudatában vagyok annak, hogy ezt nem tudom kikapcsolni. Ugyanakkor azt is tudom, hogy amit az eseményekről gondolok, az csak szellemi alkotás, és önmagában nem a valóság.

Ha megtanultam objektíven leírni azt, ami velem történik, akkor megtanultam belső igazsággal élni. Ha különbséget tudok tenni a történések és aközött, ahogyan értelmezem azokat, akkor közelebb kerültem a belső igazsághoz.

Mikor szenvedésemet azzal magyarázom, hogy az apám tette tönkre az életem, valaki ártott nekem, vagy a társam elhagyott, több pénzre van szükségem a megélhetéshez, vagy egy jobb lakásba szeretnék költözni, akkor nem szükségszerű viselkedési szabályokat követek. Tehát hiszünk ezekben a dolgokban, és megpróbálunk túllépni rajtuk. De ezek rólunk végső soron semmit sem mondanak. Kullogunk a boldogságunk után, és keresünk valamit, amiről azt hisszük, hogy enyhíti a fájdalmunkat. Legtöbbször azonban nem érzük el, és ha mégis rátalálunk valamire, kiderül, hogy nyugtalanságunk ettől még nem enyhül.

Rengeteg dolog van, amiben hiszünk; ha ezekre támaszkodunk, nem fogunk haladni az önmegismerésben. Különbséget kell tenni aközött, ami „történik velem” és amiről „azt hiszem, hogy történik velem”. Nem számít, hogy amit hiszek, igaz vagy sem. Az érdekes csak az, hogy különbséget tegyek a két dolog közt. Ez minden. „Magyarázatoknak” azt nevezem, amit hiszek, ami pedig történik velem, azt csak „szemlélnem” kell.

Ez a megfigyelés az, amit belső igazságként érzékelek.

Önmagam megismerése nem egy rólam alkotott képzetet jelent, hanem önmagam megfigyeléséből származó adatok gyűjtését.

3. Az önmagamról való megféledezés

A belső igazsággal kapcsolatos nehézség abból fakad, hogy szokásainkkal és neveltetésünkkel ellentétes, hogy lássuk önmagunkat. Ahhoz szoktunk hozzá, hogy kívül legyünk önmagunkon, hogy ne figyeljük meg magunkat, és azt se lássuk, ami nyilvánvaló. Egészen belefeledkezem a munkámba, a könyvbe, amit olvasok, a beszélgetésbe, amiben részt veszek, a filmbe, ami megy a tévében, egészen erre koncentrálok, és közben „elfelejtem, hogy létezem”. Ezt az elfeledkezést érdeklődésként, motivációként, szórakozásként élem meg. Amikor valami rosszul sül el ebben a látszólag olyan fontos és lényeges helyzetben, amely miatt meg kellett feledkeznem magamról, váratlanul tudatos leszek magamon, frusztrációt és valamiféle belső fájdalmat érzek.

Akkor ezt mondjuk: ez rosszul sikerült, tehát szenvedek. Logikusnak és nyilvánvalónak látszik. Ha ott nem sikerül valami, akkor nekem itt szenvednem kell. Ez nyilvánvaló.

Nos hát, ez nekem egyáltalán nem tűnik nyilvánvalónak. Fontos, hogy a mindennapi tevékenységeink közepette el tudunk feledkezni magunkról. Sőt ha figyelmes vagyok, észreveszem, hogy épp a legérdekesebbnek tűnő tevékenységekben tudom „elfelejteni, hogy létezem”.

Az önmagamról való megféledezés és a belső igazság között különbséget teszek, és ez arra ösztönöz, hogy megfigyeljem és leírjam azt, ami történik velem. Lesznek, akik erre azt mondják, hogy ha így cselekszünk, sokkal inkább tudatában leszünk a szenvedésünknek, az értelemürességnek, a kudarcainknak. Ez igaz, de egyben az örömeinket és az egységünket is jobban fogjuk látni. Ha ellenben valaki úgy gondolja, hogy azért jobb egyszerűen megféledezni magunkról, hogy ne szenvedjünk, ellentmondásba kerül azzal, amiről még szót fogok ejteni a következőkben. Az igazság tehát az, hogy elfeledkezem magamról. Következésképpen megféledezem a szenvedésemről, és annak a lehetőségéről is, hogy megismerjem magam és átlépjek a szenvedésen.

4. A belső tekintet (2)

Quino egyik történetében Mafalda így szól Felipéhez: „Meg kell ismerned önmagad.” Felipe pedig aggódva ezt feleli: „És ha nem tetszem magamnak?” Azt hiszem, Felipe féltelme az első olyan nehézség, amelyet le kell küzdenünk ahhoz, hogy önmagunkra tekinthessünk.

Az események szemlélése felvet egy problémát: általában nem az történik velem, amit szeretnék, hogy történjen. Az események gyakran nagyon távol állnak attól, aminek „történnie kellene”. Amikor ezt az ellentmondást felismerem, elmenekülök önmagamtól. A menekülés nehéznek tűnhet, ám valójában

pofonegyszerű. Amikor egy olyan képet nézek, ami nem tetszik nekem, egyszerűen becsukom a szemem vagy másfelé nézek. Elegendő néhány másodpercig másfelé koncentrálnom, és már el is felejttem azt, ami nem tetszett. Ellenben, ha például festő vagyok, és érdekel a kép, biztosan visszatérek hozzá, hogy felfedezzem, mi az, ami nem tetszik rajta: megfigyelem a színeket, a szabálytalan vonalakat és a témát. Amennyiben az érdeklődésem „önmagam” megismerésére irányul, tekintetem legalább azt fel fogja fedezni, hogy olyan események történnek velem, amelyek nem tetszenek nekem.

Miközben ezt olvasod, bizonyára érzel valamit, unatkozol, lelkesedsz, beleéled magad, bizonyos dolgok eszedbe jutnak, vitatod, amit kifejtek, igazolod vagy éppen még tovább méész az elmélkedésben, mint én. Ha mindezeket megfigyeled e bekezdést olvasva, annak az az oka, hogy felébredt az önmagadra irányuló tekinteted. Követed a fejtegetéseimet, de azt is megfigyeled, hogy mit vált ki benned. Ha ez így van, valamennyire már kapcsolatba kerültél ezzel a belső tekintettel, amely arra vetül, aki néz.

A belső tekintet megmutatja, hogy mi történik velünk, és ennek köszönhetően jobban megismerhetjük magunkat. Ha például egy festményt nézek, nem tenném tönkre ollóval, és azt sem vitatnám, hogy szép-e vagy csúnya. Egyszerűen csak nézegetem, és minél többet tudok meg róla, annál többféle szempontból tudok majd tekinteni rá, és annál több olyan dolgot fedezek fel rajta, amelyek legelőször – amikor elkezdtem érdeklődni a kép iránt – elkerülték a figyelmemet.

Gyerekkorunk óta hozzászoktunk, hogy megfigyeljük a külvilágot, de egyáltalán nem tanultuk meg önmagunkra irányítani a tekintetünket. Ez különösnek tűnhet, de a tekintet nem jön létre magától, mint azt megszoktuk az öt érzékünkkel kapcsolatban. Azt kérdezheted, miért kell olyat tenned, ami nem jön létre magától. Amikor Galilei elhatározta, hogy a bolygók mozgását fogja tanulmányozni, fel kellett hozzá találnia egy eszközt, amely lehetővé tette, hogy a Hold és a csillagok a tekintete számára elérhetővé váljanak, meg kellett építenie egy távcsövet. Éppúgy, ahogy az úr tanulmányozásához távcsőre van szükség, az atomok megfigyeléséhez mikroszkópot kell használnunk, önmagunk megismeréséhez a belső tekintetre van szükségünk. De ahhoz, hogy ezt felélesszük, szükség van a szándékunkra is.

Reggelente, mikor felébredek, az érzékeim elkezdik felfogni a dolgok világát, feléled a világra vetett tekintetem, és ennek köszönhetően végezhetem egész nap a dolgaim. Leélhetem úgy az életem, hogy soha nem figyelek arra a tekintetre, amely lehetővé teszi számomra, hogy önmagamra nézzek. De vannak az életnek olyan pillanatai, mikor szinte véletlenül elevenedik meg ez a tekintet. A mély válságok és kudarcok pillanataiban. Ez a tekintet feléled a nehéz percekben, a különleges helyzetekben, és hasznos adatokat szolgáltat nekem ahhoz, hogy szembenézhessek a nehézségekkel, és egy új életszakaszba léphessek át. Nagyon valószínű tehát, hogy már te is legalább egyszer kapcsolatba kerültél ezzel a tekintettel.

Ha messzebbre szeretnénk jutni a belső igazságban és önmagunk megismerésében, akkor fel lehet éleszteni, lehet fejleszteni, és el lehet mélyíteni az önmagunkra vetett tekintetet, melyet belső tekintetnek nevezünk, és amely aktív lehet, miközben különböző tekintetekkel szemléljük a külső világot. Ugyanúgy fejleszthetjük, mint ahogy teniszezni, úszni vagy autót vezetni tanulunk. Minél többet gyakoroljuk, annál könnyebben fog menni, és idővel elsajátítunk egy sor reflexmozdulatot, amelyek megkönnyítik a felidézését. Nagyon egészséges ez a sportos vagy játékos magatartás, hiszen a játék szórakoztat és tanít is. Egy játékban az szórakoztat, ami történik, és nem ítélem el az ellenfeleimet, nem büntetem magam, ha ügyetlen vagyok. A játékban egyedül a szórakozás a lényeg, és nem a hibák. Csodálatos, amit megfigyelhetek a belső tekintetemmel: nincs szüksége arra, hogy ítéljen, hogy büntessen, és ha mégis találkozom ítélezéssel, azt úgy kell tekintenem, mint egyikét a csodáknak, amelyeket szemlélek.

Ne gondold azt, hogy ahhoz, hogy felélessz a belső tekinteted, be kell csuknod a szemed, vagy egyfajta befelé fordulásra van szükség. Akkor fog feléledni, amikor megfigyeled, mi történik veled, miközben a világban cselekszel. Ez a „megfigyelés” éppolyan gyengéd, kedves és figyelmes, mintha egy kisgyereket figyelnél.

Kétféle tekintetről beszéltem. Egy szokásos, mechanikusan adódó tekintetről, amelyet a világra irányuló tekintetnek nevezünk, és a belső tekintetről, amelyet önmagunkra vetünk.

5. A külső tekintet

Ha elrejtjük vagy letagadjuk azt, ami velünk történik, ki vagyunk szolgáltatva a szokásos kijelentéseknek: „Ilyen a család, olyanok a párkapcsolatok, amolyanok a munkakapcsolatok és a barátságok” – mondják az emberek. De ezek a kijelentések nem felelnek meg annak, ami velem történik. Ha felismerem, hogyan „történnek meg velem” ezek a dolgok, megérthetem azt is, hogy „velünk hogyan történnek meg”. Az én egyedi esetemből aztán eljuthatunk egy általánosabb viselkedéshez, az ellenkező irány már nem ennyire egyértelmű. Az emberek mondanak ezt-azt a családról, a párkapcsolatról, én pedig szenvedek a családi helyzetemtől és a párkapcsolatomtól. Hihetek annak, amit beszélnek, ahogy hihetek egy horrorfilm szellemeiben is, amíg csak nézem. De attól, hogy abban a pillanatban hiszek bennük, nem feltétlenül léteznek a valóságban. Éppígy elhihetem, „amit mondanak”, de ettől még nem biztos, hogy a dolgok eszerint is fognak alakulni.

„Amit mondanak”, az pontosan a „naiv igazság”, ahol az értékítéleteket abszolút érvényű szavakba öntik, ezek szándéka pedig rejtett. Ebből következően az ilyen igazságokra alapozott magyarázataimat kényszer hatására hozom, mégpedig egy meghatározott korszakkal együtt járó, külső sémák alapján.

Engem nem az érdekel igazából, hogy a jelenségek nem úgy mennek végbe, ahogyan az emberek állítják, hanem az a fontos, hogy járj utána a dolognak a belső igazságra támaszkodva. Itt azokról az igazságokról beszélek, amelyek a „belső tekintet” segítségével közelíthetők meg. Nem azonosak a „külső tekintettel”, amely valójában annak felel meg, amit „az emberek mondanak”.

Ahogy a belső tekintetet, ugyanúgy a külsőt is feléleszthetjük magunkban, ám erre egyáltalán nincs szükség, mert éppenséggel nagyon is éber és aktív. Ez a tekintet engem figyel és bírál kívülről. Nem szeretnék összezavarni, persze ugyanúgy mi magunk nézzük önmagunkat, csak épp úgy tesszük, mintha kívül lennénk. Más szemszögből nézünk magunkra, és ezt a szemszöveget valójában annak a társadalomnak, társadalmi csoportnak az értékrendszere szuggerálja, kényszeríti rám, amelyben élek. A jót és a rosszat figyelő tekintet ez: milyennek kellene és milyennek nem kellene lennem.

Ez a külső tekintet gátlásokat fejleszt ki bennem. A játékokat, amelyek korábban példaként szolgáltak nekünk, már nem játszhatnánk, mivel tökéletesnek vagy szakértőnek kellene lennünk. Ha valamilyen tehetséget vagy elhivatottságot fedezek fel magamban, amelyet szeretnék fejleszteni, akkor ennek „divatosnak” vagy „jól fizetőnek” kellene lennie.

A külső tekintet által eltávolodom magamtól, és ez olyan választások elé állít, amelyeknek semmi közük hozzám. Ki vagyok téve bárki szándékainak a beleegyezésem nélkül és anélkül, hogy hozzám bármi közük volna.

Ha a társadalom, amelyben élek, válságban van, irányvesztett és értelemüres, a külső tekintet ugyanefelé az irányvesztettség és értelemüresség felé fog sodorni engem.

Lehetséges túllépni egy történelmi kor társadalmának előítéletein, és előrébb jutni az önmegismerésben. Ehhez fejlesztenünk kell belső tekintetünket, és megtanulnunk megfigyelni azt, ami történik velünk. Ezzel a hozzáállással emlékezni fogunk létezésünkre, és különbséget tudunk majd tenni aközött, ami történik velünk és amit „hiszünk, hogy történik”, és arra is rá fogunk eszmélni, hogy amit „hiszünk”, az része azon társadalom hiedelemrendszerének, amelyben élünk.

A pszichológiai valóság

1. A tudat állapotai

Amikor „belső állapotokról” beszélek, a tudatra egy adott pillanatban jellemző általános állapotra utalok, különböző tudatállapotokra, amelyekben az észlelések, az érzések, a képek, a gondolatok ennek az állapotnak felelnek meg. Nyomot hagy rajtuk ez az állapot. Mindenben, ami ekkor történik, nyomot hagy az, ahogyan az adott pillanatban látjuk a világot. (3)

Számos belső állapot létezik, de mi főként azokkal fogunk foglalkozni, amelyeket szenvedésként élünk meg.

Nem ugyanúgy észleljük a világot amikor alszunk, amikor leverték, vidámak vagy dühösek vagyunk. Ez problémát jelent azok számára, akik azt hiszik, hogy csupán egy valóság létezik. Ők azt mondják, hogy minden tudatállapotban helytelen a világ észlelése és strukturálása, kivéve nyilván azt, amit ők érzékelnek a saját tudatállapotukból, ami természetesen „valós”. Tehát, hamisak az álom állapotának észlelései, szintúgy a kimerültségéi stb. Ezek az emberek hirtelen szerelmesek lesznek, butaságokat követnek el, és amikor mindez rosszul sül el, megmagyarázzák, hogy éppen „máshol” jártak... De most, hogy visszatértek „önmagukhoz”, most már megint minden világos és megbocsáthatjuk az elkövetett butaságaikat. Ezután elkezdnek értelmes emberek módjára viselkedni. És ekkor felmerül a kérdés, hogy vajon egy napon nem jönnek-e majd bocsánatot kérni, mert józannak hitték magukat, de „máshol” jártak, mint a szerelmesek, magukon kívül, de most felébredtek és rájöttek azokra a butaságokra, amiket elkövettek.

Különbséget tenni a valós és a valótlan között nem olyan egyszerű, mint amilyennek tűnik. A „valóság” bonyolult szó, ami hasznos a gazdaságtudományok számára, hiszen azt olvastam e századvég újságjaiban, hogy felfedezték a konkrét és gyakorlati valóságot.

Mi a valóság szó elé egy vezetéknevet teszünk, ahogy azt az „igazság” szóval is tettük. A pszichológiai valóságról fogunk beszélni.

2. A valóság érzékelése

A tudat különbözőképpen strukturálja a kapott adatokat, attól függően, hogy milyen állapotban van. Itt *pszichológiai valóságról* van szó. Amikor alszunk, az álmokat nem álomként, hanem „valóságként” éljük meg. Amikor aggódunk, akkor nem ehhez az „állapothoz” kapcsolódó jelenségként érzékeljük azt, ami velünk történik, hanem valóságként. Ugyanez történik, amikor szerelmesek vagyunk vagy érzelmi befolyás alatt állunk: a „valóság” a világ érzékelésének és strukturálásának belső tapasztalása. Mindennapi tevékenységünket nem világszemléletként érzékeljük, nem feltételezzük, hogy más nézőpontok is vannak, hanem „valóságként” éljük meg. Amikor visszaemlékezünk az eddigi életünkre, „valóságként” látjuk azt. De minden esetben a pszichológiai valóságról van szó.

Ezért amikor belső állapotokról beszélünk, egy bizonyos módról beszélünk, melynek megfelelően érzékeljük és strukturáljuk a kapott információt. Nem vitatkozunk azon, hogy az, amit érzékelünk a világból tényleg „a valóság”-e. Megfigyeljük azt a tényt, hogy valóságként éljük meg azt, amit érzékelünk a világból. Ezenkívül megfigyeljük, hogy a tudat az adott pillanatnak megfelelően változtatja azt a módot, mely szerint strukturálja ezeket a benyomásokat, a belső állapota szerint változtatja.

Ez nyilvánvalóvá válik számunkra, amikor álmodunk. Az álomban valóságként éljük meg azt, ahogyan a tudat elrendezi az információkat. Összehasonlítva ezt a fajta strukturálást egy másikkal, különbözővel, például az ébrenlétivel, azt mondjuk, hogy az álmaink valótlanok voltak. De ezt az álom állapotából nem tudjuk bebizonyítani.

Amikor a tudatot éber állapotban valamilyen érzélem – például erős félelem (sötét éjszaka, egyedül egy sűrű és távoli erdőben, ahol a „túlvilág” leselkedik) keríti hatalmába, „valósként” éljük meg azt, amit ebben az állapotban észlelünk, és ahogyan ezeket az adatokat elrendezzük.

Ugyanez történik, amikor szerelmesek vagyunk vagy bármilyen bűvös állapotban, amikor a tárgyak hirtelen saját szándékkal kezdenek bírni.

Térjünk át egy másik példára, amelyben a tudat nem áll érzelmi befolyás alatt. Vegyük a hiedelmeket.

3. A hiedelmek (4)

Kamasz koromban megtanultam egy játékot, amit „őszinteség játéknak” nevezünk. Itt egy olyan hozzáállás megtanulásáról volt szó, amely teljes őszinteséget jelentett a többiek felé: kíméletlen kérdéseket tettünk fel egymás magánügyeiről, amikre válaszolni kellett. A játék addig a pontig folytatódott, amíg egyesek el nem kezdtek vitatkozni. Bizonyos esetekben én magam is megbénultam, amikor a többiek kifejtették véleményüket az életem különböző területeiről, amit nehezen tűrtem el. Gyakran mindez zűrzavarral végződött, a barátok megharagudtak egymásra és a következő játéknak nem volt más értelme, mint megmondani azt, amit az előző alkalommal nem mertünk, ez egyfajta titkos bosszú volt.

Érdekes volt ebben a játékban felfedezni azt, hogy a magunkról alkotott hiedelmeink nem egyeznek meg mások rólunk alkotott benyomásaival.

Ez különös zavar érzetét keltette. Nem tudtuk elfogadni azt, amit rólunk mondtak. Minden eszközt felhasználtunk ahhoz, hogy a valóságot olyanná tegyük, amilyenné szerettük volna vagy amilyennek hittük ahelyett, amilyennek a játékban tűnt.

A hiedelmek esetében is pszichológiai valóságról van szó.

Amikor valamiről hiszünk valamit, akkor az nem hiedelemként jelentkezik. Azt hiszem, hogy holnap elmegyek ebédelni egy barátommal. Ez egy lehetőség, ami megtörténhet vagy sem. Nem ilyen fajta lehetőségekről beszélünk, amikor a hiedelmekről beszélünk. Ha holnap nem megyek el erre a találkozóra, akkor megértem, hogy a dolgok nem úgy történtek, ahogy vártam. Ebben az esetben egy olyan lehetőségről van szó, amelyről elismerem, hogy megtörténhet. „Hiedelmekről” akkor beszélünk, ha számomra annak a valószínűsége, hogy nem történik meg az, amit hiszek, egyenlő a nullával. (5)

Ha holnap az utcán sétálva a közelemben haladó autók nekem jönnek és megpróbálnának elgázolni, akkor bizonyos problémáim adódnának. Az első az lenne, hogy épségben maradjak. De a második – amely ugyanolyan fontos, mint az első – az lenne, hogy elfogadjam, hogy az autóvezetők nem olyanok, mint ahogy én azt hiszem. Ahelyett, hogy figyelnének a gyalogosokra, megpróbálják fellökni őket. Itt a problémám az, hogy elfogadjam, hogy a világ nem olyan, mint amilyennek hiszem.

Ez a hiedelem (hogy az autóvezetők ügyelnek arra, hogy ne gázolják el a gyalogosokat) számomra nem hiedelemként, hanem valóságként jelentkezik. Ha ez nem így lenne, akkor kemény gondjaim lennének a világgépemmel. Az egész világgépünk nem más, mint egy kép: hiedelmeink a világról és az emberekről.

De számunkra ezek a hiedelmek pszichológiai valóságot alkotnak, azaz valóságként tapasztaljuk meg őket és nem hiedelmekként.

Ugyanúgy, ahogy az álmot is valóságként éljük meg és csak a felébredés pillanatában jövünk rá, hogy álom volt, a hiedelmek is valóságként működnek, és csak akkor jövünk rá, hogy hiedelmekről volt szó, amikor olyan eseményekkel kerülnek összeütközésbe, amelyeket már nem tudunk értelmezni. Egy bizonyos értelemben „felébredünk” ebből a hiedelemből. Eddig ámitottuk magunkat, és most már nem, mert kiábrándultunk.

Így hiedelmeink vannak az érzelmi kapcsolatainkról, hiszünk a bankrendszerben, elhiszük azt, ami az újságokban áll, amit a tévé sugároz stb.

Hiedelmeink vannak magunkról, mások viselkedéséről és a társas viselkedésről. A hiedelmeink vezetnek minket a cselekedeteinkben. Cselekszünk a világban és ezek a hiedelmek egy ideig nem, kerülnek ellentmondásba az eseményekkel. Tehát minden megerősít minket abban, hogy igazságként értékeljük ezeket.

De gyakran megtörténik, hogy ledőlnek a hiedelmeink. Elveszítik a hatalmukat rajtunk, és más hiedelmekkel helyettesítjük azokat.

Így nem lehetséges a hiedelmet hiedelemként felismerni: valóságként éljük meg, és csak akkor jövünk rá, hogy ez a valóságnak csak egy modellje volt, amikor valamilyen esemény ráébreszt arra, hogy a dolgok nem olyanok, mint amilyeneknek „hittük”. Ugyanígy nem lehetséges felismerni egy álmot, amíg alszunk. Ellenben amikor felébredünk, egy másfajta strukturálási módból megállapíthatjuk, hogy az előző pillanatban átélt élmény csak álom volt. Felmerül a kérdés, hogy a tudat képes-e úgy elrendezni a dolgokat, hogy felismerhessük a hiedelmeket, anélkül, hogy megvárnánk a kiábrándulás pillanatát. Kellene lennie egy olyan strukturálási módnak, amelyben nem ámitjuk magunkat, amely más, mint az ébrenlét állapota, és amely lehetővé teszi a tudatunkra ható hiedelmek felismerését (6). Itt

utalok az előző fejezetre, ahol a „belső tekintet” elemeztük, hogy megerősítsük az említett állapot lehetőségét.

Nem könnyű felfedni a saját hiedelmeinket, mert az egész énünk ellenkezni fog. A kiábrándulás pillanatai azok, amelyek a leginkább megközelítik ezt a jelenséget. Amikor egy jó barátom becsapott, akkor érzékelem, hogy átvert. Történt valami, aminek nem kellett volna megtörténnie. Amikor ezt elmondom másoknak, azt fogják mondani: „Most jössz rá?, mindenki tudta, hogy ő ilyen...”

Vannak más hiedelmek, amelyeket minden, az azonos korban, illetve egy történelmi pillanatban élő ember elfogad. Egy személyes hiedelemből is nehéz kiábrándulni, de egy kor hiedelmeit felismerni lehetetlen. Lehetetlen egy falat fehérnek mondani, ha azt mindenki feketének látja. Ezeknek a hiedelmeknek „abszolút” igazság értékük van, és nem veszítenek ebből az igazság értékből, amíg el nem érkezik egy korszak vége, vagy el nem kezdődik egy másik.

A hiedelmek nemcsak a történelmi pillanattal vannak kapcsolatban, hanem a népek kultúrájával is. A jelenlegi történelmi pillanat azért különleges, mert az egyetemesezés korát éljük, ahol a kultúrák közelednek egymáshoz és befolyásolják egymást. Ez készíti arra, hogy azt higgyem, hogy bizonyos hiedelmek le fognak lepleződni, lehetővé téve egy új korszak megszületését, és hogy az emberiség alapvető hiedelmeiről lesz szó, amelyek eredetünk óta kísérik bennünket. Ezek minden kultúrát érintő közös hiedelmek lesznek, amelyek le fognak dőlni, amelyekben már nem fogunk hinni és amelyek meg fognak bukni, hogy egy új igazság jelenhessen meg. Egy új igazság, amely helyettesíteni fogja azokat a hiedelmeket, amelyek több tízezer éve kísérik minket.

Zárjuk be ezt a zárójelet a kor hiedelmeiről és folytassuk.

Nem létezik önmagában való vagy objektív valóság. A tudat különböző módokon strukturálja a világot, ez a tudat „állapotától” függ és ezt a strukturálást valóságként éljük meg. A valóságnak ezt a fajta tapasztalását pszichológiai valóságnak nevezzük. A valóság eme strukturálásának az alapja egy „hiedelemrendszer”, amelyet a kor határoz meg, a kor egyértelmű igazságai, amelyekről azt feltételezzük, hogy „önmagukban való vagy objektív” igazságok.

Az értelemüresség

1. Az értelemüresség leírása

Itt egy belső állapotról fogok beszélni. Nem nehéz felismerni, és alaposabb vizsgálódásokat tesz lehetővé.

Hétköznapi értelemürességről fogunk beszélni anélkül, hogy foglalkoznánk azzal az ismeretlen területtel, amit „halálnak” nevezünk. Különleges izgalmat érzek, amikor arra gondolok, hogy mindannyian úgy élünk, hogy tudjuk, hogy meg fogunk halni, de azt hisszük, hogy nem, és hogy ez csak másokkal történik meg. Nem számít, hogy mennyire nyilvánvaló, hogy rövid időn belül meg fogunk halni. Nyilvánvaló, hiszen ez megtörtént hozzánk közel állókkal vagy más jelek utalnak erre, de a szívünk mélyén azt hisszük, hogy velünk ez nem fog megtörténni. De ezzel a témával nem foglalkozunk. Nézzük inkább az értelemürességet.

Ezt a témát illetően figyelmesnek kell lennünk. Gyakran találok olyan emberekkel, akik az értelemüresség állapotában voltak és alapvető kérdéseket tettek fel maguknak a lét értelmével kapcsolatban. Ezek a megfogalmazások nem mély keresésből származnak, amely cselekedeteket, kutatásokat, kísérletezéseket eredményez; a vita inkább egy sor olyan érvként jelentkezik, amelyek igazolják az értelemürességet.

Ebből azt gyaníthatjuk, hogy ezek az alapvető kérdések részei ennek az állapotnak és hasznosak ahhoz, hogy igazolják azt, de nem ösztönöznek új válaszok keresésére.

Ezért egyelőre nem fogunk foglalkozni a lét alapvető kérdéseivel. Tanulmányozni fogunk korábbi pszichológiai helyzeteket, amelyeket tisztázni kell, ha a dolgok másfajta megfogalmazásához akarunk eljutni.

Legtöbbször azt figyeltem meg, hogy ezek a transzcendentálisnak tűnő kérdések eltűnnek, amint a kérdést feltevőnek sikerül megoldania a személyes problémáit. Ezzel azt akarom mondani, hogy nem kellene azzal vesztegetnünk az időnk, hogy kérdéseket tegyünk fel az élet értelmével kapcsolatban, amikor az igazi kérdések egy új autóról szólnak, vagy arról, hogy miért hagyott el a szerelmem és hogyan érhetném el, hogy visszajöjjön, egy meg nem kapott állásról vagy egy sikertelen vizsgáról.

Tisztázzuk az értelemüresség állapotának ismeretlen elemeit, vizsgáljuk meg azt a módot, ahogyan a tudat az értelemüresség állapotában van, és akkor az érdekes kérdések valóban érdekesek lesznek.

Mindannyian átéltünk már súlyos, szenvedéssel, nagy ellentmondással és belső erőszakkal teli helyzeteket. Mindebből semminek sincs köze az értelemüresség állapotához.

Ebben az állapotban nem érzünk sem nagy szenvedést, sem erős belső ellentmondást; van egyfajta nyugalom, amelyben minden „mindegy”. Minden cselekvésem a világ felé tehetetlenségéből ered: reggel felkelek, mert csöng az óra, elmegyek dolgozni, mert ez az, amit mindig is csináltam, ha valaki meghív moziba, elmegyek. Szinte semmi nem tud kimozdítani ebből az érzelmi semlegességéből, és ha valaminek sikerül is megindítania, ez csak egy rövid pillanatig tart. Azt csinálom, amit mindig is csináltam, hagyom, hogy vigyenek magukkal az események. Nem szenvedek, de motivációm sincs. Így van minden, és semmi nem számít. Nem szükséges szakítani a tehetetlenséggel, hiszen minden mindegy. Ha valaki megkérdezi, hogy vagyok, azt mondom jól. Nem úgy nézek ki, mint akinek nagy gondjai vannak. De érdekes dolgok sem történnek velem.

Amikor elképzelem, hogy a holnap ugyanolyan lesz, mint a ma, és hogy a következő év ugyanolyan, mint az előző, és hogy tíz év múlva minden olyan lesz, mint most, akkor valami pánikszerezés kezd úrrá lenni rajtam. Erről azonban gyorsan megfeledkezhetek, hiszen már itt az alvás ideje, és holnap dolgoznom kell.

Ez fantasztikus. Azt mondhatnánk, hogy elmúlt a szenvedés, hiszen semmi különös jele nem mutatkozik. Kivéve ezt az unalmat a jövővel kapcsolatban; veszélyes szó ez a tudat ezen állapota számára.

Nem érdekes a világ, mivel semmi sem képes arra, hogy kimozdítson ebből az állapotból. Kevés az energiám és szendergek, de elég aktív vagyok ahhoz, hogy fenntartsam ezt a tehetetlenséget.

Egyszer olvastam egy könyvet valakiről, aki így élt, és aki bizonyos időnként azt tapasztalta, hogy a külső dolgok az ő számára önálló létezéssel bírtak. Rajta kívül léteztek, és ez az undor, egyfajta hányinger érzését keltette benne, mintha ki akart volna vetni valamit magából. (7)

Ennek az állapotnak az a sajátossága, hogy nincs motivációnk, és arra sincs motivációnk, hogy kijussunk belőle. Miért kellene kijutnom belőle, ha minden mindegy? Másrészt kijutni, de merre tovább? És mit csináljak?

Még jól is érzem magam, mindig van valami, ami eltompítja a tudatomat, hogy „szórakoztassa”. Nézhetem a tévét, a focit, szeretkezhetek vagy játszhatok a számítógépen. Dolgozhatok, nagyon koncentrálnak dolgokra, de semminek nincs értelme, semmi sem érdekes vagy motiváló számomra. Azért csinálom a dolgokat, mert indokom sincs arra, hogy ne csináljam. Csak ez a kis szó, a „jövő” izgat egy kicsit és azt az érzést kelti, hogy valami nincs rendben.

De hogyan jutottam ide? Az élet nem volt mindig ilyen!

2. A pszichológiai csapda

Ez az állapot egyfajta pszichológiai csapda. Nekem az a véleményem, hogy azok miatt a mély ellentmondások miatt vagy benne, melyeket nem tudtál megoldani. Ebbe az állapotba jutottál, hogy kipihend magad, hogy ellazítsd azokat a feszültségeket, amelyek egy adott pillanatban már elviselhetetlenek voltak a tudatod számára. El akartál menekülni valami elől, egy probléma elől, ami nagy fájdalmat okozott, és csináltál valamit a fejedben, meghamisítottál valamit magadban oly módon, hogy ami eddig gyötört, többé már ne legyen probléma. Csináltál valamit és megszűnt ez a fájdalom, de ezáltal az érdeklődésedet és a motivációdát is elveszítetted minden létező iránt.

Nem. Nem sikerült. Te jutottál el az értelemürességbe. Eljutottál ide, amikor úgy vélted, hogy az ellentmondásod nem volt olyan súlyos, mint ahogy érzékelted, hogy valójában „teljesen mindegy”. Ez a megállapítás lecsillapította a fájdalmadat, ugyanakkor minden iránt elveszítetted a motivációt és az érdeklődést. Ez apránként történt. Először elveszítetted az érdeklődésedet azokkal a dolgokkal, személyekkel vagy szituációkkal kapcsolatban, amelyeknek közük volt a problémáid okához; aztán ez áterjedt más hasonló helyzetekre egészen addig, amíg végül már egészen nyugodtnak érezhetted magad, mivel akkor már semminek nem volt jelentősége.

Így – mint Michael Ende „Végtelen történetében” – a Semmi egészen Fantázia határáig haladhat, amíg mindent el nem tüntet.

Azért hívom ezt az állapotot pszichológiai csapdának, mert bizonyos képek vagy szituációk fájdalmat okoznak, és én elaltatom azokat. Ilyen módon cselekedve, azt hiszem, hogy csak azokat az érzéseket altatom el, melyeket ez a bizonyos szituáció eredményez. Eközben pedig elaltatom a hasonló helyzetekhez kapcsolódó érzéseket is, és így, mintegy láncreakcióként gyorsan oda jutok, hogy minden mindegy. *Azaz minden ugyanazt az érzést kelti bennem.*

De az ellentmondásod az, amely az értelemüresség állapotába juttatott. Nem a metafizika, nem egy életfilozófia, nem egyfajta undor, és nem is más ilyesmi az oka annak, hogy ebbe az állapotba kerültél. Az ellentmondásod az, ami fájdalmat és szenvedést okozott, és amiből nem láttál kiutat. Ez az, amit nem tudtál feldolgozni, megérteni, megbocsátani, amely a semmi, az élőhalottak, a zombik világába vezetett.

Nehéz mindezt a zombi állapotból megérteni. De érzed – a belső igazságodra hallgatva –, hogy a holnap ugyanolyan lesz, mint a ma, hogy a következő év ugyanolyan lesz, mint az előző és a következő, és az azután következő, és az azután következő; és hogy ki akarsz jutni abból a csapdából, amibe juttattad magad. Ne félj többé a szenvedéstől, és vedd figyelembe, hogy ez az állapot rosszabb a szenvedésnél. Rosszabb, mivel nincs lehetőség az előrehaladásra, a felfedezésre, a keresésre. Nincsen belső keresés, hiszen minden mindegy.

Azzal áltatod magad, hogy a régi szerelmi, családi vagy egyéb problémáidat már réges-rég megoldottad. És hangsúlyozod, hogy réges-rég. Azért van ez az érzésed, mert számodra az idő megállt, nem halad, mint egyfajta pszichológiai hibernálás. Azt hiszed, hogy megoldottad ezeket a problémákat, mert amikor visszaemlékezel rájuk, nem keltenek semmiféle különösebb érzést, nem rendítenek meg. De ha szigorú vagy magaddal szemben, akkor észreveszed, hogy ebben az állapotban semmi nem okoz különösebb megrendülést. Így amit mondasz, legalább is kétséges.

Tehát olyan szavakat mondasz nekem, amelyek helyesnek tűnnek. Azt mondod például, hogy minden véget ér a halállal; vagy a pénz nem boldogít, de segíthet abban, hogy elérjük a boldogságot; vagy hasonló frázisok, amelyeket itt-ott hallottál. A pszichizmus csapdájába estél. Egy olyan csapdába, amely arra szolgált, hogy elrejtőzzél saját magad elől, hogy elfelejtsél egy olyan problémát, amely megoldhatatlannak tűnt számodra, hogy elmeneküljél az ellentmondás elől. Minden hamis a

gondolataidban, az érzéseidben és a cselekedeteidben, és csak egyetlen dolognak van értelme: kijutni az értelemürességből.

Még egy probléma vár megoldásra. Ahhoz, hogy kijussál a csapdából, vissza kell térned ahhoz az ellentmondáshoz, amely elől elmenekültél. Vissza kell térned ahhoz a helyzethez, amelyet nem tudtál megoldani. De a szenvedés több lehetőséget ajánl fel, mint az értelemüresség. A szenvedés ösztönözni fog arra, hogy kijussál az értelemürességből.

3. A belső érzékelések elaltatása

Hogyan hozom létre az elaltatást? Elegendő elfordítani a tekintetemet arról, amit egy kilátástalan helyzetnek érzékelek, eltávolítani a tekintetemet arról, ami fájdalmat és szenvedést okoz. Így, a pszichológiai hiba nem jelenik meg, hanem eltűnik vagy inkább módosul az az érzékelés, amit ez a hiba okoz.

Bizonyára többször is találkoztál már a mindennapi életed során olyan nehézségekkel, amelyekkel nem akarsz szembesülni. Nem akarsz velük szembenézni, mert úgy érzed, hogy nem vagy képes megoldani azokat. Ekkor megpróbálsz elfoglalni magad egyéb dolgokkal, esetleg megnézed a helyzetet egy más oldalról, de valójában elmenekülsz az elől, amiről már előre érzed, hogy nehéz lesz. Ezt egészen addig csinálsz, amíg ez a szituáció felrobban és kénytelen vagy vele foglalkozni. Mérgelődsz, hogy nem figyelmeztettek időben, hogy valaki becsapott és visszaélt a bizalmaddal. Remélem, hogy volt olyan eset, amikor rájöttél, hogy te magad voltál az, aki ezeknél a „baleseteknél” nem akarta időben észrevenni a figyelmeztető jeleket, te magad fordítottad el a tekintetedet erről a problémáról, ami aztán rád nehezedett.

Ezekkel a példákkal akartam szemléltetni, hogy mire gondolok, amikor azt mondom, hogy „elfordítani a tekintetet”. Ebben az esetben a tekintet elfordul azoktól az ingerektől, amelyek a külső világból származnak. Képzeld, hogy milyen egyszerű és mindennapos dolog elfordítani a tekintetet azokról az érzékelésekről, amelyek a belső világból származnak.

Így, azokkal az ellentmondásokkal szemben, amelyeket nagyon fájdalmasnak élek meg, az értelemüresség állapotának az a szerepe, hogy elaltassa ezeket az érzékeléseket. Ez az elaltatás úgy jön létre, hogy elfordítom a tekintetemet az ellentmondásról és a fájdalomról. A tekintet elfordítása elrejti ezt a fájdalmat, de ezt a bizonyos állapotot és létezési módot eredményezi, amit értelemürességnek nevezünk.

A kudarc¹

1. A kudarc élménye

Barátom, semmi sincs úgy, ahogyan mondták neked, semmi sincs úgy, ahogyan hitted. Azt hiszed, hogy te vagy az idióta, hogy csak veled történnek ilyen dolgok. Csak a te kapcsolatod futhatott zátonyra ezzel a csodálatos nővel, akivel egy nap megismerkedtél. Csak neked nem sikerültek azok az üzletek, amelyeknek fel kellett volna szabadítaniuk a magad és gyermekeid jövője miatti félelem alól. Csak te szenvedsz annak hiányától, amit a pénz nem tud megvenni. Egyedül te nem tudsz belenyugodni abba, hogy elvesztettél egy szeretett lényt. Csak téged hagyott el Isten kegyelme, amikor vigaszra volt szükséged. Minden csak veled történik meg.

Körülötted nem mosolyog mindenki, és megesik, hogy bár ismersz néhány embert, akiknek hozzád hasonlóak a tapasztalatai, azt hiszed, hogy ők is az idioták közé tartoznak.

Erőfeszítéseket teszel, hogy ez ne így legyen. Talán holnap, talán miközben átmész az utcán, találkozol a bizonyos személlyel, vagy a jószerecskére rád mosolyog, aranysárga színével, és a te környezetnek fog kedvezni, és megmenti a szegénységtől vagy ettől a középszerűségtől, ami visszatart mindattól, amit kívánnál, úgymint utazni, vásárolni és... Igen, bizonyosan holnap lesz...

Semmi sem úgy van, ahogyan mondták neked.

Semmi sem úgy megy, ahogyan hiszed.

De a kudarc megrémít téged.

Ez a társadalom a szépeknek és az okosoknak kínál babérokat. De számodra semmit.

Néha kapsz tapsokat. Azt mondták neked, hogy megérted a fáradságot, és akaratlanul is mindenki megtudta, mit mondtak rólad. Megpróbálsz felidézni a taps halkuló visszhangját. Amikor azzal a fontos személlyel volt találkozóm... azt mondtam neki... ő azt mondta nekem... aztán ők azt mondták... de ennek már vége, a visszhang elhal, és én újra az idioták közé tartozom. Szerencsére senki nem szerzett róla tudomást, nem is fog, talán holnap eléred, hogy az a lány veled járjon, és...

Senki sem akar lecsúszott ember lenni, ez a létezéssel nem egyeztethető össze. És, ha valaki kudarcot vallott egy aprócska dologban, azért nem vallott kudarcot mindenben, nem ő volt a hibás. Az a lány a hibás, aki elhagyott; a családom, aki nem ismerte el soha az erőnyeimet; ez a társadalom, amely tele van lehetőségekkel, ez is adott mindenkinek, csak nekem nem; ráadásul azt is felismerem – mivel szolidárisnak tartom magam –, hogy az én társadalmi csoportom sem kapott tőle semmit stb.

Ahelyett, hogy a kudarcra gondolnék, inkább úgy tűnik számomra, hogy bizonyos személyek adósak nekem.

A kudarc felismerése nehézséggel jár. Ebben a pillanatban is, amikor olvasol, azt gondold, hogy másokhoz beszélek, nem hozzád, mivel te holnap megkapod... vagy tegnap azt mondták, hogy holnap meg fogják neked adni...

Jegyezd meg ezt: ha nem tudsz szenvedni, az rosszabb, mint a szenvedés. Ez olyan, mint attól félni, hogy esetleg félni fogsz. Vagyis szenvedsz amiatt, hogy a dolgok nem úgy mennek, ahogyan szeretnéd, és elszenveted annak a feszültségét is, hogy minderről elfordítod a tekinteted.

Semmi sincs úgy, ahogy szeretnéd, ez így van, és pont.

Ez nem fáj. Az fáj, hogy azt mondják neked, hogy holnap sem lesz úgy, ahogy szeretnéd. De én nem ezt mondom. Hanem azt mondom, hogy a kudarc nem fájdalmas, ellenben fájdalmassá válik, ha nem vagy hajlandó elfogadni.

Abból a nézőpontból, ahonnan ezt a pszichológiai utat vizsgáljuk, nem számít, milyen okok miatt nem sikerülnek úgy a dolgaid, ahogyan reméled. Nem számítanak a jó vagy rossz indokok. Nem válnak valóra a reményeid, csak ez számít. Ne keress rögtön választ a miértekre, csak *szemléld* a kudarcot, ébreszd fel belső tekinteted, és tanulj belőle. Nagyon fontos ez, ha valóban meg akarod magad ismerni, ha fel akarod tárni belső igazságodat.

Az eredeti szövegben szereplő *fracaso* kifejezés a magyar nyelvben jelenthet kudarcot és bukást is, ezért a fordításnál mindig azt a szót használtuk, amelyik a szöveggörnyezetnek jobban megfelelt. (A fordító megjegyzése.)

Senki sem kiáltja fennhangon, hogy „kudarcot vallottam”. Ez olyan, mintha azt mondaná: „én marslakó vagyok”.

Meghalok a nevetéstől! A század végén járunk, a lehetőségek társadalma megáldotta az emberi lényt, győzelemre és sikerre vitte. Siker! Mindenki boldognak, megelégedettnek érzi magát, telve szeretettel a hozzátartozói iránt, és főként biztonságban. Nyilvánvalóan ez nem a te eseted, de a többiekre érvényes, igen.

Több mint ötmilliárd egyén lakja a Földet, akikre persze nem érvényes egy általános törvény.

A köznap beszédben a „kudarc” szót pejoratív értelemben használják arra, ha valakinek nem sikerült elérnie az életben, amit állítólag kellett volna elérnie, és a jövőben sem lesz képes elérni azt.

Ha ezt alaposabban megnézzük, a „kudarc” szó azt jelenti, hogy nem értem el, amit fontosnak tartottam elérni, és már nem hihetek abban, amiben azelőtt hihettem.

Nem vagyok hajlandó meglátni a kudarcot. Inkább azt látom, hogy a terveimet eltérítette valami, vagy hogy nem a remélt eredményt hozták szerencsétlen külső egybeesések folytán. Ez a véletlen, előre nem látott tényező azt a reményt kelti bennem, hogy egy napon ez a véletlen az én pártomra áll. A „véletlen” szempontjából való megközelítés azonban elrejtje előlem saját felelősségemet a tetteimben. Noha a véletlenek ismétlődnek, továbbra is úgy tekintem őket, mint baleseteket, és valamiféle „balszerencsének” tulajdonítom őket, amelyek annak tudhatók be, hogy hogyan álltak a csillagok a születésem pillanatában. Ezerszer is megismétlem a tetteimet, míg véget nem ér az életem, anélkül, hogy bármit megkérdőjeleznék.

A kudarc lehetővé teszi ezt a megkérdőjelezést.

Amikor azt mondom: „mindig ugyanaz történik velem”, nem veszem észre, hogy így is fogalmazhatnék: „az történik velem, hogy mindig ugyanúgy cselekszem.”

Cselekedeteimet a hiedelmeim irányítják.

Kudarc esetén szakítunk ezzel a hiedelemrendszerrel. Egy sor hiedelem omlik le, és ez kérdésessé teszi a tetteimet. A kudarc felismerése nem a cselekedet tagadását jelenti, hanem a hiedelmeink meggingásának és kudarcának elfogadását.

2. A hiedelmek bukása

A kudarc felismerése lehetővé teszi, hogy megváltoztassuk tekintetünket egy kínzó helyzettel kapcsolatban. Azt hiszem, itt olyan belső tapasztalatról van szó, amelyet nagyon nehéz elfogadni, ám amely teljes változást, új keresést, egy új valóságot eredményezhet.

Nemrég a fiam és kamasz barátai azt kérdezték tőlem, hogy ért-e már engem az életben kudarc. Minthogy tudatában vagyok annak, hogy az újabb generációk abban a szellemben nevelődtek, hogy a siker a központi érték, szinte gondolkodás nélkül azt válaszoltam, hogy valóban, voltak már kudarcaim, így aztán gúnyolódásuk céltáblája lettem, legalábbis egy időre. Egy év múltán újra feltették ezt a kérdést, mivel őszinte és kíméletlen válaszomat nem tudták elfogadni.

Azok, akik sikeresek, akik nem vallottak kudarcot, megtalálták (vagy megtalálni vélték) az életükben, amire vágytak. Mindennek utánajártak, és az életük abból áll, hogy mindent, amit találtak, a helyére illesszenek. Ezek az emberek elérték azt, amire törekedtek. De amikor a dolgok nem a várakozásuk szerint alakulnak, annak mindig külső okai vannak, az ilyen ember sosem fog arra gondolni, hogy esetleg nem a megfelelő módon látja a világot. Ő sikeres ember. Mások nem találnak megnyugtató választ a keresésükre, ha mégis, akkor újabb kérdések százai születnek meg a szívükben, és úgy érzik, hogy az út, amelyet megjártak, sokkal hosszabb, mint kezdetben képzelték. Egyesek a jóságot, az igazságot, a boldogságot, az értelmet keresik, és nem alkalmazkodnak, nem is tudják elfogadni, hogy kutatásaik eredménytelenek volnának. Ezek az emberek folyamatosan kudarcot élnek át, és ebből hatalmas energiájuk származik (éppen ellenkezőleg, mint gondolnánk), amely arra ösztönzi őket, hogy folytassák, hogy hajtsák magukat, keressenek fáradhatatlanul. Ugyanakkor gyakran találni sikeres embereket megfáradva, kimerülve és értelem nélkül. A sikeres emberek a „depresszió” szót használják az értelemürességre.

A *pszichológiai valóságról* szóló fejezetben már beszéltünk a hiedelmekről. Elmagyaráztuk, miként képezik hiedelmeink alapját annak, amit valóságnak nevezünk. Azt is tisztáztuk, hogy lehetetlen felismernünk egy hiedelemről, hogy az csupán hiedelem, és mégis az alapvető elemét képezte annak, amit valóságnak nevezünk. Elmondtuk, hogy amikor a dolgok nem a kívánt irányban mennek, amikor

a világ nem úgy viselkedik többé, ahogy addig hittük, csupán akkor élünk meg kiábrándulást, és ébredünk fel ebből a hiedelemből.

A kudarc pontosan annak a ténynek a hirtelen felismerése, hogy nem volt valós az, amit hittem.

A kudarc az az élmény, melynek során felismerem, hogy amit valósnak hittem, amit az egész lényem nyilvánvalónak érzett, amit a logikám megcáfolhatatlannak ítélt, az valójában nem volt az. A kudarc fájdalmas, de ez az a fajta fájdalom, mint mikor a fogorvos kihúzza egy bölcsességfogam, vagy a doktor eltávolít belőlem egy rosszindulatú daganatot.

A kudarc a tudatnak azon állapota, amikor kiábrándultságot él át. Csak akkor tudok kiábrándulni, ha illúziókban élek. Az illúziók fantáziák, amelyeket valóságnak tartok. Kudarc esetén a tudat elkezd egy új valóságot keresni, új hiedelmeket, amelyek lehetővé teszik számára, hogy egy helyzetet új módon fogjon fel. A tudat kitágul, új válaszokat keres, amelyek arra ösztönzik, hogy fejlődjön és átalakítsa a világot.

A világra és önmagunkra is egy bizonyos módon tekintünk. Ez a mód egyrészt saját szándékunkból ered, másrészt egy hiedelemrendszerből, feltételezésekből, amelyek alapján megszerezzük a hozzánk érkező információkat. Amikor ez a hiedelemrendszer megdől, kudarcot élünk át, ami valójában ennek a fajta tekintetnek a bukása. Nem a szándéké, amely arra törekszik, hogy megnyilvánuljon és kiteljesedjen a világban. Ellenkezőleg, a szándék ekkor felszabadul az alól a tekintet alól, amely fogva tartotta. A szándéknak most már megvan a lehetősége, hogy új jelentéseket és valóságokat hozzon létre. A régi hiedelmeinket újak váltják fel, és új világok felé nyitják meg a jövőnk.

Az ellentmondás

1. A szenvedés lélektani szerepe

Egyezzünk meg bizonyos pontokban.

A tudat számára a szenvedés egy jel, amely azt mutatja, hogy egy pszichológiai folyamat nem működik megfelelően.

Miután parázsba teszed a kezed, el fogod rántani, hogy megszüntesd azt a fájdalmat, amit a tűz okoz. Ennek a fájdalomnak az a szerepe, hogy jelet adjon a tudatodnak, hogy a tested térjen ki a veszély elől. A szenvedés is hasonló funkciót tölt be. Jelet ad a tudatnak, hogy valami nem jól működik. Ebben az esetben pszichológiai folyamatokról beszélünk.

De ezt a nézőpontot a szenvedésről nem szabad könnyelműen venni. Ezt azért emelem ki, mert gyakran az történik, hogy elolvassuk, hogy „a tudat számára a szenvedés egy hibás pszichológiai folyamatot jelez” (bután ismételve), de valójában megmarad a kijelentés elolvasása előtti hiedelmünk, azt gondolva, hogy a kettő ugyanaz. A következő hiedelmek, mint „a szenvedés megváltja az embert”, „azért születünk, hogy szenvedjünk”, „szenvedek, tehát vagyok”, „a szenvedés ösztönöz”, „a mennybe vezető út tele van tövisekkel” és sok más frázis a szenvedésnek való hódolatot táplálja.

Ami az itt javasolt, a tudat funkcionális nézőpontból való vizsgálatát illeti, ez a nézőpont egyáltalán nem azt sugallja, hogy szenvednünk kell, amikor a világban kudarcot vallunk. Éppen ellenkezőleg, azt mondja, hogy a tudat egy pszichológiai jelenséget, egy pszichológiai folyamatot eredményezett, amely téves és hamis.

A tudomány sokkal gyorsabban fejlődött a fizikai fájdalom legyőzésében, mint a szellemi szenvedés megszüntetésében. A testet fenyegető veszedelmek egyre inkább visszaszorulnak a bolygón. Ezzel szemben a szenvedés halad, fejlődik és elmélyül a sokaság magányában, az emberi lényt az ellentmondásba és az értelemürességbe taszítva.

Igaz, hogy a Föld bizonyos pontjain növekszik a fizikai fájdalom, éhezés és betegségek formájában mutatja meg erejét. Nekem viszont úgy tűnik a jelenlegi technológiai fejlődést látva, hogy ez csak a bolygón előretörő lelki szenvedés egy tünete.

2. Az ellentmondás leírása

Néhány évvel ezelőtt éppen egy forgalmas úton hajtottam abban a városban, ahol lakom, és egy olyan utcába jutottam, amely egy falban végződött. Balra akartam fordulni, hogy folytassam utamat, de nem tudtam, mert egy nyíl azt mutatta, hogy ebbe az utcába csak az ellenkező irányból lehet behajtani. Ekkor megpróbáltam jobbra fordulni, de ekkor egy másik nyíllal találtam szembe magam, amely azt mutatta, hogy csak a másik irányba lehet hajtani. Ez megbénított, és megálltam egy pillanatra, hogy eltöprengjek azon a dilemmán, amit ez a helyzet okozott, elképzelve, hogy az életem további részét ott fogom eltölteni.

Az ellentmondás. Ekkor igenis érzékeled a szenvedést. Belső erőszakot érzel. Egy döntést kell hoznod, amely – legalábbis azt hiszed – megkönnyíthetné ezt a belső fájdalmat. De nem tudod meghozni. Azzal töltöd az idődet, hogy ennek a helyzetnek a megoldásán vitatkozol magaddal, és megpróbálsz tagadni azt, ami történt. Újra és újra elkezded magaddal vitatkozni, ugyanazokat az érveket használod, kifejted azokat, majd ugyanoda jutsz vissza. Újrakezded ezt a belső beszélgetést, ugyanazokat a lépéseket teszed meg, és ugyanazokat a mondatokat használod, mint az előző alkalommal. Ugyanezt teszed, amikor másoknak beszélsz erről és semmi és senki nem tudja csillapítani ezt a fájdalmat. Ördögi körbe kerültél. Kétségbe esel, de mindig van „valami”, amiről az az érzésed, hogy ha megtörténne, akkor megoldódna a problémád. Azt hiszed, hogy megelégednél azzal, ha ez vagy az a személy szeretne, vagy lenne bizonyos mennyiségű pénzed, esetleg ez vagy az a személy máshogy bána veled. Nem gondolod, hogy ha megszerezned ezeket a dolgokat, akkor megoldódna a problémád, de azt hiszed, hogyha ez vagy az megtörténne, akkor teljesen boldog lennél. Ezzel a vitával töltöd az idődet, és azt hiszed, hogy annyit töprengtél és sirtál már, hogy „ez” meg fog történni. Nem arról van szó, hogy tudjuk, hogy miért, de pont „ez” az, ami nem fog megtörténni.

Nem egyszer találkoztam emberekkel, akik ebben a levert állapotban voltak, és elmagyarították nekem, hogy mi a megoldás az élethelyzetükre. Ha sikerülne megszerezni ezt vagy azt – magyarázták –, akkor nem kérnének már mást az élettől. Olyan bizonyossággal tartottak ki álláspontjuk mellett, hogy végül azt kívántam, hogy sikerüljön; „ámen” gondoltam, úgy legyen! Bizonyos idő múlva találkoztam néhányukkal, és érdeklődtem „arról”, amit annyira kívántak. Milyen nagy volt a meglepetésem és az örömöm, amikor megtudtam, hogy sikerült. Arról azonban megfélekedeztek, hogy „nem fognak mást kérni az élettől” és hasonlóan levert volt az állapotuk, mint amikor először találkoztunk.

Gyakran érezzük, hogy az ellentmondás, amiben élünk, tönkreteszi az egész létünket és a jövőnket is. Amikor visszaemlékezünk múltbeli ellentmondásos helyzetekre, valószínű, hogy ma ennek a szenvedésnek az okai abszurdnak tűnhetnek. Szintén abszurdnak tűnhetnek számunkra azok az indokok, amelyek miatt mások szenvednek és zsákutcába jutnak. De a helyzet drámai annak, aki átéli. Ugyanígy képtelenségnek tűnnek a saját vagy mások múltbeli ellentmondásainak okai és szintén nevetségesek egy jelenlegi ellentmondás okai, amint sikerült átlépni rajta. De amikor éppen átéljük ezeket a helyzeteket, élet-halál kérdéséről van szó. Drámai. Ilyenkor fordul elő, hogy néha az „értelemüresség” nevű csapdát választjuk.

Az ellentmondás fájdalmas és megviseli a belsőt. De ez a szenvedés hajt, hogy kikerüljél ebből a helyzetből. Ha az értelemürességet választod, az lesz az érzésed, hogy eltűnnek a feszültségeid, de az életörömed is elvész.

3. A döntések meghozatala

Az ellentmondás állapotának legszembetűnőbb jellemzője az erőszakos és kényszeres szükségérzet arra vonatkozóan, hogy hozzunk egy döntést. Néha a helyzet annyira elviselhetetlenné válik, hogy inkább egy gyors döntést hozunk, csak hogy véget vessünk ennek a gyötremnek, a következményeket azonban nem mérlegeljük.

Néha pedig olyan helyzetben találjuk magunkat, hogy végül az események döntenek helyettünk.

Nem tudom, hogy próbáltál-e már könyvet olvasni vagy tanulni úgy, hogy influenzás voltál, több mint 40 fokos lázzal. Minden mondatnak többször is nekifutsz. Aztán felébresz, mert abban a pillanatban aludtál el, amikor már azt hitted, hogy tökéletesen megértettél valamit a könyvből. Dühös vagy magadra, amíg rá nem jössz, hogy beteg vagy és meg kell várnod, hogy lemenjen a lázad, és majd akkor folytathatod ezt a szellemi feladatot.

Nem sokban tér el a fenti példától, amikor ellentmondásos állapotban akarunk döntéseket hozni. Ha meghozod ezeket a döntéseket, akkor lehetséges, hogy a következményeik rosszabbak lesznek, mint a megelőző állapot. Miért nem várod meg, hogy lemenjen a lázad, és akkor hozol döntést? Az influenza egy rosszul működő kémiai vagy fizikai folyamatra utal. Az ellentmondás pedig egy pszichológiai folyamatról szól.

Olyan helyzetben találod magad, amiből látszólag nincsen kiút. Szenvedsz.

Érdeemes lenne komolyan fontolóra venni azt, amit a fejezet elején mondtunk a szenvedésről.

Azt mondtuk, hogy a tudat számára az ellentmondás egy helytelenül működő pszichológiai folyamat jele. Ez a szenvedés jelzi, hogy valami hibás, téves az ellentmondás állapotában folytatott vitában.

Ha figyelmesen szemlélődsz, akkor felfedezel egyfajta ingerültséget, dühöt bizonyos emberekkel és szituációkkal kapcsolatban, mintha bántottak volna. Úgy látod, mintha valahogyan ők lennének felelősek azokért a bajokért, amik miatt most szenvedsz. Ha figyelmes vagy, ráismersz „a neheztelésre”.

A neheztelés

1. Néhány észrevétel

Itt elérkeztünk a szenvedéssel járó belső állapotok központi kérdéséhez, illetve az értelemürességbe és az ellentmondásba zuhanás kulcsához.

Milyen visszataszító látni magunkat a neheztelés állapotában! Ez már szinte esztétikai probléma.

Sok „jó” emberrel találkoztam, akik gyorsan megbocsátottak azoknak, akikre nehezteltek. Aztán úgy láttam, hogy tele vannak problémákkal, amiket nem értettek meg, vagy kellemetlen élethelyzetben vannak, anélkül, hogy tudnák, hogy mi történik velük. Nagyon felkeltették az érdeklődésemet azok az állapotok, amelyekről ugyan felismerjük, hogy szenvedést okoznak, de nem tudjuk, hogy mi történik velünk. Megvizsgáljuk a helyzetünket, nem találunk nagy problémákat, de kétségtelenül szenvedünk, anélkül, hogy tudnánk, hogy mitől. Bizonyos, a világot, a történelmet és az embert magyarázó nagy filozófiák és az élet alapvető kérdéseivel foglalkozó tudományágak magyarázatai és igazságai mögött a neheztelést ismertem fel.

Hallottam embereket a megbékéléstről beszélni, de a legtöbb esetben azt láttam, hogy csak a neheztelés elől való menekülésről van szó, és nem megbékéléstről.

Ez egy központi kérdés. Nem helyes kitérni a neheztelés elől, mintha valami olyasmiről lenne szó, ami már rég elmúlt, mert ez az ellentmondás és az értelemüresség legmélyebb gyökere.

Ez a belső idő megfagyasztásának egyik gyökere. Az, hogy nem értetted meg ezt a pszichológiai folyamatot, leláncolja az életed, és egy ismétlődő, mechanikus érzést eredményez a jövővel kapcsolatban.

A neheztelés egyike azon pszichés betegségeknek, amelyeket az idő nem gyógyít meg. Lényegtelen, hogy valójában mennyi idő telik el, hónapok vagy évek. A neheztelés ott van a tudatodban, még mindig jelen van, mintha az idő nem múlna el. Már felnőttnek tekintheted magad, csinálhatod azt, amit a veled egykorú emberek tesznek, ugyanakkor benned van egy gyermek vagy egy kamasz, aki az életed számos területén cselekszik. Minden válságnál, minden nehéz helyzetben, minden alkalommal, amikor megváltozik a környezet (és ez ma egyre gyakrabban történik meg), elfognak azok a félelmek és nehézségek, amelyekről felismered, hogy mindig is benned voltak. És itt lép működésbe az, amit függőben hagytál, amiről azt gondoltad, hogy majd az idő meggyógyítja.

Már nem emlékszel rá.

Ezzel szemben felismerheted az ellentmondásodat vagy azt, hogy az értelemüresség állapotában vagy.

Ha képes vagy ezt felfedezni, akkor velem kell tartanod ebben a fejezetben, amely a gyerekekről szól, akik azt játsszák, hogy nagyok. A kamaszokról, akik mindent tudnak a szerelemről, de sírnak a szeretett lény után, aki nem fog többé megjelenni. A társadalmi harcokról, amiben magadra maradtál...

Most eszembe jut az a könnyes pillanat Edgar Allan Poe-tól (8), amikor szeretett Lenórája meghal. Egy fekete holló repül be az ablakon éjszaka és rászáll Pallas Athene mellszobrára. A fekete holló rászáll erre az egykor fényes fejre, és a költő megpróbálja kiűzni a madarat a szobából. A holló így szól: „Soha már”. A költő kétségbeesetten kiabál, kérlelve a hollót, hogy távozzon. „Soha már”, válaszolja emez. Azóta ott van a holló, a költő szobájában, figyeli az írásait, és mindig emlékezteti: „Soha már”...

2. A neheztelés logikája

Milyen valósnak tűnik a neheztelés! Micsoda megcáfolhatatlan logikával igazolja érvelésünket! Mennyire nyilvánvaló a velünk szemben elkövetett igazságtalanság, az erőszak, melyet alkalmaztak rajtunk, az átkozott csapda, amibe beleestünk! A halál meglepett, mint egy könyörtelen baleset! Mennyi logika van azokban az érvekben, amelyekkel igazoljuk a neheztelésünket! Már csaknem jogos. Az ellenkezője furcsa lenne. Nyilvánvaló, hogy rosszat tettek velem, és ez alakította az életemet. Még bosszút sem álltam, vagy talán mégis...

Csak egy bökkenő van. Sz szenvedek.

Erre azt mondod, hogy a szenvedés ennek a helyzetnek az eredménye.

A tudat számára a szenvedés egy hibás pszichológiai folyamat jele.

Ha szenvedsz, az azért van, mert valamiben tévedtél.

Ha át akarsz lépni a nehezteléseden, ha el akarsz jutni a belső igazsághoz, számodra a szenvedés egy pszichológiai hiba jele lesz.

Egy olyan társadalomban élünk, amely számára a tudat még mindig „passzív”. Ez a társadalom úgy tartja, hogy a valóság „megtörténik a tudattal”, „ráerőlteti magát” a tudatra. De ez nem így van. A tudat az, ami a világgépet alkotja. Az, amit „valóságnak” nevezel, a tudatod műve; az nem a világ érzékelése *a maga valójában*, hanem egy alkotás, amelyet a tudatod készít erről a világról. A szenvedés tehát hiba, egy hamis, téves világgép jele.

Az a fejtegetés, amely elvezet a nehezteléshez, amely számodra megkérdőjelezhetetlen logikával rendelkezik, de a szenvedés jelei kísérik, egy olyan alkotás, melyet te hoztál létre, és amely téves.

Nem számít, ha még nem fedezted fel a hibát. Az számít, hogy felismerd, hogy valamilyen szempontból hibás, ahogyan a dolgokat látod, mivel jelen van a szenvedés.

Ha történik valami rajtad kívül, nem kell szükségszerűen örömet vagy szenvedést érzékelned. Nem feltétlenül kell szépnek látnod egy naplementét. Mindenki azt mondja, hogy a naplemente szép, és ezért szépnek látod. Ez nem így van. Olyannak látod, amilyenek akarod, vagy legalábbis pillanatnyi lelkiállapotodnak megfelelően.

Nem feltétlenül igaz, hogy a veled történt bajok a szenvedésed okozói. Azt mondd, hogy de igen. Pedig nem így van.

Én azt mondom neked, hogy az ezekre a helyzetekre adott válaszok azok, melyek ellentmondásosként rögzültek benned. A motivációk, melyek belesodortak ezekbe a helyzetekbe hagyták benned a megfagyott idő keserűségét.

A neheztelés a tudat egy állapota. Amikor neheztelek valakire, például arra, akit szeretsz, ez az érzés nem pusztán ehhez a személyhez fog kapcsolódni. Először lehet, hogy igen. De aztán a neheztelés kiterjed minden személyre, aki ugyanezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik. Például, minden nőre. Aztán neheztelni fogok a szerelemre, aztán az életre, és így végül mindenre. Még ha sikerül is felismerni, hogy kikre neheztelek, ez az állapot lassan az egész tudatomra kiterjed, egészen addig, amíg semmit nem enged ki. A végén egész egyszerűen neheztelek, és eszerint viselkedem.

Jól meg kell vizsgálni ezt a kérdést, hogy aztán megtaláljuk az erőt és a bátorságot ahhoz, hogy kijussunk ebből a helyzetből. Egy olyan nézőpont ellen harcolunk, amely úgy állítja be a dolgokat, mintha azok kívülről jönnének, amely úgy láttatja a szenvedést, mintha az a külvilágból eredne. Eszerint a dolgok megtörténtek velem és befolyásoltak, anélkül, hogy bármit is észrevettem volna. Ha neheztelek, az azért van, mert valahol hibát követtem el.

Ha elfogadod ezt a nézőpontot, hasznos lehet a beszélgetésünk.

Figyeld meg, hogy hányszor szenvedsz úgy, hogy nem tudod pontosan meghatározni ennek a helyzetnek az okait vagy a bűnöseit. Amikor ez történik veled, neheztelsz anélkül, hogy tudnál róla.

Néha azt hiszed, hogy egyedül te vagy a felelős mindazért, ami veled történt, és kizárólag te. Senki nem volt felelős a helyzetedért. Ezt csak azért mondd, mert nem sikerül csillapítani a szenvedésedet. Az történik veled, hogy neheztelsz, nagyon neheztelsz, de nem mersz szembenézni vele. Kényelmesebbnek tűnik számodra ez a forma, melyben a bűnösség érzésével építed fel a „valóságot”. De neheztelsz, és addig, amíg ezt nem fedezed fel, nem tudsz előrelépni.

Amikor megtalálod a neheztelés fonalát, meg fogod látni, hogy még ha egy különös helyzet csapdájába estél is, mindenre és mindenkire neheztelsz.

A legtöbb esetben arra a következtetésre fogsz jutni, hogy ezek az emberek fájdalmat okoztak neked, és végül azt fogod hinni, hogy egységes válaszokat adtál, mert ők juttattak ebbe a helyzetbe. Azt mondd, hogy ez egy intelligens formája a védekezésnek, vagy mondasz valami mást. De nem vetted észre, hogy szenvedsz, és rengeteg időd ment el arra, hogy igazold a válaszaidat. Neheztelsz, és nem tudsz továbblépni. Egy pszichológiai folyamat csapdájába estél.

Mások hibái annyira nyilvánvalóak, hogy megalázó felismerni, hogy én tévedtem. Igen, én. Legalábbis a válaszban, amit erre a helyzetre adtam.

Az érzékelésekben nem tévedtem. Abban a szellemi alkotásban tévedtem, amelyet létrehoztam, és így az erre az alkotásra adott válaszokban is.

Bocsásd meg nekem, hogy mindezt ennyire hangsúlyozom.

3. A neheztelés állapotának leírása

A neheztelés állapota kulcs ahhoz, hogy felismerjük az ellentmondás és az értelemüresség állapotait, és átlépünk rajtuk. De amikor elmerülünk ezekben az állapotokban, akkor nem jelentkeznek ennyire nyilvánvalóan. Úgy jelentkeznek, mint egy önmagunkkal való meg nem egyezés, mint egy zűrzavar aközött, amit teszünk és amit tenni szeretnénk. A jövő színtelennek és zavarosnak tűnik: ma azt gondoljuk, hogy ezt fogjuk csinálni, holnap pedig az ellenkezőjét. Ez egy hétköznapi betegség, amit szenvedésként érzékelünk. Gyakran tudjuk, hogy dühöseket, ingerülteket vagyunk a környezetünkkel szemben, még odáig is eljutunk, hogy mi vagyunk a hibások, mi tévedtünk. Ezt gondoljuk, de nem jutunk el odáig, hogy rájövünk, hogy mi nem megy, hol van a hiba, és hogyan jussunk ki ebből a helyzetből. Ha még több időt töltök el ebben a helyzetben, általános érzéketlenséget fogok tapasztalni, ahol elkezd minden mindegy lenni. Ez a szenvedéssel járó kínos érzés „elaltatja magát”, és ugyanígy a jövőt és a világban való cselekvésem motivációit is.

Ilyen módon jelentkezik az ellentmondás. Legtöbbször – az idő múlásával – találok valamit, ami eltompítja a tudatomat egészen addig a pontig, ahol úgy tűnik, hogy mindez feloldódik. És már nem fogom tapasztalni ezeket a fájdalmas érzéseket egészen a következő krízisig, a következő pillanatig, amikor valami megváltozik a környezetemben. Így, még ha a személyek és az érvek változnak is az évek során, az lesz a benyomásom, hogy az életem egy ismétlődés.

4. A válság

Sokan élnek úgy, hogy arra vágyakoznak, hogy elérjenek valamit, amit „stabilitásnak” neveznek. Ugyanakkor azzal szembesülnek, hogy a világ gyorsan változik körülöttük. Ezek az emberek gyakran azt veszik észre, hogy válságban vannak. A „stabilitás” is egy azon fogalmak közül, amelyekről azt gondolják, hogy az emberi viselkedés sajátjai, és nincs pszichológiai valóságuk. Azaz: senki sem éri el.

Rájöttem, hogy az emberi lényt alapvetően az átalakulás jellemzi. Önmaga és a világ átalakítása. Elég messze vagyunk a stabilitás fogalmától. Kezdetben a saját életem és mások „válságai” drámáinak, veszélyesnek és nemkívánatosnak tündek számomra. Aztán megfigyeltem, hogy minden változás alapját képezték. Ahhoz, hogy a számítógémem mellett levő poharat megalkothassák, egy bizonyos fajta homokot magas hőmérsékletnek kellett kitenni, hogy egy pohár alakú üvegdarabbá formálják. Az átalakuló anyag sem egy stabil állapotból alakul át. Ellenkezőleg, a megszokott állapotát fel kell bontani, hogy átalakíthassuk. A megelőző állapothoz képest egy válsághelyzetnek kell alávetni.

Átalakulása során az emberi lény gyakran találja magát válságban, amelyek kibillentik a lelkiállapotából, és lehetővé teszik számára, hogy új válaszokat adjon. Így képes lesz változtatni, és növekvő módon alkalmazkodni ehhez a világhoz, melyet ő maga alakít át egyfajta állandó visszacsatoláson keresztül, melyet „fejlődésnek” nevezünk.

Ily módon a személyes válságok már nem drámák, és nem is nemkívánatos élethelyzetek. Inkább olyan lehetőségekké válnak, melyek révén az önmegismerés, a boldogság és az értelem növekvő keresésén keresztül, új válaszokat találunk a világra.

Így garantálhatom neked, hogy jövődben és társadalmunk jövőjében sok lesz a válság. Biztosíthatlak egy állandó bizonytalanságról. És azt mondhatom neked, hogy ez nem a hiba jele, hanem sokkal inkább egy átalakulás, egy szükséglet és az átalakulás keresésének jele.

Még akkor is, ha az instabilitás állandó, érdekesnek találom a lehetőséget, hogy a válságok új kérdéseket vessenek fel és egyre nagyobb mélységek és új keresések felé irányítsanak bennünket. Ez arra ösztönözhet, hogy túllépünk a tudat hétköznapi állapotain.

Ha mindaz, amiről beszéltünk, igaz rád, ha lélektani igazsága van, azaz megtörténik veled, azt javaslom, hogy ismerd fel a neheztelésed, bátran és a maga mélységében.

5. A megbékélés

Megbocsátani vagy kibékülni valakivel, akire nem haragszunk, nem lehet. Ez nyilvánvaló. De ha a neheztelésedben nem vagy őszinte, akkor a megbékélésben sem leszel az.

A megbékélés nem mechanikus cselekvés. Nem olyan tett, amit végrehajthatunk, mert Isten vagy valaki azt mondja, hogy ez jó. A megbékélés egy szándékos, választható cselekvés. Akkor valósul meg, ha megvan a belső szabadságunk, hogy megtegyük vagy se.

Nem békélek meg, ha az motivál, hogy a másik ne haragudjon meg rám, sem pedig a magánytól vagy büntetéstől való félelmemből. Akkor békélek meg, ha valóban felismerem a neheztelésemet; az is meglehet, hogy azután az lesz a belső választásom, hogy nem bocsátok meg.

Valaki azt mondta, hogy nem lehetünk igazán „jók” addig, amíg nem ismertük fel, mennyire mélységesen gonoszak is lehetünk. Úgy gondolom, ennek az embernek igaza volt.

Ezért ösztönözlek arra, hogy részletesen tekintsd végig mindazt, amiről azt hiszed, hogy túl vagy rajta. Ez nem olyan egyszerű. Ha nem léptél túl rajta, mindig vissza fog térni. Ahogy egy megemészthetetlen étel is visszajön, mert a test ki akarja vetni magából.

Gyakran figyeltem meg nagy félelmet az emberekben a nehezteléstől. Vagy inkább attól, hogy felfedezzék magukban a neheztelést. Félelem attól, hogy nem tudnak kilépni ebből az állapotból. Félünk attól, hogy erőszakossá válunk, és fizikai fájdalmat okozhatunk másoknak. Félünk, hogy megbolondulunk. Következésképpen inkább úgy teszünk, mintha megbékélnénk, mintha túlléptünk volna ezen az állapoton. De „úgy tenni mintha” nem ugyanaz, mint „valóban megtenni”.

Akkor hát egyezzünk meg abban, hogy nem békélhetsz meg, ha nem ismered fel valóban a neheztelésed. A neheztelés felismerése nem abból áll, hogy azt hiszed, hogy te vagy a vétkes azért a bajért, amelyet neked okoztak. Ez a mondat zagyvaságnak tűnhet, de megfigyelheted, hogyan bukkan fel számodra ily módon a sok „mintha”.

Emlékezz rá, hogy ne rejtőzz el a büntudat érzése mögé. Mindezek újabb lehetőségek a neheztelésed elrejtésére. Erre nem vezet út.

Ha hiszel Istenben, ő sem bocsáthat meg neked valamit, amit nem ismersz fel te magad. Tévedés, hogy eljuthatunk Istenhez a bűnösségen keresztül. A büntudat elrejtéssel Isten előtt a valódi érzéseidet. Ezért nem vigasztal meg téged Isten. Rosszul magyarázták el neked a dolgokat, barátom. Ne bújj el a büntudatod mögé. Nézz magadra. Fedezd fel az érzéseid. Ha elértél erre a pontra, megkérdezheted magadtól, hogy az erőfeszítés valóban megéri-e a fáradságot. Ami valójában számít, az az erőfeszítés, hogy elérd a belső igazságot, hogy önmagadat lásd. Vannak könnyebb utak is, mondod erre. Azon töprengsz, mennyi időbe kerül mindez. És mi garantálja, hogy elérsz bárhová is. Világos, hogy ha jobbat is tehetsz, akkor azt kell megtenned. De vigyázat, gondold végig alaposan ez utóbbi lehetőséget, és vidd végig a legutolsó következtetésig. Ne állj meg az első lépésnél. Dolgozd ki. Ha ugyanoda érkezel, ne vesztegesd tovább az időt. Azt hiszem, hogy aminek leginkább értelme van egy ellentmondásos helyzetben, az az ellentmondásból való kijutás. Nem számít, mennyi időbe kerül, mert úgy hiszem, a vállalkozás megéri a fáradságot. Ha jól megfigyeled, ez az egyetlen, értelemmel bíró, egységes terv, amit megvalósíthatsz. És még ha nem is sikerül újabb tudatállapotokat felfedezned, akkor is megéri próbálkozni. Nem fér ahhoz kétség, hogy ha megtapasztalod az itt leírtakat, akkor van értelme kijutni az értelemürességből és az ellentmondásból.

Tegyük fel, hogy elszántad magad, és felismerted a neheztelésed. Láttad a lelkedben az éjszakát, újra érezted, amiről sosem hitted volna, hogy érezheted. Kívántad azt, amit sosem mertél kívánni. Megvallhatatlan vallomásokot hallottál.

Igen, most pedig azt érzed, hogy becsaptak, hogy mindenki becsapott.

Kezded elismerni a kudarcod. Rádöbbensz, hogy neheztelésednek volt még egy hivatása: hogy elrejtse a kudarcod.

Ezek az emberek becsaptak valamiben, amit akartál. Feltételezted, hogy ezek a helyzetek vagy ezek a személyek magukban rejtették azt, amit kívántál. De amit kívántál, nem volt ott. Azt hitted, hogy ott van, de tévedtél. Most őket teszed felelőssé, amiért nem adták meg neked, amit vártál tőlük. Gondold meg: amit akartál, azt te akartad. Feltételezted, hogy meg fogod szerezni valahogyan, de nem így lett.

Kudarcot vallottál.

Amit meg akartál szerezni, azt nem szerezted meg.

Le tudod élni életed hátralevő részét ezzel a tudattal?

Olyan súlyos ez? Meg tudod bocsátani magadnak, hogy nem szerezted meg azt, amit kívántál?

A többiek nem adták meg neked, amit kerestél, főleg mert azt képzelted, hogy ők rendelkeznek veled. Tévedtél. És ugyanúgy vannak dolgok, amiket meg kell köszönnöd nekik. Nyilván nem azt, amit olyan fontosnak tartottál a boldogságod érdekében. Ez kudarcot vallott. Ez a te kudarcod. Keresésed közben tévedtél, de mennyi más apró dolgot megtanultál velük együtt! Talán meg tudod bocsátani magadnak a kudarcod, talán szeretni tudod magad anélkül is, hogy megszerezted volna azt, amit olyan fontosnak tartottál. Talán meg fogod érteni, hogy a többiek nem adhatták meg neked azt, amit elvártál.

Vidéken úgy mondják, hogy ne várd a diófától, hogy körtét teremjen. A diófán dió terem. Ha körtét kívánsz, és aztán megharagszol a diófára, mert nem ad neked körtét, mit mondanál magadról? Egyébként szerinted nem ízletes gyümölcs a dió, még ha nem is oltja a szomjajadat?

Saint-Exupéry Kis Hercegeiben (9) van egy király, aki reggel megparancsolja a napnak, hogy keljen fel, este pedig, hogy nyugodjon le. A Kis Herceg ezt butaságnak tartja. A király pedig ezt válaszolja: „Ha megparancsolnám a napnak, hogy este keljen fel, és ő nem hallgatna rám, ki lenne ezért szerinted a hibás?”

Úgy véled, hogy ezeknek az embereknek és helyzeteknek meg kellett volna adniuk neked „azt”, amit olyan fontosnak tartasz. Neked volt erre szükséged. Kudarcot vallottál. Megbékélni nemcsak azt jelenti, hogy megbocsátasz másoknak. A megbékélés azt is jelenti, hogy elfogadod a saját kudarcod. Hogy elismered, hogy olyasmit kérsz, amit nem tudnak megadni neked. Hogy megérted, hogy még ha nem is kaptad meg azt, ami olyan fontosnak tűnt számodra, a kapcsolatoktól kaptál más dolgokat, amelyek érdekesek és hasznosak voltak más szempontból.

Milyen hatalmas is az önmagunkkal folytatott küzdelem, amikor nem akarjuk elismerni a kudarcot!

Ez ennyire súlyos?

Egyébként nem ez az igazság?

De igen. Az a dolog, amiről azt hitted, hogy megadhatja neked a boldogságot, vagy az, ami annyira fontos az életedben, nem itt található. Nem volt itt, és holnap sem lesz itt. Tudsz ezzel a tudattal élni? Vagy jobb nem venni róla tudomást, jobb elfordítani a tekintetedet a kudarcodról, és azt gondolni, hogy ők voltak azok, akik nem akarták megadni neked azt, amit akartál? Megvolt nekik ez a lehetőségük, de megtagadták tőled.

Azt hitted, hogy megvolt ez a lehetőségük. Hittél ebben. Nos hát, nem így történt. Nem teheték meg, és igazság szerint sosem volt meg rá a lehetőségük, egyszerűen tévedtél. Most pedig kiszabadulhatsz a csapdából, az illúziódból, vagy benne is maradhatsz. Ha ki akarsz szabadulni belőle, meg kell békélned, ami azt jelenti, hogy meg kell magadnak bocsátanod a kudarcaidat, és a többi embernek is meg kell bocsátanod azért, amit nem tettek meg és amit nem állt módjukban megtenni.

Azt mondom neked, hogy amikor megbékélsz, egy mélyebb belső igazsággal új kutatásba kezdhetsz. Ne félj attól, hogy kudarcod elismerésével elveszted az értelmet. Ott, ahol vagy, nincs vesztenivaló értelem. Csak nyerni tudsz. Persze, elvesztesz egy illúziót. Elveszíted azt, amiről azt hitted, hogy boldoggá fog tenni. De hamis hiedelemről volt szó, a tudatod illúziójáról, amelyet csak a neheztelés tartott fenn. Te azonban szenvedsz. Megéri hát kipróbálni, amit javaslok.

Talán érdeklődni kezdesz olyan dolgok iránt, amelyeket eddig nem tartottál sokra. Ismertem valakit, aki kudarcot vallott a barátsággal, és magányában felfedezte, hogy a barátság olyasvalami, amit az ember ad, és nem amit kap. A barátság kölcsönösségében vallott kudarcot. Íme egy csodálatos ember, aki barátja tudott lenni valakinek, még ha ez nem is volt kölcsönös.

Ismertem másvalakit is, aki azért küzdött, hogy uralkodó, szabad és független legyen. Semmi sem állhatott az útjába. Ebben hitt, amíg kudarcot nem vallott. Valójában befolyásolható volt, és másoktól függött. Akkor olyan embert választott, aki befolyásolta és alárendeltté tette. Micsoda bölcs és bizarr barátok!

És semmi sem úgy van, ahogy tanították neked.

Nem leszel független, amíg fel nem ismered a függőséged.

Nem leszel erős, amíg fel nem ismered a gyengeséged.

Nem leszel jó, amíg meg nem ismered a gonoszságod.

Nem fogsz megbékélni, amíg fel nem ismered a kudarcod.

Nem fogsz tudni kapni, amíg nem vagy képes adni.

Azaz minden pontosan fordítva van, mint ahogyan gondolod.

6. Hiedelem, kudarc és megbékélés

Megbékélni lehetséges, és azt jelenti, hogy megváltoztatjuk a kérdéses helyzetre vetett tekintetünket. A korábbi fejezetekben megpróbáltam elfogadtatni veled, legalább elméletileg, hogy lehetséges a tekintet, a nézőpont megváltoztatása, és ezzel együtt a szenvedést okozó helyzetekre adott válaszaid is meg fognak változni. Megváltoztatod a tekintetedet, és ezzel megváltoztatod önmagadat és a világot. Hogy ide eljuthassunk, kérdéseket tettünk fel az igazság és a valóság fogalmáról, és az emberi lényt, azaz magunkat tettük meg ennek az igazságnak és valóságnak a felépítőjévé, és majd néhány bekezdés

múlva pedig az értelem megalkotóivá. Most összefoglalom az eddigieket, hátha a fiókban (vagy a gép memóriájában) felejtettem egy érvet. Ha már elegend van, ne olvasd el a következő sorokat, és a következő fejezetben csatlakozz hozzám.

De hogyan változtassuk meg a valóságra vetett tekintetünket? Hogyan változtassunk nézőpontot?

Az alapvető válasz: akarnod kell. Ha nem akarod, nem tudod megtenni. Ahhoz, hogy kilépjünk a neheztelésből, meg kell változtatnunk a tekintetünket. Meg fogsz változni. Ez az ár, ugyanakkor ez a jutalom.

Amikor erről beszélek, Mohamed jut eszembe. Így kezdi a Koránt: „A hívőknek írok, mert mit is mondhatnék azoknak, akik nem hisznek?” A mi esetünk is hasonló: ha azt mondod, hogy meg akarsz békélni, ha ki akarsz mászni az örvényből, valóban akarnod kell. Ha nem akarod, nem tudod megváltoztatni a tekintetedet.

Az is igaz, hogy ez a vágy elég zűrzavaros formában jelentkezik. Akkor hátrálok egy lépést, és azt mondom magamban: „szeretném valóban akarni”. Nekem úgy tűnik, hogy ez több mint elegendő. Ha saját szenvedésed nem elég érv neked, nézd meg, hogy mi motiválta ezt az írást, és értelmet fogsz találni abban, hogy megbékélj, hogy segíthess másoknak is, hogy túljussanak a legsötétebb pillanataikon.

A neheztelés elrejtje előled a kudarcod. A kudarc szakítás egy vagy több hiedellel, amelyekkel fenntartottad a valóságképedet. A legvalószínűbb, hogy nagyon alapvető hiedelmekről van szó, amelyek gyerekkorod óta kísérnek téged. A kudarc (annak felismerése, hogy hiedelmeid hiedelmek csupán, és nem a valóság) az, amely lehetővé teszi a tekintet megváltoztatását, és azt, hogy új hiedelmeket találj, amelyek jobban alkalmazkodnak az új világhoz, melyben élni fogsz, vagy az új helyzetekhez, amelyekkel majd találkozol. A hiedelmek e megváltoztatása okozza majd, hogy sok dolog, amit objektív igazságnak tartottál, egész más színben kezd majd feltűnni előtted, előfordul, hogy éppen az ellenkezője lesz, mint a kudarc előtt. Ezért mondtam neked, hogy „...minden fordítva van, mint ahogy gondolod...” (10).

Egész mostanáig visszafelé tekintettünk, a múltba. Van azonban egy másik erő, ami vezet bennünket, amely sokkal hatalmasabb, mint mindaz, amiről eddig beszélünk. Ez az erő a jövő. A jövőben található meg az egész emberi energia. Minden neheztelés, minden kudarc eltűnik, ha találunk egy értelmet az élet számára. Ha értelmet adunk az életünknek.

Az életterv

*Ez az egyetlen, a megszábot, lezárt titoklét,
kiteljesíthetem, használhatom vagy elhagyhatom, mint aki utat vét.*

*Használni,
milyen anyag mozog, hogy használjam az életem?
Ó szenvedély, szerelemvihar,
élet-álom vagy álom-élet,
elaltathatod a végtelen pillanatot?
Ó hatalom, uralom ember és dolog felett,
isteni az isteni felett,
a végtelen pillanat álmodható? Adhatod?
Te vagy minden nő,
Te vagy minden férfi,
Te vagy minden.
Szerelem, hatalom, szenvedély, pénz,
Szenvedély, szex, hatalom, pénz.*

*Elhagyni,
a lét-játék fekete-fehér mezőin gyalogok lépkednek.
Táguló orrlikkel, tüzesen nyerítve megáll előttem a ló.
A bolondok, árulók, agyafürtak menekülő utam elzárják.
A királynő, a gúnyos hölgy – erős és büszke – megaláz, bizonyítva, szükségem van rá.
Nem látok kiutat. Nincs kiút, néhány lépés és mattot kapok.
Matt, ölk, megölöm magam, magam megöltem.
Nincs kiút, szökés, menekvés, nincs álom, nincs nem-álom,
nincs remény s reménytelenség, nincs vágy, nincs nem-vágy,
nincs semmi, nincs minden.
Nincs kiút, és a király a lét sakktablájára zuhan.
Lassan zuhan.
Örökké zuhan.
Figyelem az örökkévalóságba zuhanó király arcait.*

*Életre hívni,
az Életet, ezt, amit
bizonytalan időre kaptam,
céllal, amit keresek – nosztalgiával.
Mit akarok vele?
Használni, elhagyni vagy életre hívni?
Szeretném ezt a zárvány-szabadságot, amit érünk, ha adunk, ha többet hagyunk, mint amennyit
kaptunk, erre a világra.
Talán a lelkem száraz.
Talán él benne egy csepp harmat.
Harmat a zöld levél szélén,
zöld levél, ereiből harmat csöppen –
egy költőt napkeltekor megihletett.*

1. Mihez kezdünk az életünkkel?

Ezt a kérdést nagyon különleges pillanatban tesszük fel magunknak. Olyan pillanatban, amikor a változások nagyon gyorsan zajlanak. Változnak az emberi kapcsolatok, változnak az országok, a termelési módok, a család és általában az intézmények válságban vannak mindezen változások miatt. A technológia egyre gyorsabban változtatja a távolságokat, a kommunikációt, az életstílust. Ez a változás

nem fog megállni, hanem mindaddig gyorsulni fog, amíg az emberi lény el nem ér egy újabb fejlődési szakaszt.

Ezek a változások a hiedelmeimet is erősen érintik, minduntalan csalódások érnek, a hiedelmeim váltják egymást, és hamarosan az újabbak is darabokra hullanak szét.

Minden korszaknak van egy javaslata az emberi lény számára. Minden korszaknak megvan a maga válasza arra a kérdésre, hogy „mihez kezdjek az életemmel”. A korszak, a történelmi pillanat ad számunkra választ. Egyes korok a jámbor életet ajánlották, mások a társadalom ügyét, és voltak olyanok, amelyek a munkában találtak értelmet. A különböző korszakok számtalan javaslattal szolgáltak.

Mi a javaslat ma? A mi korszakunk milyen cselekedetekben látja a boldogulást?

A jelen pillanatra jellemző, hogy minden változás olyan gyorsan megy végbe, hogy ami ajánlatos ma, az hamarosan már nem érvényes. Annak idején egy egész élet kellett ahhoz, hogy egy terv megvalósuljon. Nagyon hosszú idő kellett olyan tervek véghezviteléhez, mint a török területek visszahódítása a keresztes háborúkban, vagyonszerzés vagy egy szerelem elnyerése. Manapság néhány hónap vagy év alatt kiderül, hogy az út, amelyet választottunk, mennyit ér.

Ma már olyan gyorsan zajlanak a változások, hogy a terveinkről hamar kiderül, hogy üresek-e vagy pedig van a létezésüknek értelme, kudarcba fullad-e a megvalósításuk vagy beteljesülnek. A vállalkozások elbuknak, az adósságok miatt nem tudunk vagyont gyűjteni, a szerelmek elmúlnak, a társadalmi ügyek és az utópiák eltűnnek a láthatáron, mindez villámgyorsasággal, mi pedig újra csak szembetaláljuk magunkat a kiinduló kérdéssel: Mihez kezdjünk az életünkkel?

Az emberi élet a test által nyilvánul meg. A test az az eszköz, amelynek segítségével az emberi élet kifejezi magát a világban. Testünknek vannak bizonyos korlátai, közülük is legfontosabb az időbeli korlát. A test, az emberi élet legfőbb alkotóeleme megbetegszik, megöregszik és meghal.

Kezdeti kérdésünkhöz, amelyet történelmi összefüggésben tettünk fel, egy természetes feltételt is hozzá kell tennünk: ennek a „mihez kezdjünk”-nek korlátozott ideje van a megvalósulásra. Ez az idő a test élelciklusa, mely egyeseknek rövidebb, másoknak kicsit hosszabb. De mindenki számára véges.

2. Az értelem élménye

Milyennek érezzük az életünket?

Ez egy nehéz kérdés. Az életem érzékelése a kérdés feltevésének pillanatától függ. A válasz más és más lesz, ha egy jóbaráttal beszélgettem, vagy ha éppen elvesztettem az állásom. Más lesz akkor is, ha aktív vagyok, vagy ha elfáradtam.

De kockáztassuk meg a kérdést: Vajon úgy találom, hogy az életemnek van értelme? Érzek-e belső erőt, ami egy bizonyos irányba visz, akkor is, ha ez az irány nem teljesen világos? Érzek-e belső hitet és azt, hogy megyek valamerre?

Milyennek érzem az életem? Talán egy kicsit színtelennek, a közöny mellékizével az iránt, amit csinálok és amit nem csinálok?

Talán lehetséges megfigyelni általánosságban, hogy hogyan tapasztalom meg a saját életem. Van-e értelme, fejlődik és előrehalad, vagy értelem híján van, mintha igazából nem számítana semmi sem? Van hitem vagy elvesztettem az életerőm?

Emlékezzünk vissza: ennek a fejezetnek az volt a vezérfonala, hogy „mihez kezdjünk az életünkkel”. Azt hiszem, egyetértünk abban, hogy a választ, bármi legyen is az, felismerjük abból, hogy milyen értelmet és hitet fedezünk fel abban a szóban, hogy „kezdjünk”.

Honnan tudhatom, hogy az életervemnek, az életem irányának van értelme? Egyszerűen tudom, mert amikor megvalósítom ezt a tervet, érzek valamit vele kapcsolatban, van egy fajta tapasztalatom, s ennek van *értelme*.

Nem azért érdekes, mert valaki azt mondja nekem: ó, milyen érdekes életed van! Nem azért érdekes, mert engedelmességek annak, amit a kor ajánl nekem, és mert sikereket aratok abban, amit a korszak a boldogság szinonimájaként állít be.

Az életem akkor érdekes, ha annak érzem. Az életemnek akkor van értelme, ha értelmet érzek benne.

Akkor van életervem, ha a terv megvalósítása során szerzett élményeim az értelemmel, a teljességgel és az önmagammal való megegyezéssel kapcsolatosak.

3. A hamis tervek

Azt hiszem, lehetséges életervet készíteni úgy is, hogy más a kiindulópont, meg persze a következmények is. Tulajdonképpen mindig ez történik. Alacsony termetű vagyok, és nagy szeretnék lenni, nagyon nagy, azt akarom, hogy mindenki tiszteljen, mint császárt, például. Meghódítom Európát és Oroszországot, és császárrá koronázom magam. Ilyen tervek is lehetségesek. Híres szeretnék lenni, azt szeretném, ha a hazám elismerné elhivatottságomat a szolgálatra, így képviselőnek jelöltetem magam vagy köztársasági elnöknek.

Minden nőt meg akarok hódítani, majd meglátják, hogy igazi férfi vagyok. És így tovább. Figyeld meg ezeket a terveknek a kiindulópontjait. Mindben jelen van az, hogy *értem van*. Még ha abba a jelmezbe öltöztetem is őket, hogy mások javát szolgálják, a kiindulópontjuk és az igazságuk az, hogy *értem vannak*.

Könnyű felismerni ezeket a hamis terveket, nagy feszültséggel, belső erőszakkal éljük meg őket, és erőszakot vetítenek előre. A többi ember a tervemet szolgálja, ők csupán eszközök, amelyek hasznosak vagy haszontalanok számomra. Nem kihasználni akarom őket, inkább használati tárgyakká válnak tervem megvalósítása érdekében.

Azt hiszem felismerhetjük, miféle tettek származnak ilyen indíttatásból.

Figyeld meg az alapérzést, amit ezek a cselekedetek maguk után vonnak. Ilyen életet akarsz magadnak?

Emlékezz vissza azokra az apró cselekedetekre, amelyeket az imént definiáltunk, és amelyek a harmónia és az értelem érzését keltik benned. Két különböző életélményről van szó. Mindkettő lehetséges. Mindenki maga választja meg az élete irányát, és ennek a választásnak megfelelően éli meg az életét. Mindenki felelős azért, hogy mit választott életerve kiindulópontjául és irányául.

Van egy másik fajtája is a cselekedeteknek, amelyek nem ártanak, de nem is vezetnek sehová. Ilyen cselekedetekkel is készíthetünk életervet. De ha őszintén akarunk keresni, azt hiszem olyan tettekből kellene kiindulnunk, melyek az öröm, a béke, az önmagunkkal való összhang és az életbe vetett hit félreismerhetetlen ízét hagyják maguk után.

4. Az érvényes vagy értelmes cselekedetek (11)

Amikor az értelem megtapasztalásáról beszélek, egy olyan tapasztalatra gondolok, amelyet bizonyosan mindannyian átéltünk már legalább egyszer életünkben.

Nem felismerésekről beszélek, nem is misztikus élményekről. Akkora igény van az értelem valamiféle igazolására, hogy sokan a mennyből vagy más bolygókról érkező személyekben, vagy a feltámadt halottakon keresztül szeretnék fellelni. Nem ilyesmiről beszélek.

Életünk során mindannyiunknak voltak az értelemmel kapcsolatos tapasztalatai. Véghezvittünk olyan cselekedeteket, amelyek az önmagunkkal való összhang, a teljesség határozott érzését hagyták maguk után, és azt az érzést, hogy az életnek van értelme.

Nem könnyű ilyen tetteket találni, de nem csekély számuk miatt, inkább azért nem, mert nem olyan látványosak, mint sok más cselekedetünk; szórakoztunk, presztízst szereztünk magunknak, pénzt kerestünk, megnyertünk embereket vagy helyzeteket. Sok látványos dolgot tettünk, amelyek azonban nem voltak hasznosak abban a keresésben, amelyet most javaslok neked, mert nem maradt utánuk az értelem jelenlétének íze, mely után kutatunk.

Próbáljuk megtalálni azt az apró tettet, amelyet egyszer véghezvittünk vagy azt a beszélgetést, amelyben úgy éreztem, hogy segítettem egy barátomnak, hogy kilábaljon a problémájából. Emlékezz vissza: talán a családotban volt, vagy a munkatársaid között ez a kis cselekedet, amely segített a másoknak, hogy kilépjen szorongatott helyzetéből, és folytathassa az életét. Tekints vissza, biztosan többet is találsz. Talán a társaddal kapcsolatban történt. Sok cselekedetünk kapcsolódik másokhoz, melyekkel segítettünk másokon de elfelejtettük, mert nem értékeltük. Emlékezz vissza, kérlek!

Azok a kis vagy nagy cselekedetek a legfontosabbak, amelyeket életünk során véghezvittünk, azok a cselekedetek, amelyek az önmagunkkal való megegyezés és az értelem élményét hagyták maguk után. Ezek biztosíthatnak alapot, ezekre támaszkodhatunk életervünk megalkotásában. Talán nem a leglátványosabbak, de bizonyosan a legfontosabbak.

Ha tanulmányozzuk egy kicsit ezeket a cselekedeteket, megfigyelhetjük néhány jellemzőjüket. Az első: más személyekkel kapcsolatosak. Másodsor: az ilyen tettek olyan érzést keltenek bennem,

mintha hozzájárulnék valaki vagy valakik életéhez. Ez a cselekedet a bensőből származik, és magától értetődő. Hozzájárulással segítünk valakinek a helyzetén.

Ahhoz, hogy az élettervemnek legyen értelme, szükséges, hogy segítsek vele másokon.

Amikor ilyen cselekedetet hajtok végre, egy cselekvésláncolatot indítok el másokban. Tetteimnek hatása van a másik személyre, s ez lehetővé teszi, hogy ő is úgy cselekedjen, ahogyan vele bántak. Cselekvések láncolatáról van tehát szó, amely folytatódik, még akkor is, amikor megszűnünk létezni. Olyan tettek ezek, amelyek hatása, még ha csekély is, nem múlik el, s amelynek a halálom sem vet véget. Ha élettervünket ilyen kiinduló feltételekkel alkotjuk meg, halálunk után is folytatódni fog ennek a cselekvésláncolatnak köszönhetően, amely hozzájárul mások életéhez, befolyásolja, megváltoztatja és javítja az életüket, és amely nem szakad meg soha.

Ez a tett, amely hozzájárulásával javítja mások élethelyzetét, kibontakozhat, és egyre nagyobb embercsoportokon segíthet. Ilyen értelemben az életterv nemcsak más személyekre irányulhat, de történelmi és társadalmi hozzájárulással is fejlődhet.

5. Az életterv megtalálása

Az életterv, vagyis az, amit az élettel kezdeni fogok, kapcsolatban áll az életrajzommal. Felismerhető és fellelhető a személyes élettörténetemben. Létezik egy bizonyos tekintet, egy olvasata az élettemnek, amely felfedheti előttem az élettervemet.

Ha el akarunk mélyedni ebben a témában, áttekinthetnénk az életrajzunkat, hogy felfedezzük az érvényes vagy értelemmel teli cselekedeteket gyerekkorunktól kezdve a jelen pillanatig. Cselekedeteket, amelyek másokra irányultak, és amelyek az összhang és a belső béke élményét hagyták bennünk.

Az így összegyűjtött anyag segítségével tanulmányozhatnánk azt, hogy mi volt a közös ezekben a tettekben, valamint azok helyzetét, akikre a cselekedeteink irányultak. Végül felfedezhetjük saját képességeinket vagy erényeinket, amelyek segítségünkre voltak ezekben a cselekedetekben.

Tehát a következő elemek fogják az élettervemet alkotni: e „téma” kidolgozása, „ilyen helyzetben” levő emberek felé való irányítása, és „ezen pozitív tulajdonságaim” megerősítése.

Összefoglalva: minden külső javaslat, ami válasz lehet az életemre, magán viseli a korszak, tehát a gyors változások és a válság jegyeit. Az életterv testünk segítségével valósulhat meg, ennek pedig korlátozott az ideje. Ezért, amit az életünkkel teszünk, korlátozott ideje van megvalósulni. Élettervem annyira válik valóra, amennyire értelemmel teli, teljes életet élek, összhangban vagyok magammal, és ahhoz, hogy ezt elérjem, szükséges, hogy tervemmel mások életéhez járuljak hozzá. Eljuthatunk ehhez az élettervhez, ha az életrajzunkból indulunk ki, felidézzük azokat a cselekedeteket, amelyek az értelem élményét adták, megértjük, hogy ezek milyen tapasztalathoz kapcsolódtak, azok helyzetét, akikre ezek a tettek irányultak, és tanulmányozzuk azokat a pozitív tulajdonságainkat, amelyek megkönnyítették e cselekedetek véghezvitelét. Az ilyen életterv történelmi és társadalmi hozzájárulással is válhat.

Az értelmet kereső társadalom

1. A személyes kérdés és a társadalmi kérdés

Az egyik tényező, ami arra ösztönzött, hogy hozzád forduljak ezeken a lapokon, az a tény volt, miszerint „személyes problémáimban” minden ismerősöm osztozik velem. Olyanok is, akik más éghajlaton élnek.

Hogyan lehetséges, hogy egy teljesen személyes módon megélt, gyötrelmet okozó dologban annyi más ember is osztozzon velem?

A „személyes problémák” valóban olyan személyesek?

Ha úgy tartod, hogy szenvedésed személyes, mivel te éled meg és te érzed át, akkor minden emberi tevékenységet személyesnek kellene tekinteni, mivel mindent te élsz meg és te érzed át. Senki sem érezhet a másik helyett. Elképzeld, mit érez a másik, de hogy mit él át, azt nem érzed. Annál is kevésbé, mert amit a másiktól képzelsz, azt magad éled meg, a saját érzéseiddel, és nem a másikkal. Ha ezt a gondolatot követjük, akkor semmi sem haladja meg a személyesség kereteit.

Azt gyanítom, hogy nem személyes problémákról van szó, mivel a Földön minden emberi lény átérzi őket.

Annál is inkább, mert annak alapján, amit eddig tanulmányoztunk, azt mondhatjuk, hogy minden, ami történik velünk, a jelen társadalmi helyzetben gyökerezik.

A társadalmat a természet részének tekintjük. Ezt úgy értem, hogy hasonlóan tekintünk rá, mint a Holdra, a csillagokra, a fákra. Beleszületünk egy törvényekkel, állammal, hadseregekkel, termelési sémákkal és vallási szervezetekkel ellátott társadalomba. Azt hisszük, hogy mindez része az „objektív valóságnak”. A Hold a Föld körül kering, a társadalom pedig az államok alapján szerveződik.

A társadalmat nem emberi alkotásként látjuk. Amikor egy műszaki eszközt vásárolunk, biztosak lehetünk abban, hogy rövid időn belül gyártanak nála tízszer jobbat. Ezzel szemben a társadalmat nem találjuk alkalmasnak arra, hogy az emberi lény változtasson rajta.

A társadalmak „változnak”, mondogatjuk. Ez a kifejezés azonban nem világít rá arra, hogy ki változtatja őket. Nem világos, hogy egy, a társadalmakra jellemző mechanizmusról van-e szó, bizonyos isteni vagy természeti törvényekről, esetleg más mechanizmusokról.

Ez a társadalom emberi-történelmi alkotás. Ez a társadalmi rendszer tele van ellentmondásokkal, erőszakot és szenvedést termel. Ezt a társadalmat emberek alkották, ezért az emberi lények változtathatnak rajta.

Amikor a személyes neheztelést és a kudarcot vizsgáltuk, szembekerültünk a rendszer értékeivel, amelyek között élünk. El kellene döntenünk, hogy elfogadjuk vagy elutasítjuk őket. Ha elfogadjuk, akkor az értelemürességet fogadjuk el.

Miközben a boldogságot kerestem, szembe kellett néznem a szegénységgel, az embertelenséggel, az emberi jogok állandó meggyalázásával, az erőszak mindenféle formájával, és arra jöttem rá, hogy a világ, amelyben élek, nem az, amelyben élni szeretnék. Megtehetem, hogy ügyet sem vetek a körülöttem élők szenvedésére. Mondhatom azt, hogy ez természetes, hogy a dolgok így vannak teremtve, és hogy mások a felelősek, hogy én megtettem, ami telik tőlem, hogy most „magammal” kell foglalkoznom, de erőfeszítést kell tennem, hogy elrejtsem magam elől a fájdalom, amit ebben az esetben az okoz, hogy mások szenvedését látom.

Ha elfogadom a társadalmat, amelyben élek, és alkalmazkodom hozzá, elfogadom a játékszabályokat, amelyeket rám kényszerít, az érzéseim eltompulnak, és ahogy telnek az évek, a kudarcot és az értelemürességet fogom érezni.

2. Mit lehet tenni?

Meg kell oldanod azt a dilemmát, hogy miképp cselekedj a világban.

Többé nem bízol semmilyen gondolatban vagy elméletben, amely abszolút igazságnak kiáltja ki magát. Az sem elégít ki, hogy a vagyonszerzés felé irányítsd az életed. Nem hallgatsz többé azokra, akik azt javasolják neked, hogy úgy cselekedj, ahogyan ők maguk sem cselekszenek. Bezárkózni sem akarsz már. Talán éppen most születik meg benned Isten egy új formában, de nem akarod, hogy egy kultusz befolyása alá kerülj. Talán egy ügyet keresel, de nem olyat, amely fanatizmusba hajthat.

A kikötőt, amely felé igyekszel, kevés fáklya világítja meg, de sok az olyan világítótorony, ami félrevezeti a hajódat.

Van egy módja annak, hogy arrafelé irányítsd a cselekedeteid, ahol megtalálhatod a szükséges felvilágosítást. Ha egy irányba gondolkozol, érzel és cselekszel, és ha megpróbálsz úgy bánni másokkal, ahogy szeretnéd, hogy veled bánjanak, akkor az egység fogja irányítani a tetteidet. Ha a társadalom megváltoztatásának korlátai dacára megpróbálsz közelebbi környezetre hatni annak érdekében, hogy egységesebb irányba haladjon, azt fogod érezni, hogy megnő a befolyásod, és irányt, értelmet talál (12).

Meg sem hallgatom a társadalmi javaslatodat, ha nem fedezek fel egységet abban, ahogyan a személyes életemben cselekszel. És ebben az esetben úgy tűnik, hogy cselekedeteiddel a legfontosabbat mondod nekem.

És amit látni szeretnék benned, azt szeretném látni magamban is.

3. A társadalmi ellentmondás

Néhány éve még fejlődő és fejletlen országokról beszéltek. A globalizációs folyamat ezt a sémát már túlhaladta, és manapság nő a perifériára szorulóak száma az egész bolygón, növekvő mértékben délen, míg északon egyre kevésbé.

A szegénység és a fényűzés már nem egy-egy bizonyos régió sajátossága; a Föld bármely pontját nézzük, a gazdagság kevesek kiváltsága, a szegénység pedig növekszik. Nem számít a meglévő vagyon mennyisége, az ilyen helyeken nagyon kevés ember birtokolja a pénzt, a többiek a megélhetésükért szenvednek, míg mások meg sem élnek. A népesség ellenőrzés alatt, a pénztől való függőségben él. Akik rendelkeznek pénzzel, megválaszthatják az életmódjukat, az iskoláikat, azt, hogy hol akarják gyógykezeltetni magukat, hol vásárolják meg a nekik tetsző holmit, utazhatnak a világ körül és biztosíthatják az öregkorukat. A rendelkezésre álló pénz arányában nőnek a választási lehetőségek, hozzájutni pedig a munkán keresztül, illetve hitelekkel lehet. Az évek során, ahogy zajlik az élet, az emberek visszafizetik a hiteleiket, hogy újabbakat vegyenek fel, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy megválaszthassák a sorsukat. Ahhoz, hogy munkát tudjon biztosítani, az országnak pénzre van szüksége. Az anyagi forrásokat exportból és hitelekből szerzi be. Az országnak stabilnak kell lennie, hogy hitelt kapjon. Ahhoz, hogy stabil legyen, a fizetéseknek nem szabad veszélyeztetniük a beruházásokat. A béreket szabályozni kell, és az emberek vásárlóereje csökken. Az emberek nem rendelkeznek anyagi javakkal, és nem tudják megválasztani az életüket.

Feltételezzük, hogy minden társadalom számára az ott lakók élete az egyik alapvető érték. Fel kell tehát szerelnie magát modern és nagy hatóerejű fegyverekkel, hogy így visszariassza a szomszédos államokat – amelyeknek szintén gondjuk van a lakóikra – attól, hogy leigázzák.

Hódolat a képtelenség előtt! Korlátozzuk a gyógyászati beruházásokat, mert egy szabad nép fontosabb, mint egy egészséges nép.

Egy környezetvédelmi katasztrófa veszélye csak a néhány évtizeddel ezelőtti nukleáris veszélyhez mérhető. Ennek ellenére kormányaink nagy társaságoknak adják el a vizeinket, földjeinket, föld alatti kincseinket és erdeinket, hogy gyorsan és hatékonyan kitermeljék. A népesség e pusztítás fejében kap fizetést.

Azelőtt ezt mondták nekem: „Ez így van, és szabadságodban áll összezsugorolni és elmenni abba az országba, amelyik jobban tetszik.” Napjainkban a társadalomszervező elvek globalizálódnak, és nem marad olyan hely a Földön, ahol ne érződne a homogenizáció. Hová küldenének el? Talán az egyik szomszédos galaxisba, ahol más társadalmi rendet találunk, egészen addig, míg a földlakók azt is meghódítják a „természetes igazságaikkal”, és minden kezdődik előlről?

A társadalmi változás lehetséges, hiszen ez a társadalom a történelem folyamán alakult ki. Mi alkottuk meg, és mi is fogunk módot találni arra, hogy kijussunk abból a csapdából, amelyet létrehoztunk, és ezt tesszük a méltóságunkért, a boldogság és az értelem utáni kutatásunkért.

4. Az értelemüresség a társadalomban

Azt gondolhatnánk, hogy igazából nincs társadalmi ellentmondás, és hogy a többségén már túlléptünk, vagy éppen jó úton haladunk ez irányban.

Éppen ez a fajta tekintet süllyesztette a társadalmakat az értelemürességbe. Megtehetjük, hogy tekintetünkkel kikerüljük a háborúkat, a nyomort, az öngyilkosságokat, a kábítószereket, a napról

napra növekvő erőszakot, a halál iparát, a fundamentalistákat, akik ránk akarják kényszeríteni hitüket, és mindazoknak a megkülönböztetését, akiknek nincs elég pénzük ahhoz, hogy megvásárolják az egyenlőséghez való jogukat.

Megtehetjük, hogy ne vegyük észre az ellentmondást, amelyben élünk, de lassan bele fogunk süppedni az értelemürességbe. Az élet rutinná válik, vágyaim eloszlanak, és helyüket a tévé unalmas reklámjai veszik át. Egyre többen lesznek körülöttünk, és egyre magányosabbak leszünk. Manapság ezt „depresszióknak” hívják, ez a következménye az egyén számára a társadalomban növekvő értelemürességnek, amely egy járvány gyorsaságával terjed.

Nagy az ellentmondás, és rámutat arra, hogy milyen rosszul szervezett a társadalmi szervezet. Ez megmutatkozik a személyes ellentmondásainkban is: az értelemüresség előretör, érzéketlenné téve az embereket, és elrabolva a sorsukat.

Nem olyan rég a társadalomnak még volt értelme: a „társadalmi jólétért” folytatott harcról volt szó. Az egy más korszak volt. A népesség kiszámíthatatlan mértékben növekedett, a termelés pedig nem volt elegendő ahhoz, hogy mindenkinek kiszolgálhassa az igényeit. Abban a korszakban a gazdaságtant olyan tudománynak tekintették, amely szétosztja a korlátozott forrásokat a korlátlan igények között. Ez a kor elmúlt, és egyszer csak már nem voltak korlátlanok a szükségletek, sem a források korlátozottak. A műszaki fejlődés lehetővé tette, hogy az igényeinknél jóval többet termeljünk, és ez a folyamat még mindig gyorsul. Rövidesen növényeket és állatokat tudunk klónozni, s ez azt jelenti, hogy rendelkezésünkre fog állni az igényeinknek megfelelő élelem és hajlék. Ez egy más világ, és az a tény, hogy a „jólét” kereséséről beszélünk, ismét csak azt bizonyítja, hogy nem akarjuk meglátni a minket körülvevő társadalmi szenvedést. A harc az éhínség, a betegség, a tudatlanság, a túlnépesedés ellen elveszti valós értelmét, mert a társadalmaknak megvannak a technikai feltételeik, hogy leküzdjék ezeket a csapásokat. Már nem arról van szó, hogy hiányoznak a források, hanem arról, hogy hibás a társadalmi szervezet. Miként magyarázzák a jelenlegi hatalmak, hogy a világon emberek millióinak megoldatlan az alapvető ellátása, amikor képesek vagyunk annyit termelni, hogy jusson mindenki számára? Nem tudják megmagyarázni. Legutóbb a „társadalmi jólét” kifejezést felcserélték az „életminőségre”, hogy leplezzék az összeomlást. Nem magyarázták el, hogy kinek az életminőségére gondoltak, de feltételezhetjük, hogy a „saját” életünk minőségéről van szó, más szóval: gondoskodj a saját életedről, és ne törődj a másokéval; nyilvánvaló, hogy az ilyen beszéd ismét csak elrejtí a társadalmi szenvedést a tekintet elől.

Ha úgy érzed, nem tudsz alkalmazkodni ehhez a társadalomhoz, már épp ideje volt!

Azt hiszem, helyes, ha képtelenek vagyunk alkalmazkodni egy ilyen társadalomhoz. De minthogy visszautasítod az alkalmazkodást, elmagyarázzák neked, hogy személyes problémáid vannak. És mivel ezek személyesek, körülötted pedig minden remekül működik (Coca-Colát árulnak, a nép él-hal a fociért, az emberek ugyanazokra a képmutatókra szavaznak), viszonyítási alap és összehasonlítási lehetőségek híján végül elfogadod, hogy személyes problémákról van szó. Ugyan, dehogya! Az ellentmondás, amelyet egy erőszakra épülő társadalomban érzél, nem személyes probléma.

5. Az értelemüresség ideológiája

Észre fogod venni, hogy ennek a kornak egyik jellemzője az, hogy megbuktak azok az ideológiák, melyek nemrég még irányították az emberi cselekedetet. A politikai pártok, amelyek ezen ideológiák eszközei voltak a társadalmi változások elérése érdekében, egyesületekké vagy vállalatokká alakultak a hatalom megszerzése érdekében. Az értelemüresség egyik ideológiája közvetlenül hatalmába kerítette őket, „realizmus” vagy „pragmatizmus” néven.

Amikor a politikai pártok elszakadtak ideológiájuktól, elvesztették értelmüket, amely a társadalmi változás eszköze lett volna. Ebben a helyzetben könnyű prédájává váltak egy másik ideológiának, amelynek az volt a célja, hogy tagadja az emberi szubjektivitást, és azt bizonygatta, hogy állításai nem csupán gondolatok, hanem az igazság maga, az objektív, az abszolút igazság, amelyen a társadalom jövője alapul.

Olyan ideológiáról van szó, amely csekély számú, nagyon egyszerű gondolatra épül; amelynek sikerült a társadalomban központi helyet elfoglalnia, s véleményem szerint egyenesen a társadalom elembertelenítéséhez és az értelemürességhez vezet.

Valami ilyesmit hirdet:

„Az emberi lényt a magánérdek vezérli, s nem a közérdek vagy mások érdekei. Tehát egy gazdasági, politikai és társadalmi rendszernek figyelembe kell vennie az egyén *önző természetét*. Legjobban a piac képes szabályozni a magánérdek telhetetlenségét. Minél nagyobb a döntési szabadság a termelésben és a piaci fogyasztásban, annál jobban versenyezhetnek egymással a különböző érdekek, így önmagukat szabályozzák és hozzájárulnak a közösség jólétének és életminőségének javításához. A termelési eszközök magántulajdonba adása a legjobb módja annak, hogy biztosítsuk a közösség javainak gyarapítását. A szovjethatalom bukása is ezt bizonyítja. Az állami tulajdon olyan bürokráciát hoz létre, amely maga akar profitálni a társadalom munkájából.”

Ennek a nézőpontnak néhány más változata is létezik. Ezek az államnak tulajdonítják a javak újraelosztásának szerepét, a nincstelenség támogatása érdekében. Azt gondolják, hogy az állam csökkentheti a csoportok szenvedését azzal, hogy korlátozza a monopóliumok hatalmát, és újra elosztja a nép között a forrásokat, kielégítve az alapvető szükségleteket. Ez a társadalmi béke és a fogyasztási erő növekedését jelenti, ami pedig újabb versenyfeltételeket teremt, s ezek a magánérdekek fejlődését segítik.

Valóban nem mindennapi ennek az ideológiának a szabadság-fogalma. Szerintük nem is beszélhetünk szabadságról addig, amíg nem létezik a magántulajdonhoz való jog. Ebből következően az alapvető emberi jog a tulajdon joga. Minden alkalommal fenyegetően mutogatnak rád, és azzal vádolnak: „Drága barátom, amit művelsz, az etatizmus! Veszélyezteted a magántulajdont, a tulajdon és a szabadság ellen vagy!” Úgy tartják, hogy minél többet birtokolhatsz, annál nagyobb a személyes szabadságod. Minél több tulajdonod van, annál szabadabb vagy. Ha óriási vagyonod van, a szabadságod is óriási. Ha az egész világ a te tulajdonod, teljes szabadságot élvezel. Ellenben ha jelzalog lenne a tulajdonodon, jelzalog terhelné a szabadságodat is.

Az ilyen igazságokra támaszkodó pragmatika arra következtet, hogy a szegénység oka az, hogy az emberekből hiányzik a kezdeményezés, hogy kitörjenek belőle; hogy a nap mint nap növekvő ellenőrizhetetlen erőszak az önkényuralom hiányából fakad; hogy a növekvő drogfogyasztás a túlermelés következménye, és hogy a szolidaritás atyáskodó és gyengeségre utaló magatartás, mely korlátozza a versenyt, és így a fejlődést.

A következmények világosak: a gazdasági hatalom elképzelhetetlen szinteken koncentrálódik, ellenőrzi a szabadpiacot és irányítja az emberek és az országok gazdaságát.

Miközben a pragmatizmus társadalmakat nyer meg magának, egy futurista-utópista ideológia kezd bátortalanul éledezni, amely ezt mondja:

Az emberi lény néha önző, néha szolidáris. Nincs meghatározó emberi természet, ezért szükséges egy olyan társadalmi, politikai, gazdasági rendszert felépíteni, amely szolidaritásra, erőszakmentességre, a személyes szabadságra és mások szabadságának tiszteletben tartására ösztönöz. Ez a keresés ad értelmet az emberi cselekedetnek, és mindaddig nem ér véget, míg vannak szenvedők. Ez fogja jellemezni majd azt a társadalmi szervezetet, amelynek célja a politikai, a gazdasági hatalom és a média decentralizációja lesz. Túllép majd az állami vagy magántulajdon sémáján, és bevezeti a termelőeszközök társadalmi tulajdonának fogalmát. Kidolgoz egy kommunikációs technológiát, hogy végül minden állampolgár közvetlenül részt vehessen a döntéshozatalban.

El fogja ismerni, hogy a szegénységet az a társadalomszervezet okozza, melyet bizonyos emberi szándékok építettek fel és vigyáztak, és hogy az állam vagy a gazdasági hatalom központosítása az erőszak forrása.

Ennek az érzékenységnek az a törekvése, hogy felébresszen egy olyan társadalmi mozgalmat, amely túllép a pártokon, és amely elősegít egy személyes és társadalmi változást az *egyetemes emberi nemzet* felé.

Egy új valóság felé

1. A változás lehetősége

A változás lehetséges, mivel éppen egy társadalmi kudarc pillanatában élünk. A személyes hiedelmek és a korszak hiedelmei már nem képesek fennmaradni, és napról napra bizonyítják, hogy képtelenek értelmezni számunkra a világot és igazolni létezésünket. Csak a kudarc felismerése teszi lehetővé azt, hogy egy új valóság szülessen meg a szívünkben, és ez ösztönözhet arra, hogy egy új világot hozzunk létre. Ez a pillanat elérkezett.

Amikor a kudarcot tanulmányoztuk az előző fejezetekben, felfedeztük, hogy felismerésével újfajta tekintetre, új nézőpontra tehetünk szert, amelynek segítségével eljuthatunk a megbékéléshez és egy életterv kidolgozásának lehetőségéhez. El is fordíthatjuk a tekintetünket, hogy elrejtjük a kudarcot, s ez az, ami végül a nehezteléshez vezet.

A kudarc elismerése helyett választhatjuk a neheztelést is. A társadalmakban ez a fasizmus, a fundamentalizmus, a testvérháborúk, a fanatizmus, az önkényuralom és az öngyilkosság képében jelentkezik.

Ez az emberi szabadság drámája. Választásaink nem feltétlenül helyesek. Elismerhetjük a kudarcot, és felfedezhetünk egy új valóságot, vagy ragaszkodhatunk *saját igazunkhoz*, és megsemmisíthetjük azokat az embercsoportokat, akik azzal ellenkeznek.

Egy hitvallást fogalmazok most meg. Az emberi lény, tehát mi, meg fogjuk találni azt az ösvényt, amely kivezet saját csapdánkból. Fel fogjuk ismerni régi hiedelmeink bukását, melyek a mai napig kísérték az életünket, és képesek leszünk felépíteni azokat az új igazságokat, amelyek elvezetnek bennünket egy új fejlődési szakaszhoz.

Érzésem szerint közel vagyunk ahhoz a ponthoz, hogy elismerjük két ősi, alapvető hiedelem bukását. Az egyik: az emberi lény része a természetnek, a másik: erőszakkal társadalmi változások érhetők el.

2. Az emberi természet bukása

Ó, emberi lény, te nem egy újabb eleme vagy ennek a mechanikus és látszólag értelem nélküli természetnek. Nélküled nincs értelem. Mindent átalakítótól és átalakítasz magad körül, talán egyedül ebben a végtelenségben. Mit akarsz még? Hová tartasz? Nem tudom, hogy tudod-e, de olyan erővel, zabolátlanul és meggyőződéssel haladsz előre, hogy meglehet, tudod.

Lassú, mechanikus átalakulással fejlődött ki minden gázokból és vízből hő hatására. Parányi volt csupán a valószínűsége, de egyszer csak megjelent az élet: apró szervezetek, melyek egymást falták fel, növekedtek és szaporodtak. Minden olyan volt, mint azelőtt, de még szebb. Amikor az emberi tudat megjelent a Földön, már semmi sem volt többé olyan, mint azelőtt, és ez a tudat elkezdte emberivé tenni, szándékainak eszközévé alakítani világot. A tudat legyőzte a természet összes törvényét, megalkotva a történelmet és felépítve a társadalmat.

A múlt század közepe felé Ortega már az „értelem bukásáról” beszélt nekünk (13). A fizikai és a matematikai gondolkodás, amely akkora előrehaladást tett lehetővé a technológia területén, kudarcot vallott abban, hogy hozzásegítse az emberi lényt a felszabadulásához. Sikerült ellenőrzése és uralma alá hajtania az embert, de felszabadítania nem. Szerencsére ezek a sikerek jelentéktelenek voltak.

Az az egyszerű megfigyelés rejtve marad az előbb említett gondolkodás előtt, hogy a természeti erők (a gravitáció, az elektromos és nukleáris erő stb.) évmilliók alatt nem tudtak olyan gyors változtatásokat véghezvinni, mint az emberi tudat létezésének rövid ideje alatt.

Amikor matematikával foglalkoztam – egzakt tudomány, maga az észszerűség –, valóságmodelleket állítottunk fel. Egy modell relációk vagy egyenletek összességét jelentette, amely egy jelenség viselkedését próbálta leképezni. E modell segítségével olyan törvényeket fogalmaztunk meg, amelyek előre láthatóvá tették, hogy mi fog történni a valóságban. Nem emlékszem arra, hogy valaha is összekeveredett volna a modell és a valóság. Ez a modell a valóság magyarázására szolgált mindaddig, amíg nem eredményezett olyan jelenségeket, amelyek nem illettek bele a korábban felállított egyenletekbe. Így a „modell” már csak a valóság egy részhalmazára volt érvényes. Hajlamosak vagyunk arra, hogy összekeverjük a modellt, mely a jelenséget értelmezi, magával a jelenséggel. De a

természeti jelenségek tanulmányozása során csupán azért tagadni ezeket a jelenségeket, hogy a felépített modellt megerősítsük, annyira kirívó, hogy könnyen felismerjük és így eszünkbe jut, hogy a modell csak egy modell volt, és nem a valóság.

Általában nem ismerjük fel a modell hiányosságait, inkább a jelenséget tagadjuk. Ez néha odáig fajulhat, hogy a jelenséget nem szándékosan tagadjuk, hanem egyszerűen nem vesszük észre, nem látjuk. Zárójelben jegyzem meg, hogy az „egzakt tudományokat” épp az teszi naggyá, hogy elismerik pontatlanságukat. Ezt azért hangsúlyozom, mert a társadalomtudományok egyik problémája éppen az, hogy összekeverik a modellt a valósággal.

Figyeljük meg, hogy a „valóságképzetek”, ezek az intellektuális alkotások segítenek nekünk abban, hogy megmagyarázzuk magunknak ezeket a jelenségeket. De feladatuk nem csupán a magyarázás, mivel ezek a képzetek hatnak a természetre, és átalakítják azt. Az átalakításhoz ennek a „valóságképzetnek”, ennek a „modellnek” nem szükséges tökéletesnek lennie. Tény, hogy Einstein relativitáselmélete nem volt szükséges ahhoz, hogy eljussunk az elektromos világításhoz, és a mai technológiai forradalom is lehetséges az univerzumról alkotott egyelőre hiányos modellek segítségével.

Azt hiszem, hogy mindez többé-kevésbé nyilvánvaló a természet tanulmányozása során. Nehézségeket okoz talán ez a nyelvezet, de általánosságban megérthetjük, hogy az emberi tudat bizonyos elméleteket állít fel a természet értelmezésére, és hogy ezek csak teóriák, melyeket nem lehet összekeverni a valósággal. Magától értetődően idővel felfedezzük, hogy ezek az elméletek hamisak vagy hiányosak, mert valamilyen valós esemény történik, ami ellentmond nekik. Végezetül, ezek az elméletek, még ha tökéletlenek is, eszközök lehetnek számunkra, hogy a természeti világot átalakítsuk.

De egészen más az, amikor az emberi létezés tanulmányozzuk. Ebben az esetben hajlamosak vagyunk megfélemleni arról, hogy amikor az emberi lényről állítunk valamit, akkor az erről a valóságról alkotott gondolatainkról van szó. Elméletekről vagy hiedelmekről van szó, melyek segítenek nekünk értelmezni ezt az életformát. Modellekről van szó, melyek mindaddig igazak, amíg a valóság valamely eseménye meg nem cáfolja őket.

Ha az emberi jelenséget egy isten vagy egy faj alkotásaként fogjuk fel, vagy tárgyalkotó képességén vagy anyagi javain keresztül, vagy egy meghatározott erkölcs alapján, ösztönei szerint, az állatokkal való hasonlósága alapján, ha megfigyeljük, hogy ezek a modellek mind egyidejűleg léteznek és különböző embercsoportok tartják fenn őket, ha felismerjük, hogy egy modell fejlődése egy másik rovására erőszakkal történik, és ha megfigyeljük, hogy azok, akik fenntartják ezeket a modelleket, nem is modelleknek, hanem a valóságnak vélik őket..., nos mindez oda vezet, hogy azt kérdezzük magunktól, nincs-e itt az ideje, hogy elfogadjuk mindezen modellek hamis, de legalábbis részreahajló voltát, mivel az emberi valóságnak csak egy részhalmozát foglalják magukba.

Ám amíg nem ismerjük el a kudarcot, a saját nézetünket erőltetjük, és társadalmi szervezetünk is ezt a jegyet fogja magán viselni.

Arisztotelész azt tanította, hogy a természet az, ami nem változik, miközben a dolgok fejlődnek. Ha az emberi lényt természeti lénynek tekintjük, feltételezzük, hogy van benne valami rögzült, változatlan, amit mechanikus törvények határoznak meg. Az egész történelem kétségtelenül azt bizonyítja, hogy az ember nem természeti lény.

Vizsgáljuk meg, mit is jelent ez a felfogás.

A gravitáció például hatalmas természeti erő, amely függésben és forgásban tartja az egész világegyetemet. Ez így volt évmilliókon keresztül, és még sokáig így is lesz. A gravitáció mindez idő alatt nem változtatott a világegyetemen, csupán lassú mechanikai változások történtek egy-egy csillag hatására, amely valahol a végtelenben hunyt ki. Ez idő alatt ez a hatalmas erő nem változtatott annyit, amennyit az emberi tudat változtatott néhány ezer év leforgása alatt. Nincs olyan állatfaj a Földön, amely emlékszik az őseire, amely képes fejlődni nemcsak genetikai, hanem történelmi szempontból is. Attól a pillanattól fogva, hogy az emberi lény felegyenesedett és megtanult tüzet gyújtani, folyamatosan felrúgta ezt az – állítólagos – természeti rendet. Háziasította az állatokat és a növényeket, szerszámokat alkotott, melyek megnövelték fizikai lehetőségeit, és így a legtávolabbi csillagot is megnézhetette, a szélnél gyorsabban repülhetett, felfedezhette a szilárd falban is a végtelen teret. Kibővítette emlékezetét és tudását, bármi történt is a Föld bármely pontján, azonnal tudomást szerezhetett róla. Beavatkozott teste működésébe, meghosszabbította az életét, beavatkozott agyi folyamataiba, szerveket ültetett át, és most elkezdte manipulálni a genetikai fejlődését is. Napfényt is képes volt előállítani, az univerzum erőivel pedig pusztításra volt képes.

Megfigyelhetünk az emberi lényben egy olyan vonást, amely szakított a természet mechanizmusával: ez a *szándékosság* (14), amely kivetül a világba, és amelyet az általunk ismert világegyetemben sehol másutt nem találunk meg. Ez a *szándékosság* az ember felől a világ felé irányul. Ez az, amiért az emberi lény nem pusztán *még valami* a természetben. Ezt a szándékosságot csak az emberben fedezhetjük fel; ezért nem segítenek az ember megértésében a természetben felismert törvényszerűségek. Képtelenség előírni bármiféle viselkedést azzal az indokkal, hogy ez felel meg az úgynevezett természeti rendnek. Ha mégis ez történik, annak valódi oka az uralkodás szándéka, ami bizonyos társadalmi, történelmi vagy isteni törvényekhez való alkalmazkodást követel, mely törvényeket éppen ez a szándék alkotta meg.

Az emberi lény ura a sorsának. Az emberi történelem nem csupán anekdoták összehordott halmaza, hanem a tudat szándékosságának története, amely azért egyengeti maga előtt az utat, hogy emberivé tegye a természeti és a társadalmi világot. Nemcsak a múlt tükrében tanulmányozhatjuk, hanem kivetíthetjük a jövőbe is. Nem vitatjuk itt meg, hogy létezik-e a tudat megjelenését megelőző szándék. Talán igen. Ellenben azt állítjuk, hogy a tudat megjelenése óta az ember felelős azért, ami történik vele ezen a Földön.

Ez a tudat nem torpan meg semmilyen tényező előtt, mely térben vagy időben behatárolja, és szenved, mert felismeri térbeli és időbeli korlátait.

Többé nem vizsgálhatjuk sem az emberi lényt, sem a természetet úgy, hogy nem veszünk tudomást arról, hogy a tudat értelmezi a világot. Mindent, amit tudok, azt a tudat által tudom, és a tudatom szándéka hajlamos mindent átalakítani.

Például ha a magasból leesik egy kavics, az nem fog újra feljutni. Nem szegheti meg ezt a természeti törvényt. Ellenben a tudat számára nincs áthághatatlan természeti törvény. Ha egy társadalmi törvény egyfajta viselkedést kényszerít rám, mindig észreveszem, hogy azok, akik rám kényszerítik, megszegik a törvényt. Következésképpen, ha én nem is szeghetem meg, ők megtehetik, s ebből azt szűröm le, hogy nem természeti, hanem társadalmi törvényről van szó, olyan törvényről, melyet emberi lények alkottak, akiknek megvan a hatalmuk ahhoz, hogy szándékaikat az én szándékaim fölé helyezték.

A tudat tevékeny, nemcsak a természet és a társadalom megismerésében, hanem a természetet és a társadalmat megváltoztató képességét tekintve is. Azért tevékeny, hogy saját szándéka szerint mindent megváltoztasson.

Amikor Silo meghatározta az emberi lényt, meghökkenve hallgattam. Úgy határozta meg, mint „történelmi lény, akinek társadalmi cselekvésmódja átalakítja saját természetét” (15). Nem túl gyakran fordul elő velem egy szöveg olvasása közben, amelyben értek minden szót, mind ismerős számomra, értem a nyelvtant is, hogy világos minden, de egészében mégsem értem. Később az évek során rájöttem, hogy nem is érthettem meg, mert magam is abban a hiedelemben éltem, hogy az ember „természeti” lény. Megérthettem volna, és mondhattam volna, hogy ez nem igaz. De amikor egy hiedelem tart minket fogva, lehetetlen más valóságot látnunk.

Az ember, a történelmi lény. Az emberi lény főként örökös, mondta néhány éve Ortega y Gasset: „Az alapvető tény, melyet a Nyugat megfogalmaz az elkövetkező években, amikor végre felébred a XVIII. század óta őt elvakító ostobaságából, az, hogy az emberi lény mindenekelőtt *örökös*. Hiedelmek formájában örököltük a megelőző nemzedékek erőfeszítéseit, s ezek alkotják az életünk alapját.”

Fantasztikus dolog egy történelmi lényről beszélni. Mert ugyan mi a történelem tápláló ereje? Mi az anyaga vagy a természete? Ennek az írásnak nem célja megvitatni ezt a kérdést. Mindenesetre szeretne minket eltávolítani a „természetitől”, és időről, életről, történésről beszélni, arról, ami történt, és ami történni fog. Egy lény, mely más ma, mint tegnap volt. Nem ugyanaz a huszadik században, mint a másodikban, és a következőben sem lesz ugyanolyan. A történelmi nézőpont nem azt jelenti, „ami van”, hanem „ami kialakul”, vagy „ami lesz”. Voltaképpen az emberi lény „emberivé válik”, vagy „emberi lesz”, vagy „egy lény, aki emberivé teszi magát”.

Egy lény, aki társadalmi módon cselekszik. Egy társadalmi lény. Nemcsak történelmi, hanem társadalmi is. Aki nemcsak az időben, hanem más emberi lényekkel való kapcsolatában is megnyilvánul. A többi emberi lény alapvető részét képezi az én emberi mivoltomnak, akárcsak a társadalom jellemzői, amelyek közt élek; az értékei, a hiedelmei, a termelési módjai, a kapcsolatrendszerei.

Egy lény, akinek társadalmi cselekvésmódja átalakítja saját természetét. Nem csak történelmi, és nem csak társadalmi. Egy lény, aki azért cselekszik a világban, hogy átalakítsa saját magát. Arra törekszik, hogy megváltoztassa a természeti világot, a társadalmi világot és saját magát, hogy legyőzze azokat a körülményeket, melyek fájdalmat és szenvedést okoznak neki (16). Az emberi lény fő irányvonalai tehát: a történetiség, a társadalmiság és önmaga átalakítása.

Számomra úgy tűnik, hogy igen messze járunk már a fejlett állapot fogalmától. Nagyon messze egy természeti törvények által meghatározott lénytől. Arisztotelész értelmes állatától és Descartes értelmes lényétől, Marx szociális állatán, a sartré-i egzisztencializmus természet nélküli lényén és Ortega y Gasset örökösén keresztül Silo történelmi lényéig, akinek társadalmi cselekvésmódja átalakítja saját természetét, meg is érkezünk a XXI. századhoz (17).

Az a hiedelem, hogy az emberi lény egy újabb eleme a természetnek, amelynek törvényei irányítják őt, az ember eltárgyasításához (azaz a tárgyak világában tárgyként való kezeléséhez) és elembertelenítéséhez vezet. Elemberteleníteni annyit jelent, mint tagadni történelmét, elszigetelni társadalmától, vagy tagadni változtatási képességét, azaz eltemetni a természeti, az állandó, mozdulatlan, nem változó világban.

Hadd tegyek itt egy zárójeles megjegyzést, hogy megingassam saját, az emberiről alkotott hiedelmünket. Embereket klónozni lehetetlen. Klónozhatjuk az ember génjeit, agyi pályáit, minden testi jellemzőjét, de ami ebben a lényben emberi, annak semmi köze mindehhez. Ez a klón emberivé fog válni a kultúrája és társadalma más lényével való kapcsolatának köszönhetően, a társadalmi világban tett megnyilvánulásaival, hogy átalakítsa önmagát és azokat a feltételeket, melyek szenvedést okoznak neki.

Fordítsuk önmagunk felé a tekintetünket. Ezt a könyvet, amelyet a kezdedben tartasz, sok olyan ember hozta létre, akik küzdöttek, gondolkodtak, vitatkoztak a korukkal. Mindez a tapasztalat átváltozott azokká a szavakká, melyeket e percben olvasol. Amit pedig gondolsz róla, abban sok embernek van része, akik olvasni tanítottak téged, az iskoláknak, amelyek neked épültek, a könyvtáraknak, ahol őrzik azt a tudást, amelyet e pillanatban birtokolsz. Azoknak, akik feltalálták a papiruszt, aztán a papírt és végül a nyomtatást. Egy egész történelem, hogy te és én ma kommunikálni tudjunk. Hogy ez a pillanat eljöhessen, abban sok ember működött közre.

Végezetül azt kérdezem tőled: úgy gondold, hogy meg tudsz változni? Hiszel abban, hogy tökéletes emberi lényé tudsz válni, és hogy egy igazságos társadalomban élhetsz? Mindenekelőtt egy változásban levő lény vagy, és mégis nehezen fogadod el a változást. Megvan benned is a hiedelem, hogy változatlan természeti lények vagyunk, akiket genetikai, kulturális és társadalmi feltételek határoznak meg. Képes vagy változni, változni is fogsz, és meg fogod találni az életed értelmét.

3. Az erőszak bukása

Számkivettként tanúsítom, hogy a jelen társadalom nem emberi társadalom, mert elutasítja és megkülönbözteti az emberi lényeket. Én, a megkülönböztetett elszenvedem az állami erőszakot, a pénz erőszakát és a személyemet érő hatalmi erőszakot. Én, a megkülönböztetett fel akarom hívni a figyelmet az erőszakra, amit el kell szenvednem, és le akarom váltani a hatalmat, amely megőrzi, fenntartja és igazolja az emberi lény elleni erőszakot. Mert mindenekelőtt, ha homoszexuális, bennszülött, nyomorék, zsidó, muzulmán, néger, fertőzött, nő, elvált, prostituált, leányanya vagy szegény vagyok is, mindenekelőtt emberi lény vagyok (18).

A hiedelem, amely szerint az erőszak vele született az emberrel, igen közel áll ahhoz a hiedelemhez, mely az emberi lényt a természet részének tekinti.

Az erőszak ama következménye, amely az emberi lényt tisztán természeti, saját szándék nélküli lénynek tekinti. Amikor a vasból hevítéssel és kalapálással lópatkót vagy vasvillát formálok, olyan eszközöket, melyekre szükségem van, nem mondanám, hogy erőszakot alkalmazok a vason. Világos számomra, hogy egy természeti elem átalakítása nem jelent erőszakot. Ha ellenben egy személyt tennék ki hevítésnek és kalapálásnak, hogy egy szükséges eszközt készítsek belőle, tettem fogadtatása gyökeresen megváltozna. Semmiképpen sem tennék ilyet, kivéve, ha – csakúgy, mint a vasat – azt a személyt a természet részének tekinteném. Ha egy hely bennszülöttjeit a természet részének tekintjük, akkor rabszolgává tehetjük őket. Ha azt gondolom, hogy a szegénység némelyek természetéhez tartozik, akkor kihasználhatom őket; másokat pedig, akiket kulturális tekintetben alantasabbnak tekintek, megkülönböztethetek.

Az evolúciónkhoz hozzátartozik, hogy fizikai lehetőségeink bővítése érdekében eszközöket alkottunk. Ennek köszönhetően repülőgéppel repülhetünk, a tévé segítségével ott lehetünk mindenütt, a kalapáccsal pedig megnövelhetjük az erőnket. Ha úgy vélem, hogy része vagy a természetnek, jogosnak tarthatom, hogy életcéljaim elérése érdekében használjalak. Ha a céljaim nem nyerik el tetszésedet, erőszakot alkalmazok, hogy a szándékom ne nyilvánulhasson meg, és ily módon képességeidet céltól elérésének szolgálatába állítsam.

Az emberi lény átalakítja a természetet, és amikor felépít egy társadalmat, amikor szocializálódik, elkezd másokat a természet részének tekinteni, és megpróbálja használni őket, akkor megjelenik az erőszak a társadalmi érintkezés formájaként. A „természet elleni erőszakra” beszélni jelentéstani túlzás. A természetnek nincs szándéka, és így erőszaknak sem vethető alá. Ezzel a kifejezéssel azt akarjuk mondani, hogy az ember tevékenysége már olyan mértékben ingatta meg a környezet egyensúlyát, hogy ezzel már saját túlélését veszélyezteti. Végül soron pedig a „természet elleni erőszak” az emberi lényen tett erőszak. Az erőszak mindig valamilyen szándék manipulálásához kapcsolódik, a szándék pedig nem része a természetnek.

Az erőszak tehát egy olyan cselekvésmód, ami megakadályozza egy másik emberi lény *szándékának* kifejeződését. Az erőszak célja nem az, hogy a testet pusztítsa el, hanem hogy megakadályozza a *szándék* érvényesülését.

Erőszakon általában fizikai erőszakot értenek. Ez arra alkalmas, hogy egy másik személyt erővel visszatartsunk attól, hogy kifejezze magát. De létezik gazdasági erőszak is, amikor úgy uralkodom valakin, hogy korlátozom az anyagi forrásokhoz való hozzáférést, amelyek lehetővé teszik létfenntartását. Van pszichológiai erőszak is, ami azt jelenti, hogy a másik önkifejezését megakadályozom úgy, hogy fizikai vagy gazdasági erőszak bevetésével fenyegetem.

Alkalmazhatjuk az erőszak eme formáit egyénen vagy csoportokon, és így megakadályozhatjuk egy faj, egy kultúra vagy egy vallás kifejeződését.

Igen elterjedt az a hiedelem, hogy az erőszak megengedhető önvédelem esetén, fenyegetettséggel szemben. (19) Ha valaki veszélyezteti az életemet vagy a családom életét, a tulajdonomat vagy a szabadságomat, az erőszak elfogadható válasz. Az államra átruháztuk a „törvényes erőszak” alkalmazását. Az államnak joga van erőszakkal fellépni, ha állampolgárai veszélyben érzik magukat. Így, az önvédelem csak korlátozott helyzetekben szükséges, mivel az államapparátusnak megvannak az eszközei, hogy erőszakot alkalmazzon akkor, amikor szükség van rá. Am ahogy nő a társadalmi ellentmondás, az állam végtelen spirálként tökéletesíti elnyomó eszközeit.

Ha az államot a hadsereg, egy gazdasági csoport vagy egy politikai párt tartaná ellenőrzése alatt, akkor vajon törvényes lenne-e az erőszak alkalmazása? Ha megkülönböztetés áldozata vagyok, azaz ha az állam nem véd meg, mert nem tartozom ehhez a hadsereghez, gazdasági csoporthoz vagy politikai párthoz, vajon ebben az esetben is törvényes jog az önvédelem?

Minden hatalom azért tartja fenn magát, hogy erőszakot gyakorol személyeken. Az állam élhet fizikai erőszakkal rendvédelmi erőin keresztül, munkajogi törvényeivel, adókkal vagy kisajátításokkal pedig gazdasági erőszakot alkalmazhat. A gazdasági hatalom közvetlenül vagy az államon keresztül léphet fel erőszakosan, úgy határozva meg a játékszabályokat, hogy egyeseket előnyben részesít, másoknak kárt okoz. A hadsereg erőszakkal léphet fel, ha fenyegetve érzi magát, vagy ha át akarja venni az állami uralmat. Mindezen esetekben törvényes erőszakra van szó, mivel azt a jogi hatalom támogatja. Vannak bűnözői szervezetek is, amelyek úgy tartják fenn magukat, hogy illegálisan alkalmaznak erőszakot. Mások, például felbérelt vagy katonai jellegű szervezetek, szintén illegálisan használnak erőszakot, de a többiekkel ellentétben ezeket elismeri az állam.

A *hatalom* és az *erőszak* pedig gyűrűzik, mint egy növekvő spirál. A társadalom ellenőrzése érdekében erőszakhoz folyamodnak, az erőszak azonban növeli a zűrzavart, a hatalmat tehát növelni és központosítani kell, hogy még inkább betölthesse ellenőrző szerepét. A hatalommal együtt növekszik az erőszak, a zűrzavar egyre nagyobb, s hogy féken tartsák, erősítik a hatalom befolyását.

Időnként a látszólagos hatalomváltás csak az alkalmazott erőszak módszereinek változtatását jelenti. Például a diktatúráról demokráciára térünk át, és az az érzésünk, hogy hatalomváltás történt. Valójában a hatalom változtatott erőszakos módszereit: ez esetben a fizikai erőszakot gazdasági vagy pszichológiai erőszakra cserélte. Ha ez a hatalom is fenyegetve érzi magát, ismét fizikai erőszakra folyamodik, és nem csinál majd ebből etikai vagy létkérdést.

A hatalom akkor koncentrálódik, ha egyre kevesebben akarnak egyre több ember felett uralkodni.

Forradalmak idején, amikor hatalomváltást kísérelnek meg, törvényesítik az erőszakot, hogy leszámoljanak az uralkodó hatalommal. Sokszor sikerrel is jártak, de a következmény az lett, hogy ugyanaz a *hatalmi és erőszak* struktúra jött létre, ami ellen harcoltak. A francia forradalom Robespierre diktatúrája és Napóleon császársága felé siklott ki; a bolsevik forradalom Sztálin önkényuralmához vezetett, hogy csak közelebbi példákat említsünk (20). *Az erőszak és a hatalom* egy olyan struktúrát alkot, amelyben mindkét oldal táplálkozik, erősödik és koncentrálnak. A hatalom központosítása erőszakhoz vezet, az erőszak alkalmazása pedig a hatalom központosítására kényszerít bennünket.

Az erőszak visszaszorításának egyetlen módja, ha dekoncentráljuk a hatalmat.

A hatalom dekoncentrálásának egyetlen módja, ha erőszak nélkül változtatjuk meg.

Machiavelli híres mondása minden hatalmi kérdésre érvényes: „a cél szentesíti az eszközt”, ez a „cél” pedig mindig a hatalom megőrzése és fenntartása. Itt az ideje átfogalmazni ezt az antihumanista gondolatot ilyenformán: „felhasznált eszközeid árulják el céljaidat” (21).

Amikor egy szörnyű és embertelen hatalom ellen erőszakkal harcolok, mennyivel vagyok különb, mint ez a hatalom? Ha B csoport ugyanazokat a szörnyűségeket követi el, mint korábban A csoport, akkor nincs változás a hatalmi struktúrában; csupán a hatalmon levő személyek változtak, maga a hatalom nem. Azaz: ez a forradalom kudarcot vallott, szinte semmi haszna nem volt.

Ha egy hatalom a tömegek lelkesedésére támaszkodik, vagy tömegőrületet kelt azért, hogy igazolja az erőszak alkalmazását, elveszíti a ráruházott törvényi jogokat, és a nép el fogja ítélni érte, ha majd magához tér elragadtatott állapotából.

Azt gondolhatnánk, hogy a társadalmi hatalom élére megfelelő emberek szükségesek. A megfelelő személyek önkontrollal vagy olyan erkölcsi értékekkel fognak rendelkezni, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy mások javára gyakorolják a hatalmat. Mindig így gondolkozunk, és ezért szavazunk mindig másokra. De minden alkalommal rá kell jönnünk arra, hogy a különböző személyek a hatalom birtokában mind ugyanúgy viselkednek.

Íme tehát egy újabb kudarc. Elfördíthatjuk a tekintetünket, miközben ugyanazokra a képviselőkre adjuk szavazatunkat, vagy megkockáztathatjuk a hatalmi struktúra leváltását.

A rejtett gazdasági erőszak talán jobbnak tűnik, mint a brutális fizikai erőszak, vagy jobbnak láthatjuk, ha a hatalom ezek és nem azok kezében van, ám az ilyen fajta előnyben részesítés semmit sem változtat az alaphelyzetben: azon, hogy az emberi lényeket embertelen eszközökkel tartják ellenőrzés alatt.

Mindaddig, amíg kitüntetett helyzetet élvezek a hatalomban, ez nem tűnik számomra olyan szörnyűségnek, és nem látom akadályát, hogy fejlődjön és összpontosuljon. De a hatalom előbb vagy utóbb azok ellen fordul, akik támogatták. Amikor észrevevesszük, hogy egy szörny világjöttében segédkeztünk, amely most fel akar falni minket, akkor már túl késő, a szörnyeteg megerősödött és elszabadult.

A hatalom és az erőszak egy struktúrát alkot, akárcsak a szín és a forma. Nincsen szín forma nélkül, sem pedig forma szín nélkül. Az erőszak, mint a társadalmi átalakulás formája, nem változtatja meg ezt a struktúrát. Érezhetünk haragot vagy gyűlöletet az igazságtalansággal szemben, de sem a harag, sem a gyűlölet nem változtatja meg a társadalmakat.

Az emberi társadalom csak az erőszakmentesség talaján jöhet létre. Az erőszakmentesség egy olyan emberi cselekvésforma, amely erőszak nélkül változtatja meg a társadalmi és a személyes világot, kibontakoztatva a személyes szabadságot, és tiszteletben tartva mások szabadságát. Nem szédítik el a hatalom birtokosai, és hatalmi vákuumot hoz létre. Egyéni akcióként indul, és nagy közösségeket igyekszik bevonni. Valóban hatékony, ha nagy emberi közösségek akarják a változást, de sikerei jelentéktelenek, ha egy kisebbség kényszeríti azokat a többségre. Az erőszakmentességet nem térítik le útvjáról az elszigetelt egyének erőszakos cselekményei. Az erőszakmentesség azt jelenti, hogy a változások folyamatának iránya magán viseli az emberi jövő vitathatatlan jeleit.

Egy humanista forradalomnak, amely a politikai, jogi és gazdasági rendszer megváltoztatására törekszik, egyben személyes változást, megbékélést is kell javasolnia, összhangot az ember gondolatai, érzései és cselekedetei között, és egy tervet, amely értelmet ad a létezésnek. Egy olyan forradalomnak, amely az emberi lényt helyezi a középpontba, erőszakmentes formát kell találnia küzdelméhez, és ezt a forradalmat az egyszerű embereknek kell majd támogatnia és megvalósítania.

A társadalmi változás

1. Merre tartunk?

A XX. század képei peregnek előttem: az olasz diktátort, Mussolinit éltető tömeg; a német sokaság, akik Hitlernek tapsolnak, amikor bejelenti az árja faj fensőbbiségét az egész bolygón; Franco, aki elveszi a spanyol nép szabadságát; a francia Pétain marsall együttműködik a hitleri csapatokkal; a Szovjetunióban Sztálin megalapítja az egyik legvéresebb diktatúrát, és Truman amerikai elnök, aki az éppen feltalált atombombával elpusztítja Hiroshima és Nagasaki lakóit.

Mindez álomnak tűnik, mintha a történelem távoli eseményeiről volna szó, noha alig ötven éve történt. Ezek a jelenetek nem úgy tűnnek, mintha kapcsolatuk lenne a szabadságáért és méltóságáért harcoló emberi lény történelmével. Ugyanakkor e szörnyetegek mellett, egy sovány és nevetséges ember – ahogy Churchill fogalmazott – felszabadítja Indiát a brit fennhatóság alól. Gandhi, ez a nagy lélek, egy történelmi pillanat erkölcsi tartaléka erőszakmentes harcba kezdett, amely forradalommal és cselekvési eszközzé vált. Vajon véletlen-e, hogy amikor az emberi tényleg elveszteknek látszik, a legváratlanabb helyeken születik újjá meglepő erővel? Véletlen-e, hogy a legkeményebb diktatúrák idején, a történelem legsötétebb korszakaiban mindig vannak olyanok, akik eltávolodnak koruktól, és visszaszerzik az elvesztett méltóságot és szabadságot?

Az, ami mélyen emberi bennünk, a legszörnyűbb önkény idején veszi fel a küzdelmet, kiutat és jövőt keresve.

A közelmúltban alkották meg az atombombát, aztán a hidrogénbombát és a neutronbombát, a nukleáris fegyverek száma megsokszorozódott, és az emberi lény a teljes pusztulás fenyegetettségében élt. Amikor Ronald Reagan, az USA elnöke a nukleáris csillagháború előkészítéséről döntött, az orosz nép Mihail Gorbacsov vezetésével meglepő fordulatot hozott a történelem menetében, és egyoldalú leszerelésbe kezdett. Mi ez, ha nem egy újabb bizonyítéka annak, hogyan avatkozhat be történelmébe az ember, igent mondván az életre és visszautasítva a halált, megmutatva nagyságát és túllépve az egyéni érdekeken?

Generációm hosszú időn keresztül azon vitatkozott, hogy a forradalomnak Istennel vagy Isten nélkül, erőszakkal vagy erőszakmentesen kell-e lezajlania, és hogy a termelési tényezők-e a lényegesek vagy egyedül az ember felelős a sorsáért. Sok időt, túl sok időt töltöttünk el vitával és azzal, hogy tagadjuk egymás előtt meggyőződéseink értékét és nemességét. Túl hosszú időbe telt, amíg felfedeztük, hogy az igazság nem abszolút, és hogy az emberek fontosabbak bármely igazságnál. Ez idő alatt a technológia ugrásszerűen fejlődött, a világ egységessé vált, a katonai diktatúrák adósságba döntötték az államokat, a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank és a helyi bankok egy új társadalmi szerződést erőltettek ránk, és megfojtották az embert a külföldi, a vállalkozói és a személyi adósságokkal.

Milyen más értelem jut ma egy nemzetnek, egy népnek vagy egy embernek, amely nem az adósságok visszafizetéséről szól?! Miféle szabadságra áhítozhatunk azon kívül, hogy ne tartozzunk senkinek? Úgy látszik, hogy manapság ebben a társadalmi és egzisztenciális nyomorúságban folynak az események.

Napról napra nő azoknak a száma, akik szükségesnek érzik, hogy jósnőtől kérjenek tanácsot, kártyát vessenek, vagy a horoszkópot tanulmányozzák. Igény van arra, hogy biztos pontokat találjunk az élet minden területén. Néhány éve ezeket a praktikákat csak azért alkalmaztuk, hogy megtudjuk: Ámor a kegyeibe fogad-e minket vagy ér-e bennünket nem várt szerencse. Szórakoztató szalonjátéknak fogtuk fel, kellemes időtöltésnek. Ma egyre kevésbé viccelődünk ezen, egyre komolyabban vesszük, és napról napra nagyobb szükségét érezzük annak, hogy horoszkópoktól vagy kártyától tudakoljuk meg a sorsunkat.

A gyorsuló technológiai fejlődés és az egyetemesezés együttesen – nemcsak a gazdaság területén, hanem az életstílust illetően is – társadalmi zűrzavarral és növekvő regionális konfliktusokkal kísért ingatag helyzetet hoz létre. Egyik nap úgy véljük, hogy minden csodálatosan működik, másnap pedig az az érzésünk, hogy minden az összeomlás határán van. Bármilyen helyi problémát tapasztalva globális krízisre gondolunk, és időnként egy jó gazdasági mutató már elhiteti velünk, hogy a teljes boldogság felé tart a világ.

Merre tart hát ez az egyetemesezési folyamat?

Az egyetemesezés a „Planetáris Civilizáció” (22) irányába tart.

Nem szeszélyes feltételezés ez, ha visszatekintünk a hatalom dinamikájára az oszmán birodalomtól, a világháborúktól, a világ két részre osztásától a jelen helyzetig, amikor egyetlen hatalom birtokolja a gazdasági és katonai hatalmat. Egyedül az USA rendelkezik mindkét hatalommal egyszerre, mivel Oroszországnak csak katonai, míg Európának és Japánnak csak gazdasági hatalma van.

Toynbee (23), a XX. századi angol történész elemzéséből tudjuk, hogy az emberi történelemben 21 civilizációt különíthetünk el, és mindegyik végigjárta a következő szakaszokat: megalakulás, fejlődés, egy abszolút jellegű központi hatalom létrejötte, társadalmi zavarok és végül a központi hatalom felbomlása, melynek következménye a civilizáció pusztulása.

Ha elismerjük, hogy egy új, világméretű civilizáció irányába tartunk, feltételeznünk kell, hogy a Toynbee által megállapított szakaszokon fogunk végigmenni.

Ezzel azt akarom mondani, hogy egy nagy totalitárius és imperialista világhatalom fejlődik ki, ezzel egy időben a társadalmi bázis szétesik, és egyre kaotikusabbá válik, egy adott pillanatban pedig a társadalmi bázis centrifugális erői meggyengítik a központi hatalmat, s ezzel a világméretű civilizáció széthullik.

Ha figyelembe vesszük ezt a lehetőséget, jobban megértjük az olyan intézmények növekvő fontosságát és súlyát, mint a Nemzetközi Valutaalap és az ENSZ békeerői, melyeket egyre inkább jellemez egyfajta beavatkozó magatartás. Latin-Amerikában, Afrikában és Ázsiában a kormányok egyre inkább arra hajlanak, hogy diktatúrát vagy erősen önkényuralmon alapuló demokráciákat építsenek ki. Egyre gyakoribb, hogy a társadalmi zavargások vagy az (esetleg nyilvánosságra sem került) határkonfliktusok államcsínyekhez vezetnek, melyek folyamán ebben a demokráciában egy diktatórikus cselekvésmód válik törvényessé. Egyre érzékelhetőbb a pénzügyi eladósodás durva vagy kifinomult mechanizmusa által történő társadalmi ellenőrzés.

Az Európa, Japán és az USA közötti gazdasági játszmák nem fognak kárt okozni az amerikai hatalmi törekvéseknek, viszont ellenőrzés alá vonják Kínát, mely e könyv írásakor még nem teljesen része ennek az „új világrendnek”.

Egyre nyilvánvalóbb a *szabadpiac* gazdasági modelljének bukása. Nem tudom, hogy akkor, amikor ezeket a sorokat olvasod, elfogadott lesz-e még ez az elnevezés. Mindenesetre a „szabadpiac” bukása nem eredményez globális méretű válságot, a modellt a „szabad tervgazdálkodás” modelljével vagy a korszak végének egy más szinkretizmus elméletével fogják helyettesíteni.

Érdekes lesz megfigyelni az USA-n belül végbemenő változásokat. Vannak manapság olyan hangok ebben az országban, amelyek erős vezetést kívánnak. Ha egy vezetés erős, annak következményei még erőteljesebbek, s egy inkább diktatúrához hasonló demokrácia fog a szemünk előtt létrejönni, amint azt Latin-Amerikában is láthatjuk. Mulatságos látni, ahogy a kétpártrendszer „szabad egypártrendszerbe” megy át, amely az „egyetemes béke” érdekében egy „szabad tervgazdálkodás” modellt állít fel. Ha ez bekövetkezik (amennyiben bekövetkezik), az aktuális „józan ész” olyan erős sokkot fog átélni, mint az oroszok 1990-ben, amikor egy reggel arra ébredtek, hogy a Kommunista Párt nem létezik többé.

A mai korban nem a civilizáció működése a rendkívüli. Ami valójában rendkívüli az az, hogy a történelem első világméretű civilizációjáról van szó. Első alkalommal fogjuk átélni egy civilizáció csúcspontját anélkül, hogy más civilizációk is fejlődésnek indultak volna. Nincs más földrajzi hely, ahol egy ezt helyettesítő civilizáció kifejlődhetne. Nincs olyan hely, ahol egy civilizáció megkezdhetné fejlődését, miközben emez éppen szétesik.

Ez azt jelenti, hogy az ezt követő civilizáció ennek az éppen feléledő birodalomóriásnak a belsejében foglal majd helyet.

Lehetséges, hogy az, hogy ez a „világméretű civilizáció” egy világbirodalom felé tart – ahogy Toynbee leírta –, csupán a történelem mechanizmusából adódik. De az is lehetséges, hogy e folyamat fejlődése közben az emberi szándékosság arra fog törekedni, hogy utat törjön magának a jövő felé. Lehetséges, hogy párhuzamosan és észrevétlenül egy másik folyamat indul el a hatalmas birodalom belsejében: kialakítva egy új tekintetet az emberi lényen. Így elősegítve új hiedelmek születését, új értelmet keresve az életnek, s felfedezve egy új társadalmi tervet, mely egy közös ideál felé fogja terelni az egymástól távoli és különböző emberi lények millióit.

2. A társadalmi mozgalom

Egy új korszak ez, az egyetemes emberi nemzeté, a társadalmi együttműködés új formája, a hatalom központosítása nélkül. Az emberi lényen nem lehet majd erőszakot elkövetni, mindenki egyenlő

jogokkal fog rendelkezni, azon egyszerű ténynél fogva, hogy megszületett. Szabadon virágozhat a sokféleség és a változatosság, a technika az élet szolgálatában áll majd, kiterjeszti az időt, túllép a testen, gyarmatosítja a galaxisokat. A „létezés” önnön tudatára ébred, s ebben az örömben új világokat és új sorsokat teremt. Egy új korszakot, egy igazán emberit.

Miként tudna a történelem folyamatába beavatkozni egy, a globális hatalmak szempontjából jelentéktelen mozgalom, és egy olyan társadalmi erőt létrehozni, amely megteremtheti egy új kor szükséges változásait és feltételeit?

Ez nem lesz lehetséges, hacsak össze nem omlik ez a globális hatalom.

A jelenlegi helyzetben a globális hatalom bukása globális katasztrófát eredményezne, hacsak nem jönneek létre haladó tényezők, amelyek fejlődnének és sokasodnának még ezen a civilizáción belül. Lehetővé tennék, hogy megváltozzon a hatalom-erőszak struktúra, és az emberiséget azon utópia felé vezetné, amelyet az imént vázoltunk fel.

Ha az egyetemesedésnek az a végzete, hogy egy planetáris civilizáció váljék belőle, a globális hatalomé pedig az, hogy mechanizmusából adódóan összeomoljon, akkor a humanisták felelőssége ma az, hogy létrehozzanak egy olyan társadalmi mozgalmat, mely az *egyetemes emberi nemzet* felé irányíthatja emberek tömegeit abban a pillanatban, amikor nyilvánvalóvá válik a globális hatalom széthullása.

E humanista társadalmi mozgalomnak szüksége lesz egy vezérlő utópiára (az *egyetemes emberi nemzet*), egy új tekintetre az emberi lényen (belső, történelmi és társadalmi) és egy lázadó magatartásra, harcra a megkülönböztetéssel és az erőszakkal szemben. Egy olyan multikulturális és nemzetközi szerveződésre is szükség lesz, amely meg tudja oldani az emberek helyi konfliktusait anélkül, hogy a fennálló hatalomra támaszkodna, és egy olyan cselekvési módszerre (az erőszakmentességre), amely egységben van az elérni kívánt utópiával (24).

3. A társadalmi változás

Az emberi lény eddig még sosem nézett szembe ekkora hatalommal. Egy megerősödő hatalommal, amely meghódítja az egész bolygót. Egy olyan nagyhatalommal, amely kisajátítja a Földet, a vállalatokat, az energiát, a gyárat, a levegőt, a teret, a kórházakat, az iskolákat, a stadionokat, a politikusokat, és azt is, amit gondolunk, amit érzünk, amit szeretünk, amit gyűlölünk, amit teszünk vagy amit abbahagyunk, az időnket és a szabadidőnket. Meghódít mindent, nemcsak egy országban, hanem a földgolyó minden egyes pontján.

De a maga idején ennek a nagyhatalomnak szembe kell majd néznie egy nagy emberi lényvel. Egy emberi lényvel, aki már számos alkalommal legyőzte a történelmet, aki naggyá lett és a magasban akar szárnyalni.

Tévedsz, ha azt hiszed, hogy az emberi lény szunnyad, hogy fáradt vagy reménytelen. Gondold inkább azt, hogy most éppen hátrál, követve az igazi harcosok évezredek bölcsességét: „Ne szállj szembe egy nagy erővel; vonulj vissza, amíg az meg nem gyengül, és akkor haladj elszántan előre.” Ha így gondolkozol, meglátod majd, hogy a hátrálás csak látszólagos. A társadalom tengere az, ami hátrál, erőt gyűjt és a megfelelő pillanatban dagályként tér vissza, olyan ritka erővel, amelyet a világon semmi sem tud majd megállítani.

A társadalom dagálya visszatér, efelől semmi kétség nincs. Hiszek és bízom az emberi lényben. Van egy feladatunk, egy küldetésünk, egy sorsunk: ennek a társadalmi mozgalomnak a felépítése, amely képes a folyamatot a legnagyobb utópia felé irányítani... Íme a kihívás, amely e kor férfiai és asszonyai előtt áll. Legyőzni a legnagyobb hatalmat – ez nyitja meg a teret egy *egyetemes emberi nemzet* előtt.

Az élet értelme

*Egy létező hely, nagyon közel,
hol kapcsolódik minden, ami ember.
Benned élnek tetteim,
él benned életem – tetteim,
az élő nem éli a halált.
Egy létező hely, nagyon közel,
ahol megszűnik távol és közel.*

*Keresünk igazságokat, melyek súlyát érzi a kéz,
és küzdünk,
mint Don Quijote,
mint egy gép,
s csak a vég, nincs más.*

*Ami történik velem, veled is,
az örömben több az öröm, mint búban a bánat,
a jó fényesebb, mint amilyen sötét a gonosz,
az édes édesebb, mint keserűben a keserű látszat.
Ami történik velem, veled is.*

*A létnek nincs vége,
ő nem a test működése,
sugaras ősi fény,
a minden és a Mindenség megértése.
Szikrázó ragyogás,
örök-jelen pillanat,
az örömben,
a mindig keletkezőben megmarad,
itt vagy,
a szeretett, a sajnált, a szív keresése.*

1. A lét kérdése (25)

Korábban láttuk, hogy az értelemüresség állapotának szerepe az, hogy elterelje a tekintetet az ellentmondásról és a szenvedésről.

Az emberi tudat egyik nagy kérdése *végességének* problémája. Azaz, hogy meghalunk, véget érünk, eltűnünk, a semmi.

De ez a probléma nem így jelentkezik. Senki nem így gondol a végességre. Ha van valami, amitől a tekintetünk elfordul, az a tudat halála. Azaz attól, hogy meghal az érzékelés, meghal az emlékezet, meghal, az, amit „én”-ként ismerek.

Azt mondhatod, mindannyian tudjuk, hogy meg fogunk halni. Ez igaz, tudjuk, de nem úgy viselkedünk, mintha tudnánk, éppen ellenkezőleg, úgy viselkedünk, mintha nem tudnánk.

Azt mondod, vannak hívők. Ez igaz, de az erőszak, mint társadalom-szervezési mód, és a szenvedés, amelynek nagy emberi közösségek vannak kitéve, kétségessé teszi számomra e hitek mélységét.

Nekem úgy tűnik, hogy úgy a hívők, mint a nem hívők úgy élnek, mintha a halál nem következne majd be. Elfordítjuk a tekintetünket a végességről, és így sokkal mélyebb értelemürességbe süllyedünk, mint a korábban leírt pszichológiai tapasztalatok.

A halál kérdése egy alapvető ellentmondással állít szembe minket, amitől szenvedünk, és amelyre úgy válaszolunk, hogy elfordítjuk róla a tekintetünket. Ez azt jelenti, hogy az ellentmondást okozó fájdalom ellenére inkább az értelemürességbe süllyedést választottuk. Elaltattuk ezt a fájdalmat, és úgy élünk, mintha ez a tény soha nem következne be.

Tudatában vagyunk egy alapvető ellentmondásnak, egy mély értelemürességnek és neheztelésnek. A legmélyebb kudarc tagadásával állunk szemben.

Néhány évvel ezelőtt játszottak egy filmet, amelynek „Doktor Frankenstein” volt a címe. A főszereplő (1930-ban) megpróbált gőz- és elektromos gépek segítségével visszahozni az életbe egy halott testet. Ez mindig sikerült neki, de szörnyek éledtek fel. Szörnyek, amelyeknek rondaságuk ellenére emberi vonásaik voltak, és néha emberibbek voltak a környék lakóinál. Végül szükségessé vált, hogy elpusztítsa ezeket a szörny-embereket, és így visszatérjen a természeti és isteni rendhez.

Az ember nem tudott lélegezni a víz alatt, nem tudott repülni, nem látta a parányi dolgokat és mindezt mégis megvalósította. Nem tudott feldolgozni nagy mennyiségű információt, nem tudta manipulálni a génjeit, és mindez sikerült neki. Nem lehetséges, hogy a végességgel is fog valami érdekeset művelni? Mint ahogy már valahol mondtuk, biztosak lehetünk abban, hogy nem tudunk megoldani egy olyan problémát, amellyel nem nézünk szembe. Ugyanakkor a megfigyelés és a tanulmányozás nem feltétlenül vezet eredményhez. De ha nem foglalkozunk a kérdéssel, akkor biztosan nem lesz változás. Így vagy úgy, a lét egy problémájával állunk szemben. Egy olyan problémával, amely szenvedést okoz és amelyre értelemürességgel válaszolunk. Értelemürességgel, amelyet ebben az esetben nagybetűvel kell írni.

Ez a probléma nagyon érdekes lehet, olyannyira, hogy hirtelen az életem legfontosabb kérdésévé válhat: kilépni az Értelemürességből.

2. A halál kérdése

Első megfigyelés

A halál témájához közeledve a következő nehézséggel találjuk szemben magunkat: nem vállaljuk, hogy meg fogunk halni. Nem akarjuk elfogadni azt a tényt, hogy ez elkerülhetetlenül meg fog velünk történni. Először meg kellene győzni magunkat arról, hogy meg fogunk halni.

Tudjuk, hogy meg fogunk halni. Ez intellektuális tudás, tudjuk a fejünkkel, de nem érezzük, hogy igaz. Azt gondoljuk, hogy még sok időnk van, ami természetes, de ez a jelenség nincsen jelen az életünkben. Úgy gondolunk rá, mint arra, hogy a jövőben jobb munkánk lesz, vagy egy külföldi utazásra vagy arra, hogy majd találkozom egy olyan személlyel, akit szeretni fogok. Mindezek vagy megtörténnek velünk, vagy nem. Ugyanígy érzünk a halállal kapcsolatban: dolgozni fogok, meg fogok házasodni, meg fogok halni. Ugyanakkor lehet, hogy dolgozni fogok, lehet, hogy nem. Lehet, hogy megházasodom, lehet, hogy nem. Ami azonban biztos, hogy meg fogok halni. Efelől nincs kétség.

Amikor egy szeretett személy közel van a halálhoz, akkor kétségbeesünk, és nem fogadjuk el a helyzetet. Ennek a kétségbeesésnek és aggodásnak az a gyökere, hogy a szívünk mélyén nem fogadjuk el azt, hogy ami ezzel a szeretett személlyel megtörtént, később velünk is megtörténhet. Ez a kétségbeesés sokkal messzebbre vezet, mint az a nosztalgia, amit az illető eltávozása okoz bennem. Szembesít a saját életem alapvető kérdésével.

Második megfigyelés

A halál pillanatában a test megszűnik működni. Leállnak az életfunkciók, egyik sejt sem táplálkozik vagy szaporodik tovább. Végül az egész test felbomlik, akár a föld alá kerül, akár elhamvasztják.

Ez az, amit megfigyelünk. De marad egy kétség: vajon van-e olyan életfunkció, amely nem feltétlenül a testhez kapcsolódik, *valami*, aminek nincs szüksége a testre ahhoz, hogy működni tudjon? Vajon az emberi lény csupán a teste? Vagy van benne *valami*, ami független a fizikai létezésétől? Valami, ami nem szűnik meg a test halálakor.

Az érzékelés fizikai jelenség. Ha a látószerv megsérül, nem látok. Halálom után nem fogok úgy érzékelni, mint most, mivel ezek a szervek elpusztulnak. Az emlékezet, az emlékek és minden más agyműködés testi, tehát működésükhöz szükségük van az agyra.

Nem ismerünk a testtől független életet. Ugyanakkor azt sem mondhatjuk, hogy az emberi élet a test élete. Nem azonosíthatjuk az embert a *dologgal*, ami a test. Nem kevésbé emberi az, akinek hiányzik a karja vagy más testi fogyatékosága van. A vese, a szív vagy az agy részeinek átültetésénél nyilvánvalóvá válik, hogy nem a test az, ami meghatározza az embert. Átültették más ember veséjét, de nem a másik embert. Jól ismert Stephen Hawking, a századvég egyik legnagyobb fizikusának esete: csak a kisujját tudja néhány milliméternyire mozgatni. Ez a szabad szemmel alig látható mozgás – mivel bonyolult számítógépes rendszerekhez van kapcsolva – lehetővé teszi számára, hogy

kommunikáljon, és tudományos felfedezéseket tegyen. Mindez oda vezet, hogy megkülönböztessük az emberi létet attól, amit testnek nevezünk.

Ebből a nézőpontból a test a lét *eszközévé* válik, és nem a lét maga. Ebben a gondolkodásmódban a testről, mint az emberi *szándék eszközéről* beszélünk. Ami az embert jellemzi, az a szándéka, a világban való cselekvés, amihez a testét használja (26).

Harmadik megfigyelés

Nem tudjuk, hogy a szándék függetlenné válhat-e a testtől. Nem tudjuk, hogy létezhet-e test nélkül, és ha igen, akkor milyen formában.

Nincsenek ismereteink ezen a területen, ellenben vannak hiedelmeink. Mindannyiunknak megvan a maga hiedelme. Egyesek erősebben hisznek, mint mások. Ezt nevezzük vallásosságnak. Megvannak az elképzeléseink a *túlvilágról*, és többé vagy kevésbé hiszünk benne. Vannak emberek, akik hisznek valamiben és mások másban hisznek. Sőt, vannak olyanok is, akik azt hiszik, hogy minden felbomlik, és ami marad, az a semmi és az értelemüresség. Ez is egyfajta hiedelem és vallásosság.

Mit az, amit hiszünk?

Nagy jelentősége van annak, amit hiszünk, nemcsak a túlvilágról, de a jelenről is. Ha azt hiszem, hogy valaki szimpatikusnak talál, egy bizonyos módon fogok viselkedni, egészen eltérően attól, mint ha azt hiszem, hogy nem tud elviselni. Amit hiszek, az meghatározza a cselekedeteim irányát. Azok a dolgok, amiket hiszek, meghatározzák a jelenlegi viselkedésemet.

Amit arról hiszek, hogy a halálom után fog történni, az meghatározza a jelenlegi cselekedeteimet.

Negyedik megfigyelés

Milyen emlékeim vannak a halottaimról?

Főleg azokra a cselekedeteikre emlékszem, amelyek más emberekkel kapcsolatosak. Hajlamosak vagyunk azokra a cselekedetekre emlékezni, amelyekkel jót tettek másoknak, amelyeket jónak tartunk. Azokra is emlékszünk, amelyekkel rosszat tettek másoknak. Azok a cselekedetek maradnak meg bennünk, amelyeket ez az ember mások felé végrehajtott. Figyeld meg, hogy mit teszünk a mérlegre az emberi élet végén. Az érdekel minket, amit velünk és másokkal tettek. Amire emlékszünk a halottainkkal kapcsolatban, azok a másokkal kapcsolatban végrehajtott pozitív és a negatív cselekedeteik. Ez egy kulcs lehet, amely irányíthatja a saját cselekedeteinket is a világban.

3. A hit kérdése

Minden ember számára a haláltól való félelem jelenti a legnagyobb szenvedést. Az emberek nagy része megpróbál megfélekezni a halálról, mintha az nem is létezne. Úgy élnek az életüket, mintha örökké tartana. Úgy élnek az életüket, hogy az értelemürességben szórakozva elmenekülnek a végesség elől, és alávetik magukat a szenvedésnek.

Szívünk mélyén azt hisszük, hogy minden véget ér a halállal. Hiszünk a halálban.

Bocsásd meg nekem ezeket a közhelyeket, de ha elérkeztél eddig a pontig, az azért van, mert követtél a kudarcról és az értelemürességről szóló fejezetektől kezdve. Amikor a hitről beszélek, nem vonom kétségbe a személyes vallásos hitedet. Inkább egy formáról beszélek, amit a vallásosságunk öltött, egy módról, ahogy megéljük a hitet.

Észre fogod majd venni, hogy nem mindig ugyanolyan a hitünk. Néha több van belőle, néha kevesebb. Néha megingathatatlan a bizonyosságunk, néha kétes, és gyakran kétségek között élünk. A hit állapotai sokfélék.

A fanatizmus például a hit egy formája. A hit egy betegsége. A fanatizmus pillanataiban, amelyeket megéltem (és voltak ilyen pillanataim), nagy ürességet fedeztem fel. Az annyira abszolút hitem abszolút ürességet rejtett. Ha bárki megkérdőjelezte a hitemet, például egy másik hittal, azt veszélyként éltem meg, annak a veszélyeként, hogy leleplezi saját ürességemet. Tehát mások tagadása, az erőszak és a halál bizonyulnak a hitemet megvédő tényezőknél. Megvédenek a semmitől, ami a fanatikusok belső igazsága.

Ebben a korban más formái is léteznek a hitnek, például egyfajta ellentmondásos hit. A világ minden táján hirdetek egy bizonyos hitrendszerrel, viszont ellenkezőképpen cselekszem, mint amit ez a hit javasol.

A hitem megerősödik, ha egységben vagyok azzal, amit hiszek, és meggyengül az ellenkező esetben. Az az érzésem, hogy jelenleg a hit gyengülését tapasztalhatjuk, azaz, mintha egy, az ellenkező irányba mutató hit kezdene megerősödni. Egy ellentétes hit, hit a halálban.

Vajon van valami az emberi lényben, ami túléli a test halálát?

Ha van értelme az emberi életnek, lehetséges, hogy ez a *valami* az emberi lényben az emberivel kapcsolatos, túl a sokszínűségünkön és az egyéniségünkön?

Ha az élet állandóan fejlődik, vajon a halál nem csupán látszat a mulandó test számára? Az Élet, ami bennem van, aminek a fejlődését érzem, amikor az Értelem felé haladok, aminek a teljességét megélem, amikor az emberi fejeződik ki a cselekedeteimben, vajon el fog múlni, amikor a test megszűnik, vagy meg fog szabadulni ettől a testtől és valahol rajta túl folytatódni?

Az értelmem nem tud válaszolni ezekre a kérdésekre, ellenben a hitem igen. Miért kellene hinnem a halálban az élet helyett, amikor mindkét esetben hiedelmekről van szó, és a logikám egyikre sem tud magyarázatot adni?

A hit nem adomány vagy olyasvalami, amivel az ember születik vagy sem. Nem olyasvalami, amit azért kapok, mert egy külső valaki nekem adja. A hit egy szabad cselekedet, egy érzelmi kapcsolat és egy belső erő, ami a hiedelmeimet kíséri. Szabadon választom a hiedelmeimet, és megerősítem azokat, amikor a mindennapi cselekedeteim egységben vannak ezekkel a hiedelmekkel.

A hit nem természetes adottsága az emberi lénynek: nem arról van szó, hogy ha szerencsénk van, vele születünk, ha pedig balszerencsénk, akkor nem.

Eldönthetem, hogy milyen választ fogok adni kereséseim végén. Ösztönözhetem az értelmemet, hogy fáradhatatlanul keressen igazolást ezekre a válaszokra. Megerősíthetem magamban ezt a belső erőt az egész életem folyamán. Ez a belső erő, ez a hit akkor erősödik meg, ha a mindennapi cselekedeteim egységben vannak a hiedelmeimmel.

4. Az élet értelme

Képzeld el, hogy eldöntötted, hogy elmész a hegyekbe. Felmész egy nagyon magas és tőled nagyon távol eső hegyre. Nem tudod, hogy mennyi időre van szükség ahhoz, hogy eljuss oda. Alig látod a csúcst, mert legtöbbször elrejtí a köd. Lassan haladsz ebbe az irányba. Az út nem könnyű, ezért kis lépéseket teszel. Egy nap rájössz, hogy tudsz futni, de a futáshoz egy másik utat kell választanod. Egy simább utat, egy ereszkedő lejtővel. Amikor lemész a lejtőn, nagyon gyorsan mész. Elkezdesz futni. Megállás nélkül futsz, és egy nap megkérdezed magadtól, hogy miért nem értél még fel a hegyre. És ekkor jössz rá, hogy az ellenkező irányba haladó utat választottad, mint amerre menni szeretted volna. Nagyon gyors voltál, de ellentétes irányba mentél. Elvitetted az utat, elvesztetted az életed irányát, elvesztetted az értelmet. Ekkor megkérdezel valakit (lehetőleg egy hegylakót), hogy hogyan tudnál feljutni a hegyre. Az ellenkező irányba mutat, mint amerről jöttél. Elcsüggedsz, mert az út túl hosszú és fárasztó. „Hallgass rám!” – mondja – „Minden egyes kis lépés közelebb visz a csúcshoz, és boldog leszel, mert még ha hosszú is a megteendő út, a helyes úton haladsz, azon, ami a céloddhoz vezet. Mi az, ami fontosabb? Egy kis lépés a célodd felé vagy egy nagy ugrás a semmi felé?”

A szenvedés lehetővé teszi, hogy felébredjen az ember; figyelmeztet rá, hogy éppen eltékozzunk az életünket és arra, hogy az életnek szüksége van értelemre. Íme az értelemüresség értelme. A szorongás szimfóniája, a soha többé költeménye, egy sivár láthatár, egy örök visszhang, amely azt ismétli, „ne arra, ne arra, ne arra!”.

Szenvedünk, és át akarunk lépni a szenvedésen. Boldogok akarunk lenni. Szenvedünk attól, ami történt, történik, történni fog velünk és amit nem akarunk, hogy bekövetkezzen.

Ahhoz, hogy átlépjünk a szenvedésen neked, nekem, mindenkinek szüksége van értelemre az életében. Az élet értelme az az irány, amit az életem követ. Ez egy út, amelyet bejárunk, ameddig a testünk elkísér bennünket. Minden egyes lépéssel, minden cselekedettel, amit teszünk, mély egységet fogunk érezni, tudni fogjuk, hogy mit kell tennünk és mit nem, és tapasztalni fogjuk, hogy az élet egyszerűen igazolja magát. Ha nincs értelme az életnek vagy van, de csak bizonyos pillanatokban, a szenvedés lesben fog állni és én az áldozata leszek.

Az élet értelme mást és mást jelenthet minden egyes emberi lénynek. ***De csak egyetlen érv létezik.*** Csak egy cél van, amely értelmet ad az életnek: segíteni másoknak legyőzni a szenvedést, hitet adni, kinyitni a jövőt és megadni az értelem lehetőségét az engem körülvevőknek. Lehetek tudós vagy költő, közigazdász vagy paraszt, tisztviselő vagy munkanélküli, egy anya, egy apa vagy egy barát, nem

számít, hogy hogyan fejezem ki az értelmet. Az érv azonban mindig az lesz, hogy azt adjam másoknak, amiről azt hiszem, hogy segít nekik legyőzni a fájdalmat és a szenvedést. Ahogyan a cselekedeteim elkezdnek ebbe az irányba haladni, azt fogom érezni, hogy az életem értelemre lel, és ez meg fogja erősíteni a hitemet magamban, az emberi lényben és abban, ami az emberin túl van.

Összefoglalás

Ebben a könyvben a következőket kívántam bemutatni:

Önmagában való igazság nem létezik. Az érzékelések és a képzetek a valóság egy olyan tapasztalásához vezetnek, amelyet egy külső ténynek tulajdonítok. A szándék az, amely a valóság ilyenfajta elrendezését előidézi. Ha nem ismerem fel, vagy megfeledekzem arról, hogy a saját szándékom a világ értelmezője, akkor a valóságra naiv módon fogok tekinteni, mint valamire, ami ráerőlteti magát a tudatra, és nem olyasvalamire, amit a tudat alkot.

Nem létezik önmagában való, vagy objektív valóság. A tudat különböző módokon strukturálja a világot. Ezeket a módokat érzékeljük valóságnak. A valóság elrendezésének alapját egy „hiedelemrendszer” képezi, a kor előítéletei, a kor elfogadott igazságai, amelyek úgy jelentkeznek számunkra, mintha „önmagukban valók, vagy objektívek lennének”.

Az értelemmel akkor veszítem el a kapcsolatot, amikor elfordítom a tekintetemet arról, amitől szenvedek.

Amikor ledől az a hiedelemrendszer, amely alapját képezte annak, amit valóságnak nevezünk, a „kudarcc” érzésével találkozunk. A kudarc hirtelen felismerése annak, hogy amit valóságnak hittünk, nem az.

Az ellentmondásos folyamatok felismeréséhez a kudarc felismerése a kulcs.

A szenvedés a tudat egy hibás pszichológiai folyamatát jelzi. Azért szenvedünk, mert elvágtuk a választás lehetőségét, és szembe kell néznünk azzal, amit „ellentmondásként” érzékelünk. Nem tudunk konfliktushelyzetekben döntést hozni.

A megbékélés saját kudarcunk felismerésének folyamata. Amikor kudarcot vallok, azaz eltűnik az, amit eddig valóságnak hittem, megjelenik a neheztelés. Ez a helyzetek strukturálásának egy módja, amikor bizonyos embereket teszek felelőssé a szenvedésemért. Azaz másokat tartok felelősnek azért, hogy amit valóságnak hittem, az nem volt az.

Megtalálhatom a saját élettervetem. Ezt a tervet arról ismerhetem fel, hogy megvalósítása során értelmet, teljességet és önmagammal való összhangot érzek. Ahhoz, hogy ezt elérjem, szükséges, hogy a tervem hozzájáruljon mások életéhez.

A szenvedés legyőzéséhez szükségünk van értelemre az életünkben. Csak egyetlen érv létezik, amely értelmet adhat életünknek: segíteni másoknak legyőzni a szenvedést. Reményt, jövőt és az értelem lehetőségét adni azoknak, akik körülvesznek.

Miközben életem értelmét kerestem, szembetaláltam magam a társadalmi szenvedéssel. Ha elfordítjuk a tekintetünket a társadalmi ellentmondásról és értelemürességről, akkor visszaesünk a személyes ellentmondásba és értelemürességbe.

Az egyetemesezés korában a régi, minden kultúrában megtalálható hiedelmek bukásához közeledünk: azon hiedelem bukásához, hogy az emberi lény a természet része, és hogy az erőszak érvényes emberi cselekvési mód. E hiedelmek bukásának felismerése új igazságok felfedezéséhez vezet, amelyek szükségesek az emberiség számára, ha egy új korszakba szeretne lépni.

Bibliográfiai jegyzetek

(1) Önfelszabadítás (Planeta, Argentína, 1991) című könyvében Luis Ammann bemutatja az önmegismerés rendszerét, egy olyan módszert, amellyel ismereteket szerezhetünk önmagunkról. A gyakorlatok formájában bemutatott különleges eszközök lehetővé teszik belső világunk jobb megértését. A relaxációs gyakorlatok, a pszichofizikai technikák, az önismereti gyakorlatok, a katarzisz, a transzferencia és az autotranszferencia technikái olyan rendszert alkotnak, melyet az érdeklődők az író pedagógiai képességeinek köszönhetően könnyedén követhetnek.

(2) „Az emberi táj”-ban (Emberivé tenni a Földet, Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1999), Silo ismerteti a „tekintet” és a „táj” fogalmát:

„1. Beszéljünk tájakról és tekintetekről, s térjünk vissza a már korábban elmondottakhoz: «Külső táj az, amit a dolgokból észlelünk, belső táj pedig az, amit azokból leszűrünk belső világunk rostáján keresztül. Ezek a tájak egyek és ezek alkotják feloldhatatlan valóságképünket».

2. A naiv tekintet már az észlelt külső tárgyokban összetévesztheti azt, ami „látszik” magával a valósággal. Sőt akad olyan is, aki azt hiszi, úgy emlékszik a „valóságra”, mint amilyen az volt. De nem hiányozhat a harmadik sem, aki ábrándjait, képzeteit és álmai képeit anyagi tárgyakkal téveszti össze (olyanokkal, melyeket valójában más-más tudatállapotban észlelt és alakított át).

3. Az, hogy az emlékekben és az álmokban eltorzulva jelennek meg korábban észlelt tárgyak, úgy tűnik, értelmes emberek számára nem jelent gondot. Az viszont, hogy az észlelt tárgyakat örökké azokkal egyidejű észlelések, valamint az adott pillanatban működő emlékek sokszínű leple fedí, illetve az, hogy az észlelés a dolgok közötti létezés általános módja, érzelmi hangulat és magának a testnek egy általános állapota... ezek az elképzelések felborítják a dolgok és a velük való bánásmód mindennapos, egyszerű gyakorlatát.

4. Az történik, hogy a naiv tekintet a „külső” világot saját fájdmán és örömén keresztül észleli. Nemcsak a szememmel nézek, hanem a szívemmel is, gyöngéd visszaemlékezéssel, végzetes gyanakvással, hideg számítással, titkos összehasonlítással. Olyan allegóriákon, jeleken és szimbólumokon keresztül nézek, melyeket én ugyan nem látok meg a tekintetben, de hatnak arra, éppúgy, mint ahogy nem látom a szememet, sem a szemem mozgását, amikor nézek.

5. Ezért – az észlelés összetettsége miatt – amikor külső vagy belső valóságról beszélek, szívesebben használom a „táj” szót a „tárgy” helyett. Ez alatt értelemszerűen halmazokat és szerkezeteket értek, nem pedig egy tárgy elszigetelt és elvont egyéniségét. Fontos hangsúlyoznom azt is, hogy e tájoknak az észlelés olyan műveletei felelnek meg, amelyeket „tekinteteknek” nevezek (ezzel talán helytelen módon érintek számos olyan területet, mely nem a látásra vonatkozik). E „tekintetek” összetett és aktív műveletek, melyek „tájakat” hoznak létre, nem pedig egyszerű és passzív műveletek, melyekkel külső (külső érzékszerveimhez érkező adatok) vagy belső (magának a testnek az érzései, emlékek és észleletek) információkat fogadok be. Felesleges mondanom, hogy e „tekintetek” és „tájak” kölcsönös viszonyában a belső és a külső közti különbségtétel a tudat szándéka, és nem az iskolaalapítók naiv sematizmusa szerint történik.”

(3) „Hozzájárulások a gondolkodáshoz” (Planeta, Argentína, 1990) című könyvében Silo így fogalmaz: „...a veszélytől való félelemmel szemben az egész tudat veszélyben érzi magát. Még ha fel is ismer más funkciókat is, úgymint az észlelés, a racionális gondolkodás és az emlékezés, a veszélyhelyzet az összes ilyen funkción felülkerekedik. Így a tudat a világban való létezés egy átfogó módja, a világgal szemben való átfogó viselkedés.”

(4) Hiedelem. Megalapozatlan vélemények együttese, amelyre más, „racionálisnak” tűnő struktúrák épülnek. A hiedelem meghatározza valamely eszme vagy eszmerendszer kifejtésének területét és perspektíváját. Dialógus esetén a legracionálisabb vitapartnerek is feltétel nélkül, tényként fogadnak el bizonyos, nem megalapozott feltételezéseket. Ebben az esetben beszélünk „predialógusról”. A hiedelem meghatározza úgy a szokásokat, mint a nyelvezetet vagy egy olyan világ illúzióját, amelyet „valóságnak” fogadunk el, ugyanakkor korlátozott, az adott történelmi nézőpont által meghatározott szempontokból figyelünk meg. Ez a felfogás hajlamos kizárni más felfogásokat. A hiedelemrendszer a nemzedékek történelmi „szintjének” változásával együtt módosul, és ezzel együtt módosul az a

nézőpont (személyes, társadalmi, tudományos, történelmi stb.) is, az „ahonnan” szemléljük vagy szemlélni akarjuk a világot. E nézőpontváltás az, amely lehetővé teszi új eszmék felbukkanását. A közelmúlt eszméi beépülnek az új történelmi szintbe, és ezzel egyidejűleg új feltételezéseket, megalapozatlan állításokat alakítanak ki, amelyeket már nem vitatnak, és amelyek új hiedelmeknek adnak teret. Példaként említhetjük a közelmúlt egyik nyugati szokását: ha egy kijelentésről azt állították, hogy „tudományos”, ez elég volt annak elfogadásához, és ahhoz, hogy az ellenkezőjét „tudománytalanak” minősítsék. Ez a szövevényes vita több nemzedéken át folyt, míg végre megkérdőjelezték azt a hiedelmet, amire ezek a tudományos fikciók épültek. Amikor megértették, hogy minden tudományos elmélet alapvetően csak a valóság közelítését célzó feltevés, és nem maga a valóság, változásnak indult a tudományos szemlélet. Ugyanakkor e változás nyomán neoirracionalista áramlatok is kialakultak (Silo, *Az új-humanizmus szótára*, Magenta Ediciones, Buenos Aires, 1996).

(5) Eszmék határozzák meg a *gondolkodásunkat*, de hiedelmek határozzák meg a *létünket*, mondta Ortega y Gasset (*Eszmék és hiedelmek*, Alianza Editorial, Madrid 1990). „Hagyjuk, hogy az „eszme” kifejezés megszabja az életünkben mindazt, ami a szellemi tevékenységeink eredménye. Ezzel szemben a hiedelmek pont ellentétes módon jelentkeznek. Nem elmélkedés révén jutunk el hozzájuk, hanem már működnek bennünk, amint elkezdünk valamire gondolni. Ezért nem fogalmazzuk meg a hiedelmeinket, egyszerűen megelégszünk azzal, hogy utalunk rájuk ugyanúgy, ahogy mindennel ezt tesszük, ami számunkra a valóság maga. A hiedelmeinken nem gondolkodunk: a velük való kapcsolatunk ennél sokkal hatékonyabb; számítunk rájuk, mindig, megállás nélkül.”

(6) A következő mondat a „Belső tekintetből” (Silo, *Emberivé tenni a Földet*, Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1999) egy éber és figyelmes tudatállapotról beszél: „Valóságosnak azt tarthatom, amit ébren és ábrándozás nélkül látok. Nem arról van szó, amit érzékszerveim rögzítenek, hanem elmém működéséről, a vélt „adatokkal” kapcsolatban. Mert a gyanútlan és kétes adatokat a külső és belső érzékek és az emlékezet adják át. Ami biztos, az, hogy elmém tud, amikor ébren van, de csak hisz, amikor alszik.”

(7) „Az undor”, J. P. Sartre. „Most már látom: jobban emlékszem arra, amit valamelyik nap a tengerparton éreztem, amikor influenzás voltam. Egyfajta édeskés undor volt ez. Nagyon kellemetlen volt! Az influenzától volt, biztos vagyok benne... Tehát undorom volt: a fotelba rogytam, nem tudtam hol vagyok; színeket láttam magam körül lassan forogni, hányingerem volt, és azóta nem szűnt meg az undor, a rabja vagyok.”

(8) Részlet Edgar Allan Poe A Holló című verséből (Tóth Árpád fordítása):

„Látnok!”, búgtam, „szörnyű látnok! ördög légy, madár, vagy átok!
Hogyha istent úgy félsz, mint én s van hited, mely égre száll,
mondd meg e gyászterhes órán: messze mennyben vár-e jó rám,
angyal-néven szép Lenórá, kit nem szennyez földi sár,
átölel még szép Lenórá, aki csupa fénysugár?”

S szólt a Holló: „Soha már!”

„Ez legyen hát búcsúd!”, dörgött ajkam, „menj, madár, vagy ördög,
menj, ahol vár vad vihar rád és plútói mély határ!

Itt egy pelyhed se maradjon, csöpp setét nyomot se hagyjon,
torz lelked már nyugtot adjon! hagyd el szobrom, rút madár!
Tépd ki csőröd a szívémből! hagyd el ajtóm, csúf madár!”

S szólt a Holló: „Soha már!”

S szárnyán többé toll se lendül, és csak fent ül, egyre fent ül,
ajtóm sápadt Pallaszáról el nem úzi se tél, se nyár!

Szörnyű szemmel ül a Holló, alvó démonhoz hasonló,
míg a lámpa rájaomló fényén roppant árnya száll,
s lelkem itt e lomha árnyból, mely padlóm előttve száll,
fel nem röppen, – soha már!

(9) Itt kihasználom a lehetőséget, hogy utaljak Saint-Exupéry-re, és idézzek egy részletet, amelyben megkapó szépséggel vigasztalja meg a kis herceget. A kis herceg nagy csalódást érzett, amikor száz és száz ugyanolyan vagy még szebb rózsával találkozott, mint az, amit a bolygóján hagyott: (Móra Könyvkiadó, Budapest, 1973)

„A kis herceg elment, hogy újra megnézzék a rózsákat.

Egyáltalán nem vagytok hasonlók a rózsámhoz – mondta nekik. – Ti még nem vagytok semmi. Nem szelídített meg benneteket senki, és ti sem szelídítettetek meg senkit. Olyanok vagytok, mint a rókám volt. Ugyanolyan közönséges róka volt, mint a többi száz- meg százezer. De én a barátommá tettem, és most már az egyetlen az egész világon. [...]

Azzal visszament a rókához.

– Isten veled – mondta.

– Isten veled – mondta a róka. – Tessék, itt a titkom. Nagyon egyszerű: jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán fontos, az a szemnek láthatatlan. [...]

– Az idő, amit a rózsádra vesztegetted: az teszi olyan fontossá a rózsádat. [...]

– Az emberek elfelejtették ezt az igazságot – mondta a róka. – Neked azonban nem szabad elfelejtened. Te egyszer s mindenkorra felelős lettél azért, amit megszelídítettél. Felelős vagy a rózsáért...”

(10) A „Vezetett élmények”-ben (Planeta, Buenos Aires, 1991) Silo a mesét használja ahhoz, hogy bemutasson egy sor olyan technikát, amely lehetővé teszi a tudatban levő „csomók” feloldását. Ezek a technikák segítenek a tekintet rugalmassá tételében és a fejünkben levő rögzült képek mozgatásában. Ezek a „mesék” a tudat olyan módon történő felfogásának alkalmazásából származnak, amelyet a szerző a „Hozzájárulások a gondolkodáshoz” című írásában felvázolt. Ez a felfogás a képet aktív formának tekinti, melyen keresztül a tudat kivetül a világba, olyannyira aktív, hogy képes a saját testre hatni. A test cselekszik a világban, a *szándékosságnak* köszönhetően, amely önmagán kívülre irányul. A kép egy térbeli és időbeli struktúrában és egy belső „térben” működik, amelyet a „megjelenítés terének” nevezünk. Azok a különböző és összetett funkciók, amelyeket a kép betölt általában attól az elhelyezkedéstől függenek, amit a kép az említett térben elfoglal.

(11) A „Belső tekintet”-ben (Silo, Emberivé tenni a Földet, Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1999) Silo egy cselekvési módot javasol az alapelvekben:

„Íme, itt vannak az úgynevezett „Alapelvek”, melyek segíthetnek a belső egység keresésében:

1. A dolgok fejlődése ellen fordulni annyi, mint önmagunk ellen fordulni.

2. Amikor valamit egy cél felé erőltetsz, akkor ellenkező eredményt érsz el.

3. Ne szállj szembe egy nagy erővel; vonulj vissza, amíg az meg nem gyengül, és akkor haladj elszántan előre.

4. A dolgok akkor működnek jól, amikor együtt és nem egymástól elszigetelten haladnak.

5. Ha egyformán kedves számodra a nappal és az éjszaka, a nyár és a tél, felülkerekedtél az ellentmondásokon.

6. Ha hajszolod az élvezeteket, a szenvedéshez láncolod magad. De amíg nem okozol kárt az egészségednek, élvezhetsz gátítások nélkül, amikor arra alkalom nyílik.

7. Ha egy célt hajszolsz, rabságra ítéled magad. Ha mindent úgy viszel véghez, mintha önmagában cél lenne, akkor felszabadítod magad.

8. Akkor szünteted meg konfliktusaidat, amikor gyökerükben érted meg őket, és nem amikor meg akarod őket oldani.

9. Amikor másoknak ártasz, leláncolod magad, de ha nem ártasz senkinek sem, szabadon tehetsz, amit akarsz.

10. Ha úgy bánysz másokkal, ahogy szeretnéd, hogy veled bánjanak, akkor felszabadítod magad.

11. Nem számít, melyik oldalra sodortak az események. Az számít, hogy megértsd, egyik oldalt sem te választottad.

12. Ellentmondást, valamint egységet hordozó cselekedetek gyülemlenek fel benned. Ha belső egységed cselekedeteit ismétled, akkor semmi sem állíthat meg téged.”

(12) A Levelek barátaimnak (Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1997) című könyv harmadik levelében Silo azt írja:

„A belső egység nem egy-egy emberben kezdődik és ér véget, hanem összefüggésben áll a környezettel és más emberekkel. A szolidaritás az egyéni koherencia egy aspektusa. Az arányos cselekvés abban áll, hogy meg kell határoznunk a prioritásokat és ebből kiindulva kell cselekedni, elkerülve az egyensúly felborulását. A cselekvés lehetősége tartalmazza a nagy erő elől való meghátrálást, és a határozott előrehaladást, amikor az meggyengül. Ez a gondolat akkor fontos, amikor változtatni akarunk életünkön, ám ebben ellentmondások akadályoznak. Ugyanannyira alkalmatlan az alkalmazkodás hiánya egy olyan környezetben, ahol semmit sem tudunk változtatni, mint a csökkenő alkalmazkodás ott, ahol egyszerűen elfogadjuk a meglévő körülményeket. A növekvő alkalmazkodás a környezetünkre gyakorolt befolyás növekedését jelenti, koherens irányban.”

(13) „A Történelem mint rendszer” című esszéjében (Európa Könyvkiadó, 1983) Ortega y Gasset kifejti: „Mondjunk le vidáman és bátran arról a kényelemről, hogy azt feltételezzük, hogy ami valós, az logikus, és ismerjük fel, hogy az egyetlen logikus dolog a gondolkodás...” [...] „A fizikai-matematikai ész – akár nehézkes, természettudományi formájában, akár jámbor szellemtudományi formájában próbálkozott – nemigen tudott megbirkózni az emberi problémákkal. Alkatából következik, hogy nem tehetett többet: az ember természetét kereste. És nyilvánvaló, hogy nem találta. Mert az embernek nincsen természete. Az ember nem a teste, mert az egy dolog; nem is a lelke, a pszichéje, a tudata vagy a szelleme, mert ezek is dolgok. Az ember egyáltalán nem dolog, hanem dráma; egy színtiszta és egyetemes esemény az élete, amely kívül-kívül megesik, s amelyben az ember maga sem más, csak esemény.” [...] „Így az ember, ha már nem hisz Istenben, magára marad a természetével, azzal, amije van. Ennek a természetnek része az értelem is, és az ember – minthogy kénytelen az értelemhez kötődni – kikovácsol egy másik hitet: ettől fogva a fizikai-matematikai észben hisz. Most pedig, hogy a leírt módon ez a hit is elenyészett, nem tehet mást, belekapaszkodik az egyetlenbe, ami megmaradt neki: a saját, ábrándok nélküli életébe. Nos, ezért kezd feltámadni napjainkban az életnek mint ilyennek a nagy valósága; az életé, melyben nem több az értelem, mint egyszerű tevékenység, és amely életnek, következésképpen, radikálisabb valóságjellege van, mint az értelem alkotta összes többi világnak.”

(14) „a **szándékot** Brentano óta a tudat legfontosabb vonásaként határozzák meg. Már Husserl fenomenológiai módszere megjelenésének és fejlődésének, valamint a Lét áramlatai (egzisztencializmus) hozzájárulásának köszönhetően úgy tűnik, hogy a szándékosság minden emberi jelenség lényege. (Silo, Az új-humanizmus szótára, Magenta Ediciones, Buenos Aires, 1996)

(15) J. Valinsky a Levelek barátaimnak (Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1997) előszavában hozzátesszi az emberi lény definíciójához:

„Így tehát a humanizmus az embert, mint történelmi lényt határozza meg, akinek társadalmi tevékenysége képes átalakítani a világot és a saját természetét. Ez rendkívül lényeges momentum, mert ha ezt elfogadjuk, akkor később nem állíthatjuk, hogy létezik természetes jog, természetes tulajdon vagy természetes intézményrendszer, és végül azt sem, hogy az embernek olyan lesz a jövője, amilyen a jelene, mintha a jövője örökre lezárult volna. Az ember és a természet kapcsolatának régi kérdése ma új jelentőséget nyer. E kérdés felvetésekor szembetaláljuk magunkat azzal a paradoxonnal, hogy az ember nem állandó, nincs természete, de van egy állandó tulajdonsága: a történetiség. Így tehát, a fogalom kiterjesztésével azt mondhatjuk, hogy az ember természete a története, a társadalmi története. Következésképpen, egyetlen megszülető ember sem első egyed, akiben genetikai program irányítja a környezetébe való beilleszkedést, hanem történelmi lény, aki személyes tapasztalatait társadalmi közegben, az emberi tájban bontakoztatja ki.”

(16) A Hozzájárulások a gondolkodáshoz (Plaza y Valdés, Mexikó, 1990) „Történettudományi viták” című írásában Silo megfigyel egy irányt a történelemben és egy irányt vagy értelmet az emberi lényben: legyőzni a fájdalmat és a szenvedést. „Miért lenne szüksége az embernek arra, hogy átalakítsa a világot, és hogy átalakítsa önmagát? Abból a helyzetből adódóan, amelyben a végesség és a térbeli-időbeli korlátok miatt van, és amelyet a különböző hatásoknak megfelelően fájdalomként (fizikai) és szenvedésként (szellemi) érzékel. A fájdalomon való túllépés nem csupán egy egyszerű állati reakció, hanem olyan időbeli alkotás, melyben a jövőnek elsődleges szerepe van, és amely az élet alapvető motivációjává válik, még akkor is, ha az adott pillanatban nincs szó kényszerítő

helyzetről. Ezért az azonnali, reflexszerű és természetes reakciótól eltekintve, egy másfajta választ és a fájdalom elkerülésére irányuló tetteket a veszélytől való félelem, valamint olyan helyzetek ösztönöznek, amelyekben a fájdalom más emberi lényekben jelen van, és amelyek úgy jelennek meg, mint jövőbeli vagy jelenlegi lehetőségek. Így a fájdalom legyőzése egy alapvető szándékként jelenik meg, amely cselekvésre ösztönöz. Ez a szándék tette lehetővé a különböző testek és szándékok közötti kommunikációt, amit „társadalmi felépítménynek” nevezünk.

(17) Salvatore Puledda, a Humanizmus történelmi megnyilvánulásai szerzője így szólt az 1996 áprilisában a római Sapienza egyetemen a „Történelmi humanizmus válsága és az új-humanizmus” címmel tartott konferencián (Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1996):

„Marx számára az ember egyrészt egy olyan természeti lény, mint amilyennek Feuerbach is felfogta, másrészt rendelkezik egy olyan sajátossággal, ami „emberivé” teszi őt, vagyis alapvetően megkülönbözteti az összes természeti lénytől. Ez pedig a társulási ösztön, a közösség létrehozására való képesség. A közösségben élő ember a többi emberrel közösen végzett munka segítségével biztosítja magának fizikai szükségleteinek kielégítését (az élelem, a lakás, a ruházkodás, a szaporodás stb.), és átalakítja a természetet, egyre hozzá közelebbivé, egyre emberibbé téve azt. Az ember Marx számára akkor szűnik meg embernek lenni, amikor megtagadja természete társulási ösztönét, mint a kapitalista társadalomban, ahol a munkája mint társadalmi tényező háttérbe szorul, és egy kisebbségnek van kiszolgáltatva. A keresztény vagy istenközpontú humanizmusban, mint ahogy azt eszmei szerzője, Maritain ennek a századnak az első felében kifejtette, az ember emberségét Istenbe vetett hitén keresztül mérlegelhetjük, és határozhatjuk meg. Az ember emberi, mert Isten fia, mert összefonódik a megdicsőülés keresztény történetével. Az egzisztencialista humanizmusban, ahogy azt Sartre 1946-ban megfogalmazta, az embernek nincsen egy meghatározott léte; az ember alapvetően egy világra vetett létezési forma, és önmaga megválasztása útján fejlődik. A meghatározó sajátosság, mely „emberivé” teszi, éppen a választás szabadsága és az a szabadság, hogy önmagát megválasztja, megtervezi és megvalósítja. Az ember akkor szűnik meg „emberinek” lenni, amikor visszautasítja azt a szabadságot, és elfogadja azokat a viselkedési formákat, melyeket Sartre „rosszhiszeműségnek” nevez, vagyis beéri az elfogadott és törvényszerű viselkedésekkel, a társadalmi hierarchiákhoz és különböző szerepekhez kapcsolódó beskatulyázással. [...]

Ezt a szituációt kristálytiszán határozta meg Heidegger a negyvenes évek végén egy híres levélben, pontosabban a „Levél a humanizmusról” címűben, melyet egy francia filozófusnak címzett, aki azt kérdezte tőle, hogy hogyan lehet visszaadni a sok különböző trónkövetelő közé ékelődött „humanizmus” szónak a jelentését.

Heidegger nagy éleslátással és mélységükben vizsgálta meg a különböző történelmi humanizmusokat, és talált bennük egy előre feltételezett hallgatólagos egységet. Minden antik és modern humanizmus megegyezik abban, hogy az emberi lét megfelel Arisztotelész ókori meghatározásának, vagyis hogy az ember egy „ésszel rendelkező” állat – bár ez a problémakör számukra sosem volt mélyreható kutatások tárgya. A meghatározás első felében, az „állat”-ban, egyik sem kételkedik különösképpen, míg az „ésszel rendelkező” megnevezés jelentése különböző filozófiák szerint az értelem, a lélek, az egyéniség, a szellem, a személy stb. Igen, mondja Heidegger, ilyen módon érvényesül valami valóságos az emberi létből, azonban lényét túl behatároltan képzeljük el. Az ember lényegét az „állatiságból” és nem az „emberiességből” kiindulva gondoljuk el, ezért az embert természeti jelenséggé változtatjuk át, egy akármilyen lényé, végül pedig akármivé, elfeledkeztünk arról, hogy az ember alapvetően egy „ki”, aki felteszi a kérdést a létező létezéséről, és a saját lényegéről.”

(18) „Néha a megkülönböztetés elleni harc összezavar, és azért hajt bennünket, hogy elfogadjanak. De érdekes számunkra az, hogy egy erőszakos és megkülönböztető társadalom elfogadjon? Vajon azt keresem, hogy elfogadjanak, vagy azt, hogy egy olyan társadalomban éljek, ahol az erőszak és a megkülönböztetés már megszűnt?” (Szeminárium a megkülönböztetés-mentességről. Szervezte a Laura Rodriguez Alapítvány, Diego Portales Egyetem, Santiago, 1995)

(19) „Az erőszak nem egy meghatározott ellenségre irányul (még ha néha létezik is), hanem bizonyos konkrét eredmények elérésére, és ezért tekintik szükségesnek és hasznosnak. Az, aki gyakorolja, gyakran azt hiszi, hogy joggal teszi ezt. Innen származik az a vélemény, mely szerint az erőszak lehet „fehér” (jogos) vagy „fekete” (jogtalan). A legtöbb esetben etikai kategóriának, rossznak vagy

„kevésbé rossznak” tekintik. (Az új-humanizmus szótára, Magenta Ediciones, Buenos Aires, Silo, 1996).

(20) Az erőszak legegyszerűbb, leggyakoribb és leghatékonyabb módja a hatalom és a felsőség megtartásának, az egyéni akarat másokra kényszerítésének, a hatalom, a tulajdon, sőt mások életének kisajátítása céljából. Marx szerint az erőszak a „történelem bábája”, azaz az emberiség egész történelme, ideértve a haladást is, az erőszaknak, a háborúknak, a földek kisajátításának, összeesküvéseknek, emberöléseknek, forradalmaknak, és a többinek köszönhető. A szerző azt állítja, hogy a történelem valamennyi fontos problémáját sikerült erőszakkal megoldani. Az értelem, az érvek vagy az újítások másodlagos szerepet játszottak. Ebben az értelemben igaza van Marxnak; de kétségtelenül téved abban, hogy az erőszak szerepét abszolútnak tekinti, és tagadja az erőszakmentes fejlődés előnyeit. Abban is téved, amikor azzal igazolja az erőszakot, hogy nemes cél érdekében alkalmazzák (ő maga is sokszor kijelentette, hogy egyetlen jó ügy megvalósítása érdekében alkalmazott gonosz eszközöket sem lehet megbocsátani). Az erőszak különböző hirdetői úgy igazolják az erőszakot, hogy eszköznek tekintik, amellyel „jó” vagy „hasznos” eredményeket lehet elérni. Ez a tekintet veszélyes és megtévesztő, mert az erőszak megbocsátásához és az erőszakmentes eszközök elutasításához vezet. (Az új-humanizmus szótára, Magenta Ediciones, Buenos Aires, Silo, 1996)

(21) „Az eszköz az üzenet”, mondta McLuhan a XX. század végén.

(22) A Mapocho Kulturális Központban megtartott „A humanista kultúra találkozáján” Santiago de Chileben, 1994 májusában Silo ezt mondta: „Valószínűleg tanúi leszünk egy világbirodalom megerősödésének, amely egységesíteni fogja a gazdaságot, a jogot, a kommunikációt, az értékeket, a nyelvet és a szokásokat. Egy olyan világbirodalom, melyet a nemzetközi pénzügyi tőke felügyel, figyelembe sem véve a népeket, melyek a döntések középpontjában vannak. Ebben a telítettségben folytatódni fog a társadalom szövetének felbomlási folyamata. A politikai és társadalmi szervezetek, illetve az államigazgatás technokratákból fog állni, akik egy olyan torz paraállamot szolgálnak, amely egyre több megszorítással igyekszik majd fegyelmezni a népességet, miközben a felbomlás egyre erősödik. A gondolkodás el fogja veszíteni elvonatkoztatási képességét, egy analitikus működési forma lép a helyébe, amely egyre inkább a számítógépek működéséhez lesz hasonló. El fog veszni a folyamat és a struktúra fogalma, melynek eredményei egyszerű nyelvészeti tanulmányok és formális elemzések lesznek. A divat, a nyelv és a társadalmi stílusok, a zene, az építészet, a képzőművészetek és az irodalom szétesnek. A stílusok keveredését a különböző területeken óriási haladásnak fogják tekinteni, ami a történelem folyamán már többször bekövetkezett egy birodalom hanyatlásakor megjelenő eklektika megjelenésével. Akkor örökre eltűnik az a régi remény, hogy ugyanazon hatalom kezében váljék minden egyformává. Az értelem eme elsötétült pillanatában, amikor a népek kimerülnek, megnyílik a lehetőség a fanatikusok, az élet tagadása, az öngyilkosság kultusza és a kegyetlen fundamentalisták előtt. Már nem lesz tudomány, sem pedig gondolati forradalmak... csak a technika, amit „Tudománynak” fognak nevezni. Felélednek a helyi konfliktusok, az etnikai harcok, és az elhagyott népek, mint a hordák, a döntéshozó központok felé vándorolnak. A korábban túlnépesedett városok elnéptelenednek. Ezen a szegény bolygón, ahol senki nem akar majd élni, egymást követik a polgárháborúk. Végül is ez része a történelem meséjének, amely megisméltódott már számos olyan civilizációban, amely egy adott pillanatban végtelen fejlődésében hitt. Ezek a kultúrák mind eltűntek, de szerencsére miközben némelyek elbuktak, mások megszülettek a Föld egy más pontján, és ebben a váltakozásban az új civilizációk túlhaladták a korábbiakat. Azonban egy zárt világrendszerben nem születhet új civilizáció, inkább csak egy hosszú, sötét középkor köszönhet a világra. Ha nem igaz az, amit a Levelekben állítottam, nincs miért aggódnunk. De ha a történelem mechanikus folyamata a felvázolt irány felé taszít bennünket, ideje feltennünk a kérdést magunknak: hogyan változtathat az ember az események irányán? Adott pillanatban kik lesznek képesek arra, hogy megtegyék ezt a fontos irányváltást, ha nem a népek, a történelem főszereplői? Elég érettek vagyunk-e, hogy megértsük, hogy mátol fogva nincsen fejlődés, ha az nem mindenki által és mindenkiért van? Ez a második feltevés fogalmazódik meg a Levelekben.”

(23) Részlet Arnold Toynbee „A történelem tanulmánya” című írásából (Emecé Editores, Buenos Aires, 1952): „Kutatásaink során 19 társadalmat különítettünk el, többségük leszármazotti viszonyban

áll egy vagy több másik civilizációval. Ezek: a nyugati, az ortodox, az iráni, az arab (ez utóbbi kettő mára egyesült az iszlámban), a hindu, a távol-keleti, a görög, a szíriai, az indiai, a sínai, a minószi, a sumér, a hettita, az egyiptomi, a dél-amerikai, a mexikói, a yucatan-félszigeti és a maja. Valószínűleg célszerű az ortodox keresztény társadalmat bizánci ortodox és orosz ortodox társadalmakra felosztani, a távol-keletit pedig kínai és japán-koreai társadalmakra. Ez így már 21 civilizáció."

...Ha az Univerzális Állam jelenségét a hanyatlás jeleként fogadjuk el, megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi hat nem-nyugati civilizáció már megrendült belülről, mielőtt még a nyugati civilizáció hatásai kívülről lerombolnák őket.

...És mi történik a mi nyugati civilizációkkal? Látszólag még nem érte el az Univerzális Állam szintjét... amelyet a „zűrzavar idői” előznek meg... kétségkívül elértek már a mi zavaros időink.

...Már definiáltuk ezen civilizációk összeomlásának természetét. Mindegyik egy bátor próbálkozás kudarcra volt, hogy az emberiség primitív szintjéről egy emberfeletti életforma magasságába jusson.

...Amikor az alkotó kisebbség elveszíti befolyását a nem alkotó tömegek felett, és domináns kisebbséggé válik, amely erővel igyekszik megtartani egy pozíciót, amelyet már nem érdemel meg..."

(24) Egyetemes humanizmus, más néven *új-humanizmus*. Jellemzője a *humanista magatartás* hangsúlyozása. Ez a magatartás nem filozófia, hanem szemlélet, érzékenység és a többi emberrel való együttélés életformája. Az egyetemes humanizmus azt hirdeti, hogy a humanista magatartás valamennyi kultúrában, azok legkreatívabb *pillanataiban* áthatja a társadalmi környezetet, amely így szembefordul a megkülönböztetéssel, a háborúval, és általában az erőszakkal. A gondolati és vallásszabadság nagy lendületet kap, amely viszont ösztönzi a kutatást, és a tudományos, művészeti és más társadalmi megnyilvánulások kreativitását. Az egyetemes humanizmus nem elvont vagy intézményes dialógust akar kialakítani a kultúrák között, hanem az alapvető pontokban való egyetértést és a különféle kultúrák képviselői közti, a kölcsönös *humanista pillanatokra* épülő viszonzott együttműködést. (Silo, Az új-humanizmus szótára, Magenta Ediciones, Buenos Aires, 1996)

(25) Silo következő szavai a „Belső táj”-ban (Emberivé tenni a Földet, Humanista Kiadványok Egyesület, Budapest, 1999) segítették a saját lázadásomat a halál ellen:

„Eddig harcostársak voltunk. Sem te, sem én nem akartunk meghajolni semmilyen Isten előtt. Mindig így szeretnék rád emlékezni. Akkor hát miért hagysz el, amikor nem engedelmeskedem a kérlelhetetlen halálnak?”

(26) A következő bekezdés, a Hozzájárulások a gondolkodáshoz (Silo, Edit. Planeta; Argentina 1990) című írásból kissé bonyolultnak tűnhet, de még így is közelebb visz minket annak megértéséhez, hogy mit jelent a test, mint a szándék eszköze: „A világ felfogható úgy, mint a testen kívüli dolog, de a test is része a világnak, mivel cselekszik benne és ennek a világnak a tettei is eljutnak hozzá. Ilyen módon a testiség is egy időbeli megjelenés, cselekvésbe, jövőbeli lehetőségbe vetődött élő történelem. A test a szándék eszközüvé válik, válaszol a szándék-elé-helyezkedésre időbeli és térbeli értelemben egyaránt. Az időben, mert jelenné teszi a szándék jövőjét. A térben, mint a szándék képe és megjelenítése. A test célja a világ, és mivel része a világnak, célja, hogy átalakuljon. Ebben a cselekvésben a tárgyak a test lehetőségeinek meghosszabbításai, és a többi ember teste ezen lehetőségek megsokszorozódásaként tűnik fel, mivel olyan szándékok vezérlik őket, amelyek hasonlóak azokhoz, melyek a saját testet uralják."

„Az emberi cselekedetet irányító vonatkozások, értékek és viselkedések jelenlegi hiányával szembesülve szükséges, hogy az embert a legbensőbb oldaláról, a valós egyénisége felől fedezzük fel. Anélkül, hogy tagadnánk szubjektivitását, de felismerve ebben a szubjektivitásban a történelem, a valóság és a társadalmi rendszer felépítését.”

„Ez az összefoglalás a szenvedés és az értelemüresség állapotaiból indul ki, vitatja az emberi tudatosságot visszautasító valós, elfogadott világot, értelmet és cselekvési etikát keres. Ezt hétköznapi nyelven teszi, egy képzeletbeli párbeszédet hoz létre az olvasóval, mindennapi tapasztalatokon keresztül kerülve hozzá közelebb.”

A második javított kiadásban a szerző részletesebben tárgyalja a „kudarc” élményét. Ebből a belső állapotból nemcsak megpróbálja feltárni egy új belső valóság kapuit, hanem kísérletet tesz arra, hogy értelmezze a társadalmi világot, és utat mutasson egy új emberi valóság felé.

Dario Ergas Benmayor 1952 decemberében született, informatikusként dolgozik, és két gyermeke van. Humanista, aki életét annak szenteli, hogy olyan emberi szerveződések építsen és irányítson, amelyekben az emberek személyes változásra és a lakóhelyükön társadalmi változásra törekcsenek. Egyike volt Chilében a „Közösség az Emberi Fejlődésért” (1978) és a „Humanista Párt” (1984) alapítóinak. 1992-ben létrehozta a Laura Rodriguez Alapítványt, amely a megkülönböztetés ellen harcol. Jelenleg a chilei Humanista Párt ideológiai bizottságának tagja, és tevékenységével hozzájárul a Humanista Mozgalom növekedéséhez a világ különböző pontjain.